

Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille

Lausuntoyhteenveto

Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2019:44

Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille

Lausuntoyhteenveto

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-785-4

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	1.11.2019	
Tekijät	Saija Sambou ja Laura Karjalehto		
Julkaisun nimi	Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille Lausuntoyhteenveto		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2019:44		
Diaari/hankenumero	VN/538/2018-OM-2	Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
ISBN PDF	978-952-259-785-4	ISSN PDF	2490-1172
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-785-4		
Sivumäärä	82	Kieli	suomi
Asiasanat	rikoksilla oireilevat nuoret, nuorten rikosten uusimisen ehkäisy, syrjäytymisen ehkäisy, rikokseton elämä, monialainen yhteistyö, kokonaisvastuu, toimintamalli		
Tiivistelmä	Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto asetti 23.4.2018 kehittämistyöryhmän, joka laati ehdotuksen toimintamalliksi rikoksilla oireileville nuorille syrjäytymiseen liittyvän rikollisuuden vähentämiseksi. Toimintamallissa tuli sovittaa rikosprosessiin eri viranomaisten toiminnot ja muiden, ennaltaehkäiseviä palveluita tuottavien tahojen toimenpiteet koordinoidusti ja yksilön tarpeet huomioiden. Toimeksianto liittyi valtioneuvoston 5.10.2017 hyväksymään Sisäisen turvallisuuden strategiaan. Työryhmän toimikausi oli 1.5.2018–31.5.2019. Oikeusministeriö pyysi lausuntoa kehittämistyöryhmän ehdotuksesta toimintamalliksi rikoksilla oireileville nuorille (OM 2019:26). Oikeusministeriö vastaanotti yhteensä 37 lausuntoa. Suurin osa lausunnonantajista kannatti työryhmän ehdotuksen jatkovalmistelua. Kaikki lausunnonantajat pitivät tarpeellisena, että toimintamallilla tavoitellaan myös alle rikosoikeudellisen vastuukärrajan olevia eli alle 15-vuotiaita nuoria, ja nuorella on yksi vastuullinen työntekijä, jolla on käsitys nuoren kokonaistilanteesta. Lausunnonantajat pitivät toimintamallia, sen tavoitteita ja periaatteita hyvinä ja esittivät täsmennyksiä ja lisäehdotuksia mallin jatkototeuttamiseen. Toimintamallin jatkovalmistelussa toivottiin muun muassa selvitettävän erillisen järjestämislain tarpeellisuutta.		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	1.11.2019	
Författare	Saija Sambou och Laura Karjalehto		
Publikationens titel	Verksamhetsmodell för unga som uppvisar symptom genom att begå brott. Sammandrag av utlåtandena		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2019:44		
Diarie-/projektnummer	VN/538/2018-OM-2	Tema	Betänkanden och utlåtanden
ISBN PDF	978-952-259-785-4	ISSN PDF	2490-1172
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-785-4		
Sidantal	82	Språk	finska
Nyckelord	unga som uppvisar symptom genom att begå brott, förebyggande av återfall i brott bland unga, förebyggande av marginalisering, liv utan brottslighet, tvärsektorielt samarbete,		
Referat	Justitieministeriets kriminalpolitiska avdelning tillsatte den 23 april 2018 en arbetsgrupp som utarbetade ett förslag till en verksamhetsmodell för unga som uppvisar symptom genom att begå brott. Syftet med modellen är att minska brottslighet som anknyter till utslagning. Modellen går ut på att olika myndigheters verksamhet och åtgärderna som vidtas av aktörer som producerar brottsförebyggande tjänster förenas med straffprocessen på ett samordnat sätt som beaktar de enskilda ungas individuella behov. Uppdraget har samband med strategin för den inre säkerheten som statsrådet godkände den 5 oktober 2017. Arbetsgruppens mandatperiod var 23.2.2015–31.12.2019. Justitieministeriet begärde utlåtanden om arbetsgruppens förslag till verksamhetsmodell för unga som uppvisar symptom på brott (OM 2019: 26). Det inkom totalt 37 utlåtanden. Största delen av remissinstanserna understödde fortsatt beredning av arbetsgruppens förslag. Alla remissinstanser ansåg att verksamhetsmodellen ska omfatta även unga som är under åldersgränsen för straffrättsligt ansvar, dvs. under 15 år, och att det för ungdomen ska utses en ansvarig person som har en helhetsuppfattning om den ungas situation. Remissinstanserna ansåg att verksamhetsmodellens struktur, mål och principer är bra och föreslog preciseringar och tilläggsförslag för att beaktas i den fortsatta beredningen av modellen. Det önskades bland annat att man vid den fortsatta beredningen utreder behovet av en separat lag om hur verksamheten i praktiken ordnas.		
Förläggare	Justitieministeriet		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Justice		1.11.2019
Authors	Saija Sambou and Laura Karjalehto		
Title of publication	Operating model for young people acting out by means of criminal activities. Summary of opinions		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements 2019:44		
Register number	VN/538/2018-OM-2	Subject	Memorandums and statements
ISBN PDF	978-952-259-785-4	ISSN PDF	2490-1172
Website address URN	http://um.fi/URN:ISBN:978-952-259-785-4		
Pages	82	Language	Finnish
Keywords	young people acting out by means of criminal activities, prevention of reoffending by young people, prevention of social exclusion, crime-free life, multi-sectoral cooperation, overall responsibility, operating model		
Abstract On 23 April 2018, the Department of Criminal Policy of the Ministry of Justice appointed a development working group to draft a proposal on an operating model for young people acting out by means of criminal activities in order to reduce crime associated with social exclusion. The purpose was to create an operating model where the activities of different authorities and other bodies providing preventive services would be reconciled with the criminal procedure in a coordinated manner, taking into account the needs of the individual. The mandate was related to the Internal Security Strategy adopted by the Government on 5 October 2017. The term of the working group was from 1 May 2018 to 31 May 2019. The Ministry of Justice has circulated the working group's proposal (OM 2019:26) for comments. A total of 37 stakeholders submitted their comments and opinions to the Ministry. The majority of the consulted stakeholders were in favour of further preparation of the working group's proposal. All of those consulted considered it necessary that the operating model also tries to reach young people who are below the age of criminal responsibility, i.e. under 15 years of age, and supported the proposal that a single responsible employee with awareness of the young person's overall situation should be designated for each young person. In general, the consulted stakeholders considered the operating model, its objectives and principles to be good, and they proposed certain clarifications and presented additional proposals to be taken into account in the further elaboration of the model. The consulted stakeholders hoped that the question of whether it is necessary to enact a separate organising act would be examined as part of the further preparation of the operating model.			
Publisher	Ministry of Justice		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtionneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1	Tausta	8
1.1	Kehittämistyöryhmän tehtävä.....	8
1.2	Lausunnot ja lausunnonantajat.....	8
2	Yhteenveto lausunnoista	11
3	Lausunnot toimintamallista rikoksilla oireileville nuorille	19
3.1	Tulisiko työryhmän ehdottamaa toimintamallia rikoksilla oireileville nuorille valmistella edelleen?	19
3.2	Pitäisikö rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin ikäraajat muuttaa? Miksi?	20
3.3	Jos toimintamallissa (kuviot 1) esitetyt palvelut eivät ole mielestänne riittäviä, niin miten täydentäisitte mallia?	25
3.4	Onko teillä ehdotuksia, miten rikoksilla oireilevien nuorten ohjaaminen toimintamalliin tulisi järjestää?	36
3.5	Onko teillä ehdotuksia systemaattiseen BAROfi-arvioon nuoren tilanteen ja tuen tarpeiden määrittämiseksi (kappale 3.3)?	44
3.6	Onko teillä ehdotuksia liitteessä 2 esiteltyihin työmenetelmiin rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseksi?	47
3.7	Onko teillä ehdotuksia järjestämislakiin (kappale 4.1)?	51
3.8	Miten toimintamallin ohjaus, seuranta ja kouluttaminen tulisi järjestää paikallisesti ja valtakunnallisesti (kappale 4.2)?	57
3.9	Toimintamallia esitetään perustettavaksi samaa aluejakoa noudattaen kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoilla on tällä hetkellä (14 kpl). Jos tämä ei ole mielestänne toimiva ratkaisu, mitä ehdottaisitte tilalle?	61
3.10	Haluatteko olla mukana toimintamallin toteutuksessa?	63
3.11	Mikä olisi roolinne toimintamallissa?	64

3.12	Onko teillä ehdotuksia pilotointialueista tai pilottipaikkakunnista?.....	67
3.13	Mitä lyhyttä ja kuvaavaa nimeä ehdottaisit rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallille?.....	69
3.14	Onko teillä muita ehdotuksia toimintamallin toimeenpanoa varten?.....	71
3.15	Vapaamuotoiset lausunnot.....	76

1 Tausta

1.1 Kehittämistyöryhmän tehtävä

Lausuntoyhteenveto käsittelee valtioneuvoston 5.10.2017 hyväksymän Sisäisen turvallisuuden strategian toimenpidettä (3.1.), jonka toteuttamisen päävastuu oli oikeusministeriöllä yhdessä rikosentorjuntaneuvoston ja muiden rikosprosessiin ja nuoren auttamiseen liittyvien tahojen kanssa. Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto asetti 23.4.2018 työryhmän, joka laati ehdotuksen toimintamalliksi rikoksilla oirehtiville nuorille syrjäytymiseen liittyvän rikollisuuden vähentämiseksi. Toimintamallissa tarkoitus oli sovittaa rikosprosessiin eri viranomaisten toiminnot ja muiden, ennaltaehkäiseviä palveluita tuottavien tahojen toimenpiteet koordinoitusti ja yksilön tarpeet huomioiden. Työryhmän tehtäväksiannossa tuli selvittää myös muut vastaavat käynnissä olevat hankkeet ja varmistaa, ettei päällekkäistä työtä tehdä. Työryhmän ehdotuksessa on huomioitu Haikkolan, Hästbackan ja Pekkarisen (2019) toimittaman tutkimuksen ”Kuka vastaa nuorten rikoksiin: ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin” tulokset, jossa selvitettiin muun muassa rikoksilla oireilevien nuorten palveluiden tehokkuutta, nuoren tilanteen kartoittamiseen käytettäviä menetelmiä ja nuorten palveluihin sitoutumisen haasteita.

Työryhmän toimikausi oli 1.5.2018–31.5.2019. Työryhmän puheenjohtajana toimi Helsingin syyttäjänviraston apulaispäällikkö, kihlakunnansyyttäjä Eija Velitski.

1.2 Lausuntomenettely ja lausunnonantajat

Kehittämistyöryhmän ehdotus toimintamalliksi rikoksilla oireileville nuorille (OM 2019:26) julkaistiin kesäkuun alussa ja lähetettiin saman tien lausuntokierrokselle. Lausuntojen vastaamisaika päättyi 30.8.2019. Kehittämistyöryhmän ehdotusta koske-

via lausuntoja saatiin yhteensä 37. Satakunnan kärjäoikeus ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry vastasivat lausuntopyyntöön ainoastaan ilmoittamalla, ettei niillä ole lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta. Lausunnon antoivat seuraavat tahot:

A-klinikkasäätiö
Aseman lapset ry
Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE), Jari Karpinen
Espoon kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi
Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala
Helsingin kärjäoikeus
Helsingin poliisilaitos
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus
Järvenpään kaupunki
Keski-Pohjanmaan kärjäoikeus
Kriminaalihuollon tukisäätiö
Kris-Etelä-Suomi ry
Kuopion kaupunki
Kuopion Setlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio
Lapin poliisilaitos
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Oulun kärjäoikeus
Oulun yliopisto
Pieksämäen nuorisotoimi
Pirkanmaan kärjäoikeus
Pohjois-Savon kärjäoikeus
Poliisihallitus
Päijät-Hämeen kärjäoikeus
Rikosseuraamuslaitos
Seinäjoen kaupunki
Sininauhasäätiö sr, NUOLI nuorten kohtaamis- ja tukipiste
Sisäministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Suomen Icehearts ry
Suomen Kuntaliitto ry
Suomen Punainen Risti
Tampereen kaupunki Sosiaalipäivystys
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Valtiovarainministeriö
Vantaan kaupunki / Sosiaali- ja terveystoimi

Lausunnoista on koottu yhteenveto lukuun kaksi (Yhteenveto lausunnoista). Luvussa 3 esitellään kaikki yksittäisiin kysymyksiin annetut lausunnot (3.1.–3.14) ja luvussa 3.15 esitellään yleisesti muotoillut lausunnot, jotka eivät vastanneet suoraan lausunto-pyyntöissä esitettyihin kysymyksiin.

2 Yhteenvedo lausunnoista

Oikeusministeriö pyysi lausuntoja kehittämistyöryhmän ehdotuksen jatkovalmistelua varten. Lausunnonantajilta kysyttiin aluksi yleisesti kantaa, **tulisiko rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin valmistelua jatkaa edelleen**. Vastaajista suurin osa (31) ilmoitti kannattavansa valmistelun jatkamista. Jatkovalmistelua ei kannattanut kolme vastaajaa (Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, Tampereen kaupungin sosiaalipäivystys), koska heillä jo käytössä olevat toimintatavat riittävät ko. organisaation näkökulmasta hyvin.

Ehdotuksessaan työryhmä jätti vielä tietoisesti auki ikärajan määrittämisen ja tiedusteli lausunnonantajilta, **tulisiko rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin ikärajoja muuttaa**. Kaikki lausunnon antaneet tahot kannattivat sitä, että toimintamallilla tavoitellaan myös alle rikosoikeudellisen vastuuikärajan olevia, alle 15-vuotiaita nuoria. Sisäministeriö painotti, että alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan rikoksella aiheuttamansa vahingon ja korvauksen maksamisella voi olla vaikutusta nuoren tulevaan elämään.

Rikosseuraamuslaitos totesi lausunnossaan, että sen toimintamahdollisuuksia määrittää voimassaoleva lainsäädäntö, jonka mukaan esim. ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta koskee 15–20-vuotiaita nuoria. Sen ja usean muun lausujan mielestä lastensuojelulain muutokset jälkihuoltoikärajan nostosta 25 ikävuoteen tulee huomioida toimintamallin ikärajoja määriteltäessä. Nuorisolain mukaista 29 vuoden ikää esitettiin yläikärajaksi kolmessa lausunnossa. Lausunnoissa tuotiin esille myös, että lapsen ja nuoren tilanteen mukaista tukea tulisi saada aina riippumatta iästä.

Lausuntopyyntöissä kysyttiin vastaajilta ehdotuksia **toimintamallin täydentämisestä, jos siinä esitetyt palvelut eivät olleet heidän näkökulmastaan riittäviä**. Lausunnoissa ehdotettiin, että nuorisotyöntekijä (7), Ohjaamon palvelut (4), seurakuntien, urheiluseurojen ja harrastuspiirien tuki (4), terveystoimet sekä somaattiset ja neurologiset erikoispalvelut, erikoissairaanhoidon ja kuntoutuspalvelut (4), työllisyyspalvelut ja työpajatoiminta, sovittelu (3), etsivä nuorisotyö (3), järjestöjen tarjoama luottamuksellinen tuki, vertaistuki, kokemusasiantuntijoilta saatu tuki (3), koulunkäyntiä tukevat ja oppilashuollon palvelut (2) sekä asunnottomuuden ehkäisemiseen ja talouden hallinnan kehittämiseen tähtäävät palvelut (1) olisivat mallissa saatavilla. Myös mahdollisia OT-toimintamallin kehittämisen myötä tulevia erikoispalveluja (1) ehdotettiin hyödynnettäväksi.

Lausunnoissa mainittiin myös nuorikohtaisen vastuutyöntekijäparin tärkeys. Erityisen tärkeänä pidettiin vastuutyöntekijän, nuoren ja perheen sekä tukihenkilön hyvää suh-

detta. Osa lausunnonantajista korosti, että tukihenkilö tulisi järjestöstä, koska luottamus viranomaisiin voi olla nuorilla ja perheillä heikkoa. Mallin etuna pidettiin yhtä vastuullista työntekijää, jolla on käsitys nuoren kokonaistilanteesta, sillä tutkimuksissa on huomattu, että palveluja on tarjolla runsaastikin, mutta kokonaisvastuu ja nuoren kannattelijat puuttuu.

Pohjois-Savon käräjäoikeus ehdotti pakkokeinosäännösten tarkastelua nuoren tilanteeseen, seuraamuslainsäädännön uudistamisen mahdollisuuksien selvittämistä (esim. nuorisorangeistus) ja perustettavan Tuomioistuinviraston kytkemistä jatkovalmisteluun näiltä osin. Se korosti kuitenkin, että rikosoikeus- ja pakkokeinojärjestelmän soveltamisessa suhteessa nuorten rikollisuuteen on vältettävä ylireagointia ja ylimitoitettua puuttumista, ja ehdotti, että nuorten rikosasioiden ohjaaminen sovitteluun pitää olla mukana mallissa. Valtakunnansyyttäjänvirasto nosti esille syyttäjän suorittaman huumepuhuttelun alle 18-vuotiaalle käytäntönä ja sen lisäämisen malliin.

Toimintamallin täydentämiseksi lausunnoissa ehdotettiin myös muiden hallitusohjelmahankkeiden ja kunta-alan asiantuntemuksen huomioimista.

Lausunnonantajilta kysyttiin ehdotuksia siitä, miten **rikoksilla oireilevien nuorten ohjaaminen toimintamalliin** tulisi järjestää. Ehdotuksessa poliisi oli esitetty nuoria lähettäväksi tahoksi. Poliisia ja Ankkuritoimintaa lähettävinä tahoina kannatti 20 vastaajaa, koska työryhmän ehdotuksessa malli on suunnattu juuri niille nuorille, jotka eivät ole enää Ankkuritoiminnassa mukana. Myös oppilashuolto, terveydenhuolto sekä erityisesti alle 15-vuotiaiden kohdalla lastensuojelu malliin ohjaajina nostettiin esille. Poliisiasemilla päivystävien sosiaalityöntekijöiden rooli ohjauksessa ehdotettiin myös selvitettäväksi. Tärkeänä pidettiin yleisesti, että toimintamallin mukaisen tuen piiriin pääsyä ei tulisi rajoittaa ja vaikeuttaa määrittämällä ennakkoon tietty väylä. Ohjautumisen tulisi vastaajien mukaan lähteä ennemmin paikallisista olosuhteista ja tapahtua monikanavaisesti sieltä käsin, missä nuoren tilanne ensiksi havaitaan. Lastensuojelulaitoksessa tai sijaishuollossa olevien nuorten kohdalla kiinnitettiin huomiota palvelujen jatkamiseen, koska huostaanottopäätöksen myötä lapsen ja nuoren virallinen asuinpaikka ei muutu.

Lausunnonantajilla oli myös **ehdotuksia systemaattiseen BAROfi-arvioon nuoren tilanteen ja tuen tarpeiden määrittämiseksi**. Pieni osa vastaajista (3) piti BAROfi-arviomallia liian raskaana menetelmänä, joka ei tue nuoren tarpeiden määrittelyä. Toisaalta moni vastaajista (8) kannatti BAROfi-arvion käyttöä ja Helsingin käräjäoikeus ja Rikosseuraamuslaitos ehdottivat, että siihen sisällytettäisiin terveydentilaa arvioiva osuus. Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannatti vastauksessaan BAROfi-arviota, mutta piti tärkeänä koulutuksen varmistamista, jotta sillä saavutettaisiin oikea tavoite eli tulkintavapaan tiedon saaminen nuoren tilanteesta. Lisäksi THL nosti vas-

tauksessaan esille vaikutuksen ja mittarin käyttökelpoisuuden arvioinnin, mikäli BA-ROfi otetaan toimintamallissa käyttöön. Erityisesti järjestövastaajat, kuten Icehearts totesi, että nuoresta on tehty jo useita arvioita ja olivat huolissaan siitä, käynnistyykö työ nuorilähtöisesti, onko se kokonaisvaltaista ja työntekijä nuoren rinnalla riittävän pitkän ajan. Vantaa ehdotti myös seurantavälineiden ja vaikutusten arvioinnin kehittämistä.

Vastaajilta tiedusteltiin seuraavaksi ehdotuksia raportin liitteessä 2 esitettyihin **työmenetelmiin** rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseksi. Osa lausunnonantajista toivoi, että menetelmiä olisi yleisesti avattu paremmin ja todettiin, että päihdetyön tärkeyttä olisi pitänyt painottaa enemmän. Tutkimusnäyttöön perustuvien menetelmien käyttöä pidettiin tärkeänä, mutta aidon luottamussuhteen luomista keskeisenä edellytyksenä nuoren kiinnittymiselle palveluun ja ohjelmiin. Tämän kysymyksen kohdalla nostettiin esille myös BASIC-keskusteluryhmä arvoista ja päihteettömyydestä sekä vertaiskeskustelut, kokemusasiantuntijatapaamiset ja tunnetaitojen harjoittelu. Muun muassa sosiaali- ja terveysministeriö painotti lausunnossaan, että nuorella tulisi olla oikeus ammatilliseen tukihenkilöön tai muuhun vastaavaan vierellä kulkijaan ja tukijaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö totesi, että tukihenkilön käytettävyyttä myös virka-aikojen ulkopuolella olisi tärkeää. Järjestöt painottivat jälleen, että lähtökohtana kaikessa nuoren kanssa työskentelyssä tulee olla luottamus, nuoren kunnioitus ja arvostus, eikä nuorta suojaavia tekijöitä pidä unohtaa työskentelyssä.

Vastaajilta kysyttiin ehdotuksia työryhmän ehdottamaan **järjestämislakiin**. Osa vastaajista (6) piti järjestämislakia hyvänä ja painotti, että tärkeintä on mahdollistaa kitkaton tiedonsiirto eri toimijoiden välillä nuoren tilanteesta. Helsingin käräjäoikeus ehdotti, että lakiin kirjattaisiin myös minimitaso yhteistyöstä, velvoite raportoida yhteistyön toimimisesta, yhtenevä tiedonsaantioikeus eri viranomaisten tekemistä kirjauksista (järjestelmätiedot) sekä ehdoton salasapitovelvoite tietojen osalta.

Osassa lausunnoista todettiin kuitenkin, että lain yhteistyövelvoite toteutuu vain toimintakäytäntöjä ja tapoja muuttamalla, koulutuksella sekä johdon sitoutumisella eri yhteistyötahoissa, unohtamatta vastuutyöntekijän keskeistä roolia. Yhteensä 11 vastaajaa suhtautuikin lausunnoissaan varauksella ajatukseen järjestämislain tarpeellisuudesta. Muun muassa valtiovarainministeriö ehdotti jatkovalmistelussa selvitettäväksi, olisiko toimintamalli ja siinä tarvittava yhteistyö saavutettavissa olemassa olevan lainsäädännön turvin tai täsmentämällä sitä. Lisäksi VM:n mukaan olisi varmistuttava siitä, ettei mahdollinen uusi yhteistyövelvoite ole ristiriidassa jo olemassa olevien yhteistyövelvoitteiden kanssa. Muun muassa A-klinikkasäätiö ehdottaa aluksi mallin kokeilemista lastensuojelussa.

Sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö katsoivat, että mikäli järjestämislaki tarvitaan, se tulisi yhteensovittaa lastensuojelun jälkihuollon uudistamisen kanssa.

Lausunnonantajilta kysyttiin, **miten toimintamallin ohjaus, seuranta ja kouluttaminen tulisi järjestää paikallisesti ja valtakunnallisesti**. Vastauksissa nähtiin valtakunnallisen, toimintaa koordinoivan ohjausryhmän rooli tärkeäksi, mutta todettiin, ettei ohjausryhmä voi puuttua paikalliseen toimintaan kunnissa. Ohjaus ja koulutus pitää varmistaa ja sen tulee tapahtua valtakunnallisesti ja yhtenäisesti. Järjestöt (3) näkivät itsellään paljon osaamista juuri koulutuksen tarjoamisen suhteen. Myös Valtakunnansyyttäjävirsto ja käräjäoikeudet olivat valmiita antamaan koulutusta omilla toimialueillaan ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitos oli kiinnostunut osallistumaan yhteiskehittämiseen. Rikosseuraamuslaitos esitti Rikosseuraamusalan koulutuskeskusta kouluttamaan rikosseuraamusalalla käytössä olevista ohjelmista. Paikallisille toimijoille lausunnoissa ehdotettiin toimijoita yhdistävää kehittämisverkostoa, jolla olisi säännöllisiä tapaamisia.

Työryhmän mietinnössä **toimintamallia esitettiin perustettavaksi samaa aluejakoa noudattaen kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoilla on tällä hetkellä** (14 aluetta). Vastajilta kysyttiin, mitä he ehdottaisivat tilalle, mikäli tämä ei ole heidän mielestään toimiva ratkaisu. Vastauksissa nousivat esille vaihtoehtoisina aluejakoina sote-uudistuksessa luotava rakenne, jossa kunnan tai kuntayhtymän virkamies vastaa lapsen/nuoren asioista (4 vastaajaa), kunta- tai maakuntalähtöinen jako (4), sosiaali- ja terveyspalveluiden aluejako (1) tai aluejako poliisialueittain (1). Aluejako tulisi Rikosseuraamuslaitoksen mukaan miettiä Lape-muutosohjelman ja OT-toimintamallin pohjalta. Viisi lausunnonantajaa piti työryhmän ehdottamaa aluejakoa hyvänä perustana mallille.

Rikosseuraamuslaitos ei pitänyt aluejakoehdotusta hyvänä, koska ehdotus toimintamallista kohdistuu vain osittain sen tehtäväkenttään eli tutkintavankeuden toimeenpanoon, nuoren tilanteen selvittämiseen, seuraamusselvitykseen ja seuraamusten täytäntöönpanoon. Muita kuin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan piirissä olevia nuoria olisivat rikoksia toistuvasti tekevät alle 15-vuotiaat sekä rikoksia tehneet yli 15-vuotiaat nuoret, jotka eivät ole olleet tutkintavankeina eikä heitä vastaan ole nostettu syytettä, jonka käsittelyä varten olisi tilattu Rikosseuraamuslaitokselta nuoren tilanteen selvittämistä tai seuraamusselvitystä, eikä heille ole määrätty täytäntöön pantavaa rikosseuraamusta.

Osa lausunnoista painotti myös, että rikoksilla oireilevan lapsen/nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän täytyy olla kunnan tai kuntayhtymän virkamies, jotta hänellä on toimivalta tehdä sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaisia päätöksiä ja toimenpiteitä. Jos työntekijä on jonkun muun instanssin kuin kunnan tai kuntayhtymän

palveluksessa, ei hänellä ole vaadittavaa toimivaltaa olla käytännössä lapsen tai nuoren vastuutyöntekijä, jos lapsella tai nuorella ja hänen perheellään on tarvetta sosiaalihuollon tai lastensuojelun tukitoimiin.

Vastaajilta kysyttiin lausuntopyyntönsä, **haluaisivatko he olla mukana toimintamallin toteutuksessa**. Poliisihallitus totesi vastauksessaan, että poliisin mukanaolo on keskeistä ja tulee poliisin ennalta estävän toiminnan rakenteista ja Ankkuritoiminnasta, mutta käytännön toteutus tulee kuitenkin miettiä erikseen rahoitus ja resurssit huomioiden. Poliisihallitus näki tärkeäksi roolinsa myös ohjausryhmässä, koska poliisin rooli on keskeinen mallissa. Kuusi vastaajaa ei halunnut tai nähnyt itsellään roolia olla mallin toteutuksessa mukana ja yksi ei osannut sanoa. 17 vastaajaa halusi olla toteutuksessa mukana.

Vastaajilta kysyttiin vielä heidän **roolistaan toimintamallin toteutuksessa**. Järjestöt toivat vastauksissaan esille nuorten kanssa toimimiseen liittyvän erityisosaamisensa, kuten vertaistuen, pitkäkestoisen tukihenkilön, asumisen ja talouden hallinnan palvelut sekä turvallisen yhteisön kaikkein heikoimmassa asemassa olevien nuorten äänen tuomisessa esille. Oulun ja Helsingin käräjäoikeudet sekä Valtakunnansyyttäjänvirasto nostivat esille tiedon jakamisen rikosprosessista ja rangaistuskäytännöistä sekä nopean prosessin luomisen ja huumepuhuttelut. Pieksämäen kaupunki ehdotti Ohjaamo yhdeksi pilotiksi monialaisena uutena toimijana. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos mainitsi vastauksessaan tutkimuksen kytkemisen toimintamallin toteutukseen ja seurantaan. Vantaan kaupunki haluaisi olla mukana kehittämässä toimintamallia erityisesti lastensuojelun, mutta myös sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden, poliisin sosiaalityön, nuorten oikeusedustuksen ja Nuortenkeskus Nupin sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksen osalta. Vantaan lastensuojelussa toteutetaan ns. systeemistä sosiaalityötä, jonka viitekehityksestä voisi kaupungin mukaan olla hyötyä myös toimintamallin kehittämisessä.

Vastaajilta kysyttiin **ehdotuksia toimintamallin pilotointialueista tai pilottipaikkakunnista**. Vastauksissa nousivat esiin Helsinki, Vantaa, pääkaupunkiseutu, Turku, Tampere, Jyväskylä, Kuopio, Oulu, Vaasan kaupungin seutu, Lappeenranta ja Joensuu ja Lappi. Useampi lausuja ehdotti, että suurempien kaupunkien lisäksi pilottitoimintaa kokeiltaisiin myös pienemmällä, rikostilastoissa tai demografisesti ja sosioekonomisesti esiin nousevilla alueilla. Poliisihallitus taas mainitsi, että poliisin kannalta katsoen pilotointialueina voisi olla paikkakunta, jossa on pääpoliisiasema ja keskikokoinen kaupunki, jossa on poliisiasema sekä joku syrjäisempi paikkakunta, jossa on haasteita muodostaa po. palvelurakenteita. Rikosseuraamuslaitos puolestaan totesi lausunnossaan jakaantuvansa kolmeen rikosseuraamusalueeseen, joista jokaisella voisi olla yksi pilottialue/paikkakunta. Vantaan kaupunki ehdotti omassa lausunnoss-

saan pilotointia käynnistettäväksi alueella, jossa ei ole tällä hetkellä toimivaa työskentelymallia (kuten Ankkuritoiminta tai Nuoriso-ryhmä). Kunnan vapaaehtoisuuden tärkeistä muistutti Helsingin kaupunki.

Vastaajilta kysyttiin myös **ehdotuksia lyhyeksi ja kuvaavaksi nimeksi** toimintamallille. Vastauksissa tuotiin esille, että nimen tulisi olla positiivissävytteinen ja nuorten suuhun sopiva eikä viranomaisnäkökulmasta mietitty. Yksittäisiä nimiehdotuksia olivat muun muassa RON-, ROKKI-, Riko- tai Teot-toimintamalli. Myös Reitti, Stoppi, Virta tai Voima tuotiin esille.

Vastaajilta kysyttiin lopuksi, onko heillä **muita ehdotuksia toimintamallin toimeenpanoa varten**. Valtiovarainministeriö painotti, että ennen toimeenpanoa työryhmän ehdotukset on sovittava yhteen sekä hallitusohjelmassa olevien vastaavien hankkeiden (mm. nuorten syrjäytymisen hanke) että muiden moniammatillista panostusta vaativien hankkeiden kanssa (mm. STM:n Lape-muutosohjelma). VM toteaa myös, että ehdotusten jatkovalmistelussa on huolehdittava riittävästä kunta-alan asiantuntemuksesta. Sisäministeriö puolestaan toteaa lausunnossaan, että toimeenpanon yhteydessä olisi huolehdittava, että Ankkuritoiminnan ja kehitettävän toimintamallin yhteistyö varmistetaan ja Ankkuritoiminnan kehittämiseen panostetaan ministeriöiden välisellä yhteistyöllä edelleen. SM ehdottaa kohderyhmän tarkentamista, jotta vältetään päällekkäin työ Ankkuritoiminnan kanssa ja järkevällä työnjaolla ja yhteistyöllä saadaan laajempi joukko palveluja tarvitsevia nuoria palvelun piiriin.

Rikosseuraamuslaitos painotti lausunnossaan, että ensin on arvioitava, voidaanko olemassa olevista resursseista luoda viranomaisyhteistyötä lisäämällä toimintamalli, joka voitaisiin ottaa käyttöön. Poliisihallitus puolestaan totesi, että toimintamallin toteutus edellyttää erillisrahoitusta ja etenkin eri hallinnonalojen ylimmän johdon sitoutumista. Erillistä hankerahoitusta mallin toteutuksessa peräänkuulutti myös Vantaan kaupunki lausunnossaan, todeten, että kunnassa tarvittava resursointi voi olla nopealla aikataululla haasteellista järjestää.

Helsingin kaupunki puolestaan toivoi lausunnossaan lastensuojelua tiiviimmin mukaan toimintamallin suunnitteluun. Helsingin käräjäoikeus taasen korosti, että toimintamallin toimeenpano tulee aloittaa rikoksilla oireilevan nuoren ikään katsomatta ja soveltaa sitä niihin lapsiin, jotka kykenevät ymmärtämään toimintansa merkityksen, eli ainakin jo alakouluikäisiin lapsiin. Suomen Punainen Risti kiinnitti myös huomiota ikäkysymyksen todeten, että kehittämistä kaipaavat myös yli 15-vuotiaiden sekä nuorten aikuisten rikosten ehkäisy ja rikoksia tehneiden nuorten aikuisten tukiratkaisut, mm. jo aiemmin mainitun nuorisorangaistuksen kehittäminen ja soveltaminen eri-ikäisten nuorten rikoksien käsittelyyn ja tukemiseen.

Monessa lausunnossa pidettiin hyvänä työryhmän ehdotuksessa mainittua tukihenkilöä, joka olisi nuoren käytettävissä myös virka-ajan ulkopuolella. Aseman Lapset ry korosti, että näillä toimintamallin lähityöntekijöillä tulisi olla kriisi- ja perhetyön osaamista sekä osaamista sovittelusta ja konfliktinratkaisusta. Kriminaalihuollon tukisäätiö piti hyvänä ajatusta siitä, että kokonaisvastuu nuoren tilanteesta kuuluu yhdelle työntekijälle, turvallisen tukisuhteen ollessa keskeisintä. Erityistä huomiota lausunnoissa toivottiin mallissa kiinnitettävän rikoksilla oireilevien nuorten tyttöjen (naisen rooli sekä tekijänä että uhrina) kuin myös maahanmuuttajataustaisten nuorten tilanteeseen.

Vastaajat nostivat myös esille, että mallin tulee aidosti huomioida nuoren tarpeet ja toiveet sekä rakentaa luottamussuhdetta työntekijöiden, nuoren ja tämän perheen välillä. Mannerheimin lastensuojeluliitto ry painotti vastauksessaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien komitean antamien yleiskommenttien huomioimista mallin valmistelussa, mitä tulee lapsen oikeuteen tulla kuulluksi ja lapsen edun ensisijaisuuteen. Myös Suomen Punainen Risti korosti lausunnossaan nuorilähtöisyyttä toimintamallin kehittämisen perustana. SPR:n mukaan nuorten täytyy kokea tuki pikemminkin luottamukselliseksi kuin leimaavaksi, ja saada itse osallistua kokemusasiantuntijoina heitä koskevien tukitoimien kehittämiseen. SPR toteaa, että nuorten osallistuminen on paitsi lakisääteinen velvollisuus, myös ehto sille, että tarjotut tukimuodot kohtaavat heidän tarpeensa ja toiveensa.

Sininauhasäätiö sr/Nuoli-hanke ja Kris-Etelä-Suomi ry korostivat lausunnoissaan, että nuoren tuen tulisi olla pitkäkestoista, ja tämä edellyttää myös työntekijältä sitoutumista. Järjestökenttää tulisi näiden lausujien mukaan kuulla riittävästi mallin valmistelussa ja toteutuksessa. Kriminaalihuollon tukisäätiö toivoi, että järjestöjen toiminnan rahoitus olisi huomioitu toimintamallien käynnistämässä varaamalla riittävästi ostopalvelurahaa, koska monet nuorille suunnatut palvelut rahoitetaan veikkausvaroin joprojekteina tai pysyväisluonteisempina kohdennettuna avustuksena, jolloin projektien päättyessä jatkorahoitus on epävarmaa. Nuoret saattavat tarvita myös erityispalveluita, kuten oppimisvaikeuksien tai neuropsykiatristen oireiden tunnistamista ja näiden selvittäminen vaatii erityisasiantuntemusta, jonka piiriin pääseminen voi kunnan palveluissa olla hyvin hidasta ja vaikeaa. Tästäkin syystä toimintamallikokeilujen budje-teissa tulisi Kriminaalihuollon tukisäätiön mielestä olla mahdollisuus myös palveluiden ostoon.

Suomen Icehearts ry totesi, että toimintamallissa tulisi kiinnittää huomiota vastuuhenkilön pysyvyyteen ja pitkäkestoisuuden varmistamiseen vuosia kestävästä tukityöstä osalta. Iceheartsin mukaan yksi isoista ongelmista on koulupudokkuus, tuen päätösten saannin vaikeudet ja riittämätön tuki koulussa. Oppilaitosten tukipalvelut nosti esille myös Sininauhasäätiön Nuoli-hanke ja Kris-Etelä-Suomi ry. Suomen Kuntaliitto

ry ehdotti lausunnossaan, että koulun tuen tulisi mallissa käsittää koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut sekä opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut. Tuki toteutettaisiin sosiaali- ja opetustoimen yhteistyönä.

Lausunnoissa pidettiin yleisesti hyvänä, että toimintamallin vaikuttavuutta ja toteuttamista seurataan. Kriminaalihuollon tukisäätiö toi kuitenkin esille, että kehittämissyöryhmän alustavan ehdotuksen tutkimusasetelma herättää kysymyksen sen eettisyydestä. Tukisäätiön mielestä tulee varmistaa, ettei apua voimakkaasti tarvitseva ja haluava nuori jää palvelun ulkopuolelle vain tutkimuksellisista syistä.

3 Lausunnot toimintamallista rikoksilla oireileville nuorille

Tässä luvussa käydään läpi kaikki lausunnot kysymys kerrallaan. Lukemisen helpottamiseksi lausunnonantajat on jaoteltu jokaisen kysymyksen alla ministeriöihin, niiden alaiseen hallintoon, poliisilaitoksiin, kärjäoikeuksiin, yliopistoon, kuntiin sekä järjestöihin ja säätiöihin.

3.1 Tulisiko työryhmän ehdottamaa toimintamallia rikoksilla oireileville nuorille valmistella edelleen?

Ehdotusta kannattivat seuraavat lausunnonantajat: A-klinikkasäätiö, Aseman Lapset ry, Jari Karppinen/ Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE), Helsingin kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Järvenpään kaupunki, Kriminaalihuollon tukisäätiö ry, Kris-Etelä-Suomi ry, Kuopio, Kuopion Settlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, opetus- ja kulttuuriministeriö, Oulun yliopisto, Pieksämäen kaupunki (nuorisotoimi), Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjois-Savon kärjäoikeus, Poliisihallitus, Päijät-Hämeen kärjäoikeus, Rikosseuraamuslaitos, Seinäjoen kaupunki, Sininauhasäätiö sr/Nuoli -kohtaamis- ja tukipiste, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuntaliitto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Vantaan kaupunki (sosiaali- ja terveystoimi), valtiovarainministeriö

Ehdotusta eivät kannattaneet seuraavat lausunnonantajat: Espoon kaupunki (Sosiaali- ja terveystoimi), Helsingin kaupunki (sosiaali- ja terveystoimiala), Tampereen kaupunki (sosiaalipäivystys). Perusteluna näillä lausunnonantajilla oli se, että nykyiset toimintatavat riittävät ko. organisaation näkökulmasta hyvin.

3.2 Pitäisikö rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin ikäraajat muuttaa? Miksi?

Ministeriöt

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa lausunnossaan, että toimintamallin ikäraajat on määriteltävä selkeästi.

Sisäministeriö huomioi työryhmän ehdotuksessa todettavan, että toimintamallin palvelujen kohteena voisi olla myös alle 15-vuotias, joka ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan. Sisäministeriö pitää tärkeänä tuoda näiden nuorten kohdalla esille, että alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan rikoksella aiheuttamansa vahingon. Tämä jää sisäministeriön mukaan usein vähemmälle huomiolle siitä huolimatta, että korvauksen maksamisella voi olla vaikutusta nuoren tulevaa elämään. Nuori saattaa pitää korvausvelvollisuutta jopa rangaistukseen verrattavana asiana.

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus kirjoittaa lausunnossaan, että rikosoikeudellisen vastuun ikäraja on 15 vuotta. Myös alle 15-vuotiaita syyllistyy rikoksiin toistuvasti. Rikosoikeudellinen vastuu ja sen ymmärtäminen riippuvat fyysisen iän lisäksi monesta muusta tekijästä kehityksen tasossa. Ajoittain keskustellaan ikärajan määrittämisestä, kun alle 15-vuotiaat syyllistyvät toisinaan vakaviin rikoksiin, jopa henkirikoksiin. Ikärajan arviointi on lainsäätäjälle kuuluva tehtävä. Tässä yhteydessä tulee Poliisihallituksen mukaan tarkastella myös alle 15-vuotiaiden rikosten taustoja ja niihin vaikuttavia seikkoja, jotka liittyvät mm. syrjäytymiseen, vähäosaisuuteen, päihteisiin, mielenterveysongelmiin jne. Nopea ja varhainen puuttuminen rikosten lisäksi – myös niiden oheis- ja juurisyyihin voi olla sekä yhteiskunnan että yksilön kannalta monesti tärkeämpää kuin pelkkä rikosoikeudellinen seuraamus. Poliisihallitus korostaa, että kokonaisuuden osalta tulee varmistaa se, että mikään pelkkä ehdoton ikäraja ei saisi olla esteenä tarvittavan tuen piiriin pääsyyn, eli nuoren fyysisen ja henkisen iän ero tulisi pystyä ottamaan huomioon yksittäistapauksissa.

Rikosseuraamuslaitos suhtautuu lausunnossaan varauksellisesti siihen, että alle 15-vuotiaat ”kiinnitettäisiin” Rikosseuraamuslaitoksen asiakkuuteen, eikä se RISE:n mukaan nykyisen lainsäädännön pohjalta ole mahdollistakaan. Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan koulun oppilashuollon, sosiaalihuollon ja lastensuojelun toimenpiteiden tulee alle 15-vuotiaiden kohdalla olla ensisijaisia. Lastensuojeluun olisi hyvä lisätä tietoa rikosprosessista, mikä tulisi järjestää vahvistamalla yhteistyötä, ei siirtämällä asiakasta yksiköstä toiseen. (ks. Haikkola ym., Kuka vastaa nuorten rikoksiin?)

Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin, s.156). Toimintamallin yläikäraja ei ehdotuksesta käy ilmi ja se tulisi määritellä. Tässä tulisi huomioida myös Rikosseuraamuslaitoksen toimintamahdollisuudet ja resurssit sekä voimassa-oleva lainsäädäntö. Rikosseuraamuslaitoksen tämän hetkisessä toiminnassa esim. ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta koskee 15–20-vuotiaita nuoria. Myös lastensuojelulain muutokset jälkihuoltoikärajan nostosta 25 ikävuoteen tulee huomioida toimintamallin ikärajoja määriteltäessä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannattaa lausunnossaan kehittämistyöryhmän ehdotuksen valmistelun jatkamista. THL näkee tärkeänä, että erityisesti nuoren yksilöllisen tuen tarpeet ja keskitetty kokonaisvastuu nuoren tilanteesta ovat keskiössä, kun toimintamallia jatkotyöstetään, sillä elämäntilanteesta ja rikoshistoriasta riippuen nuorten tarpeet voivat olla hyvinkin erilaisia. Jatkovalmistelussa on tähdellistä kartoittaa myös saman kohderyhmän asioissa meneillään oleva kehittämissyö. Esimerkiksi tulevassa OT-keskusrakenteessa (Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset) yhtenä kohderyhmänä ovat vaikeasti oireilevat ja monialaisia palveluja tarvitsevat nuoret rikoksenteijät. Myös Ohjaamojen ja nyt ehdotetun toimintamallin yhteismahdollisuuksia tulee selvittää. Saman katon alla olevia palveluita tärkeämpää on se, miten nämä eri palvelut kohtaavat nuoren ja hänen läheisverkostonsa sekä miten palvelut toimivat yhteistyössä nuorilähtöisesti. THL korostaa, että toimintakulttuurin muutokseen ja dialogisuuteen pitää erityisesti kiinnittää huomiota.

Toimintamallin tarkoituksena on tukea nuoria, jotka voivat olla myös alle 15-vuotiaita ja jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Varhainen puuttuminen ja nuoren tilanteen systemaattinen arviointi, kuten toimintamallissa myös alle 15-vuotiaiden osalta esitetään, voi parhaassa tapauksessa estää ongelmien kasautumisen ja rikoskierteen alkamisen. Esimerkiksi sovittelu ei ole riippuvainen ikärajoista, kuten ei myöskään lasten vahingonkorvausvastuu. Sovittelussa on siis myös alle 15-vuotiaita, ja onkin tärkeää että heille on tarjolla sovittelun tyyppisiä interventioita. Toimintamallin jatkovalmistelussa on hyvä määritellä ja perustella nuorten ikärajat tarkemmin. Nuoren ikä vaikuttaa myös siihen, miten vanhemmat/perhe/huoltajat ovat mukana yhteistyökumppaneina. THL tukee ajatusta, että myös alle 15-vuotiaat saavat oireilun taustalla vaikuttaviin syihin ja haasteisiin yksilöllistä tukea ja tarpeenmukaisia palveluita. Toimintamallia ei tulisi rajata vastuuikärajan mukaan, sillä tällaisen rajaamisen seurauksena voi olla kielteisiä vaikutuksia alle 15-vuotiaiden yhdenvertaiseen palvelujen ja tuen saamiseen.

Valtakunnansyyttäjänvirasto kannattaa toimintamallin valmistelun jatkamista. Toimintamallin tavoite on VSV:n mukaan erittäin kannatettava. Nuorten tukeminen kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää palvelee rikosten ennaltaehkäisyä, joka on parasta kriminaalipolitiikkaa. Ennaltaehkäisevän toiminnan hyödyt korostuvat vahvasti nuoren henkilön ollessa rikoksesta epäiltynä tai rikoksenuusijana. Ehdotettu ikäraja,

joka mahdollistaa myös alle 15-vuotiaiden nuorten tavoittamisen ja tukemisen, on VSV:n mukaan perusteltu.

Poliisilaitokset

Helsingin poliisilaitos pitää tärkeänä, että työryhmän työssä on huomioitu myös rikosoikeudellisen vastuukärajan alle jäävät lapset. On tapauksia, joissa myös alle 15-vuotiaat lapset ovat syylistyneet vakaviin rikoksiin tai joiden voidaan katsoa olleen vakavassa rikoskierteessä jo ennen 15 vuoden ikärajaa. Helsingin poliisilaitoksen mukaan poliisilla on heidän osaltaan yleensä heikot mahdollisuudet puuttua rikoskierteseen, joten ehdotetulla toimintamallilla voi olla nimenomaan kyseiseen ikäryhmään suuri vaikutus. Helsingin poliisilaitos kirjoittaa, että läikäraja olisi myös hyvä kirjata selkeästi ehdotukseen.

Käräjäoikeudet

Keski-Pohjanmaan käräjäoikeus kannattaa lausunnossaan ennaltaehkäisevien toimien tehostamista ehdotetulla tavalla alle 15-vuotiaiden nuorten osalta.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että rikoksilla oirehtiminen voi alkaa vaikkapa vasta 22-vuotiaana. Tärkeää olisi sen mukaan mahdollisimman nopea ja tuntuva puuttuminen ensikertalaisten tekemisiin, ja nuoren ohjaaminen tarvittavan tuen piiriin.

Pirkanmaan käräjäoikeus painottaa, että jatkovalmistelussa tulisi erityisesti määritellä ikärajat selkeästi ja eri erotella ikärajojen vaikutus valittaviin toimintamalleihin ja vanhempien mukaan ottoon.

Pohjois-Savon käräjäoikeus korostaa, että toiminnan kohdistaminen myös rikosoikeudellisen vastuukärajan alapuolella oleviin alle 15-vuotiaisiin lapsiin on välttämätöntä. Muutoin kiinnitämme lausunnonantajan mukaan huomiota siihen, miten "nuori" määritellään. Nuorilla on ikätasoisesti erilaisia olosuhteita ja ongelmia, jotka edellyttävät vaikuttamista. On oltava selkeä käsitys siitä, mitä toimenpiteitä on käytettävissä milläkin ikäryhmällä, eikä toisaalta saa olla olemassa kiinteätä ikärajaa, joka jättää nuoren yksiselitteisesti avun ulkopuolelle esimerkiksi määrätyn iän täytyessä. Pohjois-Savon käräjäoikeuden mukaan nuorten henkilökohtaisesta kehitystasosta riippumatta ikärajat ovat hyvin merkityksellisiä rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän kannalta, ja sillä on rajapinta nuoriin kohdistuvien toimenpiteiden kanssa, vaikka tämä jääkin nyt vähälle huomiolle.

Kunnat

Helsingin kaupunki toteaa lausunnossaan, että toimintamallissa on syytä huomioida myös alle 15-vuotiaat lapset. Toimintamallia kehittäessä on myös syytä huomioida, että ala- ja täysi-ikäisille on kunnissa omat palvelunsa.

Järvenpään kaupunki kirjoittaa, että mikäli lähtökohtana ovat nuoren yksilöllinen tilanne ja tarpeet, tiukka ikärajarajaus voi jättää jonkun avun tarpeessa olevan ulkopuolelle. Ikä ei määritä palvelun tarvetta. Järvenpään kaupungin mukaan kärejojen tulisi olla joustavia, ei ehdottomia tai toiminnan lähtökohtana.

Kuopion kaupunki toteaa, että on hyvä, että toimintamalli koskee myös alle 15-vuotiaita.

Pieksämäen kaupunki toteaa, että lausunnossa esitetyt ikärajat ovat ok ja on hyvä, että myös alle 15-vuotiaat, jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, saavat tuki-palveluita yhdestä paikasta matalalla kynnyksellä.

Seinäjoen kaupunki pitää tärkeänä, että toimintamalli koskee myös alle 15-vuotiaita. Rikoksia tekevien nuorten osalta tulisi pystyä tunnistamaan ne, jotka ovat lastensuojelun jälkihuollossa (alle 25-vuotiaat).

Tampereen kaupunki / Sosiaalipäivystys painottaa, että toimintamallissa on merkittävää huomioida myös alle 15-vuotiaat lapset

Vantaan kaupunki katsoo lausunnossaan, että ikärajoja ei tule muuttaa. Vantaan kaupungin näkemyksen mukaan toimintamallissa on keskeistä, että tuki ulotetaan myös alle 15-vuotiaisiin. Mikäli kehittämistyö nivotaan lastensuojelun jälkihuoltoon, on tärkeää arvioida lastensuojelun jälkihuoltouudistus ja jälkihuolto-oikeuden yläikärajan nostamisen mahdollinen huomioiminen toimintamallissa ja sen kehittämisessä.

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö toteaa lausunnossaan, ettei löydä ehdotuksesta mitään ikärajoja – mikä tai kuka siis on nuori? Rikoslain nuori rikosentekijä (tekohetkellä 15, mutta alle 21? Vai Lastensuojelulain alle 21 ja jälkihuollossa korkeintaan 25 v? A-klinikkasäätiön mukaan tällä on aika paljon merkitystä, kun arvioidaan sekä rikollista aktiivisuutta että (ikäkausityypillisiä) puuttumisen mahdollisuuksia. A-klinikkasäätiön mukaan järkevintä olisi käyttää lastensuojelulain kaikkein kattavinta ikärajaa (alle 25 vuotta), kun ehdotuksen lähtökohtana on, että toimenpiteitä kohdennettaisiin myös alle 15-vuotiaisiin.

Aseman Lapset ry pitää hyvänä ja ensiarvoisena, että ehdotuksessa on toimintamallin piiriin huomioitu myös rikosseuraamusvastuun ikäraja eli 15 ikävuotta nuoremmat nuoret. Myös alle 15-vuotiaiden kohdalla on ry:n mukaan vakavaa rikosoireilua, johon on syytä puuttua vahvemmin. Toimintamallin ulkopuolelle ei kannata lähtökohtaisesti rajata nuoria iän tai muun ulkoisen seikan takia, vaan keskittyä siihen, millaiseen rikosoireiluun toimintamallilla halutaan vastata. Lisäksi Aseman Lapset ry ehdottaa, että toimintamallin ikäraja laajennetaan vähintään ikävuoteen 21 saakka seuraavasti:

a) Toiminnan piirissä jo olevien nuorten kanssa työskentelyä jatketaan nuoren niin tarvitessa myös täysi-ikäisyyden yli. Eteenpäin siirtämisen koittaessa nivelvaiheen työskentely on syytä tehdä huolellisesti, saattaen ja varmistaa myös riittävä tiedonsiirto.

b) Toimintaan vasta ohjautuvien nuorten osalta toimintamalli palvelisi vähintään myös niitä jo täysi-ikäistyneitä nuoria, jotka ovat oikeutettuja jälkihuollon palveluihin. Etenkin sijaishuollon piiristä täysi-ikäistyneiden nuorten kohdalla tämä nivelvaihe on monin tavoin riskialtista vaihe.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE), Jari Karppinen toteaa, että lausunnosta ei ollut löydettävissä selvää ikärajamäärittelyä. Karppinen kirjoittaa, että nuorisolaisissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita, ja lastensuojelun jälkihuollon yläikäraja nostetaan 25-vuoteen – olisiko hyvä kytkeä näihin?

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteaa lausunnossaan, että työryhmän ehdotus ei ota kantaa nuoreksi henkilöksi määritellyn yläikärajaan, eikä aivan tarkalleen ottaen alaikärajaankaan. Sen mukaan rikoksilla oireilevan nuoren tuen tarve voi ulottua pitkälle senkin jälkeen, kun esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon järjestämisvelvollisuus on jo päättynyt. Vankeusvangeista 34 % on 15–29-vuotiaita. Tällä ryhmällä rikosten uusimisprosentti on myös korkea eli yli 70. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavista noin puolet kuuluu ikäryhmään 15–29 vuotta. Tällä perusteella Kriminaalihuollon tukisäätiö ehdottaa kokeiluvaiheen yläikärajaksi 29 vuotta. Nuoren tai nuoren aikuisen tilanne tulee voida arvioida yksilöllisesti ja ehdotetun kokeilun kautta saadaan tarkempaa tietoa, kuinka myöhäiseen ikään asti intensiiviseen tukeen pitäisi olla mahdollisuus. Tällä myös on luonnollisesti vaikutuksia tarvittavaan resurssointiin.

Kris-Etelä-Suomi ry toteaa lausunnossaan, että ikärajoja ei tarvitse muuttaa.

Kuopion Setlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio kirjoittaa lausunnossaan, että on hyvä, että toiminta kohdistuu myös rikosoikeudellisen vastuuikärajan alapuolella oleviin alle 15-vuotiaisiin lapsiin. Lausunnonantaja toteaa myös, että toimintamallissa puhutaan nuorista; tarkoitetaanko nuorisolain mukaisesti alle 29-vuotiaita?

Mannerheimin lastensuojeluliitto kirjoittaa olevan hyvä, että toimintamalli ulottuu tarpeen mukaan myös alle 15-vuotiaisiin, vaikka heillä ei ole rikosoikeudellista vastuuta. MLL:n mukaan alle 15-vuotiaat rikoksilla oirehtivat nuoret voivat muutoin jäädä ilman tarvitsemiaan palveluita, joita toimintamallissa kehitetään ja tarjotaan. MLL toteaa, että selkeyden vuoksi olisi hyvä määrittää toimintamalliin osallistuvien yläikäraja.

Sininahasaatiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste toteaa, että ikärajan määrittely tulisi olla selkeä ja määritelty. Lisäksi lausunnonantaja pitää hyvänä sitä, että ikäraja ulottuu myös alle 15 vuotisiin.

Suomen Icehearts ry kirjoittaa lausunnossaan, että rikoksilla oireileville nuorille ei tule määritellä tarkkaa ikärajaa, vaan tukea tulee antaa sitä tarvitseville iästä riippumatta.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että pitäisi määritellä, mitä nuorella tarkoitetaan. Esimerkiksi nuorisolain mukainen nuoren määritelmä tarkoittaa alle 29-vuotiaita. Lastensuojelun jälkihuolto jatkuu 25-vuotiaaksi. Kuntaliitto pitää hyvänä, että toimintamalli ulotetaan alle 15-vuotiaisiin, jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Nämä nuoret ovat Kuntaliiton mukaan usein väliinputoajia tuen saamisessa.

3.3 Jos toimintamallissa (kuvio 1) esitetyt palvelut eivät ole mielestänne riittäviä, niin miten täydentäisitte mallia?

Ministeriöt

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa lausunnossaan, että nuorelle on oltava tarjolla kaikki hänen tarpeidensa ja tilanteensa mukaiset moniammatilliset palvelut. Kaikkia palvelutarpeita ei voi määritellä toimintamalliin vaan ne olisivat esimerkinomaisia. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan palvelut (opetus, koulutus, nuorisotyö) on ministeriön näkemyksen mukaan mahdollista toteuttaa olemassa olevan lainsäädännön puitteissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö lisäisi toimintamallin palveluvalikoimaan rikoissairaanhoidon sekä kuntoutuspalvelut. Monella kohderyhmän nuorella on diagnosoimattomia neuropsykiatrisia oireyhtymiä, joihin he tarvitsevat asianmukaisen diagnoosin sekä kuntoutuksen. Pelkästään mielenterveys- ja päihdepalvelut eivät ministeriön mukaan siten riitä.

Sisäministeriö arvioi lausunnossaan ennen kaikkea toimintamallin eroa Ankkuritoimintaan. Ministeriön mukaan tärkein ero Ankkuritoimintaan näyttäisi olevan se, että SM:llä ja poliisilla ei ole vastuuta eikä roolia kehitettävässä toimintamallissa. Ankkuritoiminnasta saatujen kokemusten perusteella poliisilla on kuitenkin selkeä rooli toiminnassa nuorten kanssa, jotka syyllistyvät tai ovat riskissä syyllistyä rikoksiin. Sisäministeriö toteaa, että mikäli ryhdytään kehittämään Ankkuritoiminnan rinnalle uutta, lähes samalle kohderyhmälle suunnattua toimintamallia, voi kummankin toiminta kärsiä. Tästä syystä olisi erittäin tärkeää määritellä uuden kehitettävän toimintamallin kohderyhmä selkeästi ja yksiselitteisesti ja kuvata myös yhteistyö muiden, olemassa olevien toimintojen kanssa.

Valtiovarainministeriö toteaa lausunnossaan, että työryhmän ehdotukset on tarpeen sovittaa yhteen muiden sekä hallitusohjelmassa olevien vastaavien hankkeiden (mm. nuorten syrjäytymisen hanke) että muiden moniammatillista panostusta vaativien hankkeiden kanssa (mm. sosiaali- ja terveysministeriön Lape-muutosohjelma). Ministeriö painottaa, että ehdotusten jatkovalmistelussa on huolehdittava riittävästä kunta-alan asiantuntemuksesta.

Ministeriöiden alainen hallinto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että tuore hallitusohjelma painottaa, että syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden avunsaantia tehostetaan muun muassa viranomaisten välistä palveluun ohjaamista kehittämällä. Perheiden, nuorten ja lasten ongelmien ympärille on koottuna runsaasti palveluita, mutta ongelmana on, että apu- ja tukiprosessin vastuutahon ja kannattelijan puuttuminen. THL:n mukaan on tärkeää, että palvelut tulevat nuoren luo, ettei synny pois käännyttämisen tilannetta. Ehdotettua toimintamallia voitaisiin THL:n mielestä ajatella myös verkosto/palvelupolkuna, jolla vahvistetaan olemassa olevat palvelut/toimijat ja heidän välinen yhteistyö napakalla johtamisella sekä varmistetaan työntekijöiden liikkuvuus tarpeen mukaan. THL ehdottaakin, että palvelutarpeita ja yhteistyökumppaneita kuvattaessa tilannetta arvioitaisiin myös siitä näkökulmasta, mitkä seikat estävät nykyisiä palveluja toimimasta paremmin yhteen. Vrt. systeeminen lastensuojelu, jossa puututaan jo varhaisessa vaiheessa perheen ongelmiin moniammatillisen tiimin avulla.

THL pitää tärkeänä, että vaikka vastuutyöntekijän ympärillä ja hänen verkostoissaan on runsaasti tavoitettavissa olevia lisä- ja tukipalveluja, niin nuori olisi tekemisissä korkeintaan yhteen tai kahteen palveluun samaan aikaan ja vastuutyöntekijän tehtävänä on suodattaa nuorelle tarkoituksenmukaisia ja sopivia palveluja. Lisäksi vastuutyöntekijän, nuoren/perheen ja tukihenkilön välillä tulisi olla kiinteä yhteys, joka tulisi käydä kuviosta ilmi. Nyt kuviosta puuttuvat THL:n mukaan myös terveyspalvelut (somaattinen, psykiatria ja päihdepalvelut) sekä Ohjaamo-toiminta. Kuvioon tulisi hahmottaa

erityisesti eri toimijoiden välinen yhteistyö, nyt toimijat ovat irrallisina eivätkä suhteessa toisiinsa. Kiinteä työryhmä helpottaa monialaisen yhteistyön järjestämistä ja koordinoimista, mutta asiakaslähtöisempää on, jos työryhmä koottaisiin jokaisen nuoren lähtökohdista siten, että ensin kartoitetaan hänen kanssaan jo työskentelevät ammattilaiset, jotka ovat jo nuorelle entuudestaan tuttuja ja joilla on tietoa nuoresta ja hänen tilanteestaan. Esimerkiksi, jos nuorella on lastensuojelun asiakkuus, hänen ympärillään pitäisi jo toimia lastensuojelun systeemin tiimi ja tuolloin hänen asioitaan koordinoi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Toimintamallia suunniteltaessa tulisi THL:n mielestä myös pohtia, miten toimintamalli tavoittaa sijaishuollossa olevat nuoret. Vakavan rikoksen ollessa kyseessä nuori saattaa rikoksen myötä päätyä myös ”kertarysäyksellä” sijaishuollon asiakkaaksi. Sijaishuolto paikan sijainti määräytyy puolestaan usein melko sattumanvaraisesti, mahdollisesti kauas nuoren omasta toimintaympäristöstä. Osa nuorista syyllistyy vakaviin rikoksiin ollessaan luvatta poissa sijaishuolto paikasta.

THL kirjoittaa myös lausunnossaan, että hankesuunnitelmassa todetaan perhetyön tarve, mutta ei juuri kuvata miten se toteutettaisiin tai millä tavalla se olisi tuetumpaa tai poikkeaisi perinteisistä toimintatavoista. Mikäli toimintamallissa pidetään perhetyötä keskeisenä tukimuotona, olisi tarkennettava, millaista perhetyötä tarkoitetaan (sosiaalihuoltolain mukaista? tehostettua?) ja perusteltava sen tavoitteita ja sisältöjä. Perhetyössä on oltava nuorierityistä osaamista ja työskentelyn on oltava aidosti intensiivistä ja virka-ajasta riippumatonta. Myös perheen kanssa tulee olla mahdollisuus pitkäaikaiseen rinnalla kulkemiseen. Nyt toimintamalliin on kirjattu lähinnä ammattilaisten rooli vanhempien/perheen ohjaamisessa ja tukemisessa. Vanhempia ei nähdä aktiivisena kumppanina. Muun lähiverkoston merkityksestä nuoren tukijana, tukihenkilöä lukuun ottamatta, ei ole myöskään mainintoja. THL näkee, että nuoren perhe ja muut mahdolliset läheiset on tärkeä kutsua mukaan (nuoren kanssa yhdessä sopien) yhteistyöhön suunnittelemaan ja toteuttamaan nuoren tarvitsemaa tukea huomioiden perheen ja läheisten voimavarat ja niiden vahvistamisen tarve. Jatkossa tulee pohdittavaksi, onko tämä toiminta yksi osa vaativien palvelujen alueellista järjestämistä ja miten OT-keskukset vaativaa erityisosaamista edellyttävän asiakastyön toteuttajina suhteutuvat tähän toimintamalliin.

Yksi vastuullinen työntekijä nuoren tukena: Toimintamallia kuvatessa painotetaan yhden vastuullisen työntekijän merkitystä nuoren kokonaistilanteen ymmärtämiseksi. Tämä ehdotus on toimintamallin painavin ja tärkein osa. THL tukee vahvasti tätä ajatusta, sillä viimeaikaisten tutkimusten mukaan juuri luotettavan ja pitkäkestoisen suhteen luominen sekä pitkäjänteisesti rinnalla pysyvät aikuiset ovat avainasemassa nuorten selviytymisen tukemisessa. Ei riitä, että nuori tulee palveluksi, hänen pitää tulla myös autetuksi ja ymmärretyksi omanlaisine erityistarpeineen ja ominaisuuksineen. Vastuutyöntekijän nimeäminen on THL:n mielestä tärkeää, mutta samalla tulee

taata jo olemassa olevien luottamuksellisten asiakassuhteiden jatkuminen. Joissain tilanteissa pitää myös olla mahdollisuus vaihtaa työntekijää.

Rikosseuraamuslaitos painottaa, että huomiota tulee kiinnittää palvelujen yhteensovittamiseen. Uusia palveluja substanssilakeihin ei ilmeisesti ole tarkoitus luoda. Toimintamalli tulisi RISE:n mukaan yhteensovittaa sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen valmistelun ja lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman kehittämisen kanssa. Työryhmän esittämän toimintamallin kehittäminen olisi luonteva osa Lape-muutosohjelmaan sisältyvän OT-toimintamallin kehittämistä. Mikäli rikoksilla oireilevien nuorten palvelut järjestettäisiin sote-alueittain tai maakuntapohjalta eikä 5 yhteistoiminta-alueen pohjalta, jotka ovat osaamis- ja tukikeskuksen eli OT-toimintamallin suunnitelmien pohjana, toiminnassa korostuisi voimakkaammin paikallinen yhteistyö sosiaalitoimen kanssa. Erityisesti alle 15-vuotiaiden kohdalla tämä olisi hyvä asia. RISE toteaa lausunnossaan, että esitettyihin palveluihin olisi hyvä lisätä työllisyyspalvelut sekä ehdotettua laajemmin terveystalouden palvelut. Myös sovittelutoiminta tulisi lisätä osaksi palveluja. Viranomaisten ja läheisten lisäksi olisi hyvä selvittää, kuinka paljon esim. nykyisten/vanhon harrastusten parista voisi löytyä nuorta arjessa auttavia tukihenkilöitä. Samoin tulisi selvittää kokemusasiantuntijoiden hyödynnettävyys. Koulunkäynnin tuen sijaan lienee syytä käyttää käsitettä koulun oppilashuolto (vrt. laki oppilashuollosta) ja se olisi syytä RISE:n mielestä avata tarkemmin.

Poliisihallitus toteaa, että viranomaistoimijoiden lisäksi kuviossa 1 mainittujen järjestöjen tarjoamien palvelujen lisäksi tulisi tarkistella laajemmin erilaisten yhdistysverkostojen, urheiluseurojen ja harrastuspiirien sekä ylipäätään järjestöjen saamista mukaan toimintamallin toteutukseen.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa lausunnossaan, että vaikka syyttäjä ei ole varsinainen toimija (kuviokuva 1), syyttäjällä käytännössä on oma roolinsa toimintamallissa kuvatussa prosessissa erityisesti nuoren tilannetta selvittävän seuraamusselvityksen tilaajana ja esimerkiksi rikosasian ohjaamisessa sovitteluun. Syyttäjä on konkreettisesti tekemisissä toimintamallin piirissä olevan nuoren ja kanssa ja hänen henkilökohtaisen tilanteen selvittämisessä esimerkiksi rikoksenuusijalle tehtävän huume- ja alkoholin käytön yhteydessä. Puhuttelumenettely, jota ei ole kuvattu työryhmän ehdotuksessa, tapahtuu seuraavasti. Huume- ja alkoholin käytön rikoksesta ensimmäisen kerran kiinni jääneelle alle 18-vuotiaalle järjestetään mahdollisimman pian teon jälkeen esitutkinnan yhteydessä puhuttelutilaisuus. Tilaisuudessa on nuoren lisäksi samanaikaisesti läsnä poliisi, sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomainen ja nuoren huoltaja(t). Tarveharkinnan mukaan tilaisuuteen voidaan kutsua muitakin, esim. nuorisotyöntekijä.

Tilaisuus tähtää selkeään moitteeseen (poliisialoitteinen huomautus, ETL 10 luku 3 §) ja tarvittaessa sosiaali- ja terveydenhoidon toimenpiteisiin, joilla tuetaan nuorta päiheteettömyyteen. Jos alle 18-vuotias nuori jää poliisiin järjestämisen puhuttelutilaisuuden

jälkeen uudelleen kiinni huumausaineen käyttörikoksesta, poliisi toimittaa asiassa esitutinnan ja saattaa jutun nopeasti syyteharkintaan. Syyttävä järjestää nuorelle sääntönmukaisesti ja huumausaineen laadusta riippumatta ROL 1:8a:n nojalla suullisen neuvottelun, johon kutsutaan nuoren lisäksi tämän huoltaja(t) ja tarvittaessa sekä poliisin että sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisen edustaja. Näin tarjoutuu mahdollisuus myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteille sekä lähikontrollille. Neuvottelun olisi oltava mahdollisimman vakuuttava ja siinä olisi kyettävä mahdollisimman monipuolisesti selvittämään epäillyn teon rikollinen luonne ja moitittavuus, nuoren elämäntilannetta muutoinkin ja hänelle sopivia toimenpiteitä. Neuvottelu tähtää harkinnanvaraiseen syyttämättä jättämiseen.

Poliisilaitokset

Helsingin poliisilaitoksen mukaan toimintamallissa on mainittu eri palvelut laaja-alaisesti. Alaikäisestä huolehtiminen ei ole kiinni siitä, ettei erilaisia viranomaisia ja palveluja olisi olemassa. Haasteita tuottaa enemmän se, pystyykö kyseinen palvelu tosiasiallisesti vastaamaan tarpeeseen ja kuinka näiden eri palveluiden välinen yhteistyö toimii. Yksittäisen palvelun onnistuminen riippuu yhtäältä lainsäädännön toimivuudesta ja toiminnan resursseista, mutta toisaalta myös yksittäisten työntekijöiden motivaatiosta tehdä työtään.

Helsingin poliisilaitos kirjoittaa lausunnossaan, että lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet eivät ole aina osoittautuneet tehokkaiksi keinoiksi pysäyttää rikoskierre. Pelkästään Helsingissä ns. hatkalaisista kirjataan noin 800 virka-apuhakua vuosittain. Tällä on suora vaikutus siihen, että kyseiset lapset syllistyvät rikoksiin, mutta myös joutuvat karkuteillä ollessaan rikosten uhreiksi. Helsingin poliisin nuorisoryhmä on puuttunut näihin tilanteisiin esimerkiksi matkustuskieltoin, mutta pohjalla on aina vakavahkoja rikoksia. Lähtökohtana pitäisi kuitenkin olla se, että lapsen tilanteeseen pystyttäisiin puuttumaan lastensuojelun keinoin ennen kuin rikoksia kasaantuu liikaa yksittäiselle lapselle. Tarkemmin valvottua ja resursoitua lastenkotia on kuitenkin pidettävä vankilaa parempana vaihtoehtona.

Työryhmän ehdotuksessa tuodaan esille, että toimintamalli perustuu moniammatilliseen osaamiseen, mutta joka tapauksessa jokaisella nuorella on yksi vastuutyöntekijä, esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja tai rikosseuraamusalan työntekijä. Helsingin poliisilaitoksen mukaan epäselväksi jää, miten tämä rinnastuu jo nykyiseen malliin, jossa lapsella on vastuusosiaalityöntekijä, jonka tulisi huolehtia lapsen asioista. Toimintamallissa olisi hyvä kuvata, onko tarkoituksena ohjata malliin vakavimmin oirehtivat lapset ja siten helpottaa myös nyt käytössä olevan vastuusosiaalityöntekijämallin työtaakkaa, jolla ei ole välttämättä käytännössä riittävästi aikaa hoitaa yksittäisten lasten asioita.

Ehdotuksessa ei ole mainintaa siitä, tulisiko ohjelmaan otettavat lapset sijoittaa samaan paikkaan keskitetysti. Helsingin poliisilaitoksen mielestä tällä voisi olla suuria synergiaetuja ehdotetulle toiminnalle. Tämänhetkinen malli, jossa rikoksilla ja päih-teillä oirehtivia lapsia sijoitetaan samoihin lastenkoteihin muilla perusteilla sijoitettujen lasten kanssa, ei ole toimiva. Pahimmillaan tilanne on johtanut siihen, että myös rikos- ja päihdekierteen ulkopuolella olevat lastenkotilapset ajautuvat ryhmäpaineen ja muiden lapsien houkuttelemana rikosten tielle. Tämän takia ehdotusta voisi arvioida myös siitä näkökulmasta, olisiko kaikki ohjelmaan otettavat lapset mahdollista esimerkiksi sijoittaa samaan lastenkotiin, joita voisi olla jokaisella ehdotetulla 14 alueella. Tällä olisi Helsingin poliisilaitoksen mielestä selvä vaikutus myös palvelujen tuottamiselle ja eri viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyölle.

Lapin poliisilaitos ehdottaa lausunnossaan nuorisotyön työntekijän mukanaoloa projektissa. Nuorisotyöstä löytyy sen mukaan paras ammattitaito nuorten kanssa toimimiseen. Lapissa nuorisotyö on vilkasta ja nuorisotyöntekijöillä on myös parhaimmat yhteistyöverkot moniin paikallisiin toimijoihin kuten mm. kouluihin ja järjestöihin, joita voisi juuri nuorisotyön toimesta aktivoida ja mahdollisesti hyödyntää vaikuttavuusohjelmien toteutuksissa. Voisiko mainittu yksi vastuutyöntekijä olla esim. etsivän nuorisotyön koordinaattori?

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että toimintamalliin esitetään käytettäväksi päihde-työn ja mielenterveystyön resurssit. Lisäksi työryhmän ehdotuksessa todetaan, että tarvittaessa nuoren tilannetta varten voidaan pyytää lääkärin konsultaatiota. Lääkärin näkemys nuoren terveydentilasta, niin henkisestä kuin fyysisestä, tulee Helsingin käräjäoikeuden mielestä ottaa osaksi toimintamallia siten, että nuori ohjataan mahdollisimman nopeasti myös terveydenhuollon piiriin. Lääketieteellisen arvion saanti mahdollisimman nopeasti on tärkeää eikä sen hankkimisen tarvetta pidä jättää jonkun henkilön arvion varaan.

Pohjois-Savon käräjäoikeus pitää välttämättömänä tarkastella myös rikosseuraamus- ja pakkokeinojärjestelmää ja niiden puitteissa käytettävissä olevia keinoja nuorten rikosten ehkäisemisen ja rikoskierteen katkaisemisen näkökulmasta. Nuorten rikoksille on ilmeisesti tyypillistä niiden tapahtuminen ryppäissä, jolloin lyhyessäkin ajassa aiheutettu rikosoikeudellinen seuraamus ja ennen muuta vahingonkorvausvelvollisuus voi olla huomattava. Käytettävissä olevat keinot, kuten pidättäminen ja vangitseminen, voivat olla toisaalta ylimitoitettuja ja siten vahingollisia ja toisaalta tehottomia, jos esimerkiksi alle 18-vuotiaan vangitsemista mittavastakin omaisuusrikossarjasta pidetään kategorisesti kohtuuttomana. Itsenäisillä ja riippumattomilla tuomareilla ali- ja ylioikeuksissa voi olla säännösten soveltamisesta varsin erilaisia käsityksiä.

Pohjois-Savon käräjäoikeuden mukaan pakkokeinosäännöstöä voisi olla tarpeen tarkastella erityisesti nuorten tekemiä rikoksia silmällä pitäen ja miettiä uusia keinoja rikoskierteen katkaisemisen ja rikosoikeudellisen vastuun kohtaamisen kannalta. Seuraamusjärjestelmä tulisi ottaa myös uudelleenarvioinnin kohteeksi ainakin siitä näkökulmasta, että nuorisorangaistus on jäänyt täysin kuolleeksi kirjaimeksi. Käräjäoikeus kirjoittaa lausunnossaan, että ehdotuksessa korostetaan toimijoiden rikosprosessin tuntemuksen merkitystä, mutta itse rikosoikeusjärjestelmä jää ehdotuksen ulkopuolelle. Tämän vuoksi jatkovalmisteluun tulisi käräjäoikeuden mielestä kytkeä perustettava Tuomioistuinvirasto. Rikosoikeus- ja pakkokeinojärjestelmän soveltamisessa suhteessa nuorten rikollisuuteen on ehdottomasti vältettävä ylireagointia ja ylimitoitettua puuttumista. Pohjois-Savon käräjäoikeuden tekemien havaintojen mukaan nuorten rikosasioiden ohjaaminen sovitteluun ei ole niin aktiivista kuin olisi toivottavaa. Sovittelu voi olla – luonnollisesti rikoksen laadusta riippuen – paitsi nuoren myös rikoksen asianomistajan kannalta korjaavin, toimivin ja terapeuttisin tapa käsitellä nuoren tekemää rikosta. Sovittelu tulisi Pohjois-Savon käräjäoikeuden mielestä kytkeä toimintamalliin omana osanaan. Tukihenkilötoiminta tulee jo pelkästään kustannussyistä jättämään vapaaehtoistoinin hoidettavaksi. Tällöin vapaaehtoisten rekrytoiminen ja kouluttaminen oikea-aikaisesti on merkityksellistä.

Kunnat

Espoon lapsiperheiden sosiaalipalveluissa malliin nähdään sisältyvän päällekkäisyyksiä ja epäjohdonmukaisuutta. Espoossa kaikki vakavasti ja toistuvasti rikoksilla oireilevat lapset ja nuoret tulevat sosiaalitoimen tietoon ja heidät tavoitetaan. Espoossa on toiminnassa nuorten oikeusedustus ja Ankkurimalli nuorten rikoksilla oireilevien kanssa työskentelyyn. Olemassa olevat rakenteet ja mallit ovat toimivia silloin kun resurssit niiden osalta ovat riittävät. Espoon sosiaalipalvelut katsoo, että rikoksilla oireilevan lapsen/nuoren asioista vastaava työntekijä ei voi olla omassa yksikössään erillään muista palveluista kuten perhesosiaalityöstä tai lastensuojelun avo- ja sijaishuollosta.

Mallissa on Espoon mukaan iso riski rinnakkaisprosesseihin jo olemassaolevien palvelujen kanssa. Riskinä on myös se, että toimintamallissa tarkastellaan rikoksilla oireilevaa nuorta ja muun perheen tilanne jää taka-alalle. Miten esimerkiksi perheet joissa on useita lapsia joilla on lastensuojelun tarvetta, mutta vain yksi lapsista oireilee rikoksilla? Onko perhe tässä tapauksessa kahdessa yksikössä lastensuojeluasiakkuudessa? Lisäksi perheitä voidaan joutua siirtelemään yksiköstä toiseen tilanteen muuttuessa. Mallissa lapsen/nuoren työntekijä ei voi Espoon näkemyksen mukaan olla ohjaaja tai rikosseuraamustyöntekijä jos tällä työntekijällä on oltava mahdollisuus tehdä sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaisia päätöksiä. Ei voida ajatella, että vastuutyöntekijä on joku muu kuin esimerkiksi huostaanoton tekevä lastensuojelun työn-

tekijä. Lisäksi lain mukaan lastensuojelun avo- ja sijaishuollon palveluissa olevilla lapsilla/nuorilla tulee olla aina lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Tällöin lapsen asioista ei voi vastata joku muu ehdotetun mallin työntekijä, vaikka työparina ja lapsen/nuoren rinnallakulkijana voisikin toimia. Espoon sosiaalipalvelut näkee, että näyttöön perustuvien menetelmien vahvistaminen ja koulutus rikosasioista, resurssien lisääminen rikoksilla oireilevien lasten/nuorten kanssa toimimiseen sekä yhteistyön lisääminen järjestöpuolen toimijoiden kanssa on mallissa positiivista ja näitä kannattamme. Lausunnossa todetaan kuitenkin, että edellä mainittuja asioita voidaan tehdä vahvistamalla ja kehittämällä jo olemassa olevia rakenteita ja palveluita. Espoo ei kannata uuden yksikön perustamista tähän tarkoitukseen, joka sen mielestä lisää palveluiden pirstaloitumista.

Helsingin kaupunki lisäisi lausunnossaan malliin sovittelutoimistot ja työllisyyspalvelut.

Järvenpään kaupunki kirjoittaa lausunnossaan, että kehitteillä on useita vastaavia toimintamalleja, esimerkiksi Ankkuri-malli. Nämä jo valmisteilla tai käytössä olevat mallit tulee ottaa huomioon, jotta päällekkäiseltä työltä vältytään. Järvenpää viittaa mallin kohtaan ”toimintojen yhteensovittaminen, kohta 1 = Rikokseen puuttuminen nuorisoyerityisesti”. Tämä vastaa Järvenpään mukaan Ankkuri-mallia, jossa lähtökohdiana on kunnan peruspalvelut sekä yhteistyö lähipoliisin kanssa. Koko mallissa kuvataan työtappaa, jota etsivä nuorisotyö toteuttaa. Olennaista on Järvenpään mukaan etsivän nuorisotyön laajentaminen koskemaan perusopetusikäisiä. Mallissa kuvataan nuorta, jonka asiakkuus pääasiassa on sote-palveluissa. Kunnissa pääpaino on tai tullee olemaan sote-ratkaisujen myötä ennaltaehkäisevässä työssä ja peruspalvelujen toteuttamisessa. Tämä malli ei Järvenpään näkemyksen mukaan sinällään muuta kuntien palveluja, mutta monitoimijaista yhteistyötä tulee vahvistaa ja mahdollistaa ministeriöiden ohjaamana ja lainsäädännönkin keinoin.

Kuopion kaupunki toteaa lausunnossaan, että yhtenä ”ympyränä” palveluvalikoimassa voisi olla sovittelu.

Pieksämäki täydentäisi vastuumallia siten, että vastuutyöntekijä nimettäisiin nuorten ohjaamon työntekijöistä.

Seinäjoen kaupunki toteaa lausunnossaan, että sovittelutoiminta tulisi lisätä olennaiseksi osaksi toimintamallia. Työvoimatoimiston palvelut olisi sen mukaan tärkeä myös kartoittaa, mm. työpajatoiminnat, jotta ehkäistään nuorten syrjäytymistä.

Tampereen kaupunki toteaa, että sovittelutoimiston palvelut on hyvä lisä toimintamalliin.

Vantaan kaupungin mukaan kuviossa esitetyt palvelut ovat kattavat. Toimintamallista puuttuu kuitenkin sosiaali- ja kriisipäivystys. Vantaalla poliisin sosiaalityöntekijä toimii sosiaali- ja kriisipäivystyksen alaisuudessa. Palvelujen määrän vuoksi vastuutyöntekijän rooli korostuu. Vastuutyöntekijän tulisi olla linkki eri palvelujen välillä, ja ihannetilanteessa vastuutyöntekijä pysyisi prosessin ajan samana. Vantaan kaupunki kirjoittaa, että on tärkeää, että nuoren perhe on huomioitu mallissa. Toimintamallissa on keskeistä, että nuoren ja perheen kanssa työskennellään ko. toimipisteessä. Toimintamallin riskinä on, että arviointi ja ohjaaminen muihin palveluihin korostuvat eikä nuori aidosti saa tukea. Lisäksi Vantaan mukaan ryhmässä tulisi olla vähintään yksi sosiaalityöntekijä. Myös erityisopettajan tuki nuorille on tärkeää syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Toimintamallissa tulisi Vantaan kaupungin mielestä huomioida myös sijaishuollossa oleva nuori, jonka sijaishuoltopaikka on muualla kuin kotipaikkakunnalla.

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö ehdottaa lausunnossaan, että kuviossa toimijoina (ei vain toiminnan kohteena) olisi myös rikoksentehtäjän ja mahdollisen uhrin perhe/lähiomaiset, kuten vaikka sovittelukäytännöissä. Sovitteluinsituutio on A-klinikkasäätiön mielestä ainakin varmasti syytä mainita. Poliisin ja syyttäjän roolit ovat käytännössä myös oleellisia, kun halutaan vaikuttaa myös mahdollisen seuraamuslajin valintaan/toimenpiteisiin, kun rikos on vakava tai toistuva.

Aseman Lapset suhtautuu kriittisesti siihen, jos toimintamallissa nuoren ja perheen rinnalla kulkevan lähityöntekijän on tarkoituksena olla viranomainen. Aseman Lapsilla on pitkä kokemus nuorten rikosoireilun parissa työskentelystä ja tätä nykyä esimerkiksi ehdotetun toimintamallin kanssa identtisen kohderyhmän kanssa Helsingissä toimiva, toistuvasti rikosoireilevien nuorten kanssa intensiiviyötä tekevä Pasila-hanke. Järjestön kokemus on, että huomattavalla osalla syrjäytymisriskissä olevilla nuorilla on varsin kielteinen asenne eri viranomaistahoja kohtaan. Osa myös nuorten perheistä, etenkin monisukupolvisesti viranomaistyön kohteena olleista, suhtautuu torjuvasti tai epäluuloisesti moniin eri viranomaistahoihin. Viranomaisorientaatiosta lähtevä työskentely voi tuottaa isolle osalle nuoria ja näiden perheitä kynnyskysymyksen ottaa tukea aidosti vastaan.

Aseman Lapset on huomannut, että kolmannen sektorin toimijalla on monesti nuorten ja perheiden silmissä vähemmän tätä ”stigmaa”, mikä helpottaa työskentelyn alkuun pääsemisessä ja riittävän luottamussuhteen luomisessa. Järjestötoimija voi omalla työllään tätä kautta myös silloittaa viranomaistoimijoiden ja perheiden välisen luottamussuhteen syntymistä ja yhteistyön sujuvuutta. Aseman Lapset ehdottaa, että järjestötahot kytketään nyt vielä ehdotettua vahvemmin kuvion 1. ytimeen julkissektorin toimijatahojen kanssa tasavertaiseen rooliin toimintamallin toteutuksessa. Tällaisessa

yhteydessä esimerkiksi viranomaisvastuu nuoren tilanteen seurannasta ja virallisista päätöksistä on viranomaisella, esim. vastuusosiaalityöntekijällä. Yhteistyösopimuksin voidaan mahdollistaa, että paikallinen järjestötoimija toteuttaisi pääasiassa kohtaavan työn osuuden, tukihenkilön järjestämisen ja virka-ajan ulkopuolisen jatkuvan tuen sekä nuoren vapaa-aikaan ja esimerkiksi sosiaalisen median eri ympäristöihin ulottuvan myönteisen sosiaalisen kontrollin. Aseman Lapset ry myös ehdottaa, että viranomaisvastuullisen yhden työntekijän sijaan nuorelle nimetään aina nuorikohtainen vastuutyöntekijäpari, joka voi olla moniammatillinen. Työntekijäparin nimeämisellä vältytään henkilövaihdosten aiheuttamilta tieto- ja työskentelykatkoksilta.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE), Jari Karppinen kirjoittaa, että toimintamallissa kuvattu palvelukokonaisuus on jo varsin laaja, ja sitä voisi täydentää vielä kahdella näkökulmalla:

1. Asumisen näkökulman lisääminen asunto ensin -periaatteen mukaisesti. Asumisen turvaaminen luo perustan asioiden järjestämiselle myös muilla elämän osa-alueilla, ilman turvallista asumispaikkaa on huomattavan vaikea sitoutua asioiden hoitamiseen opiskelusta tai työnteosta puhumattakaan. Asunnottomuus altistaa myös rikollisuudelle. Erityisesti asumisen näkökulman huomioiminen koskee täysi-ikäisiä, mutta jonkin verran myös alle 18-vuotiaita henkilöitä. Yksinkertaisimmillaan tämä voisi tarkoittaa sitä, että tiimin jäsenet koulutetaan ottamaan asuminen puheeksi sekä tarvittaessa asumissosiaalisen työn ammattilainen (esim. asumisneuvoja) linkitetään tiimin jäseneksi. Rinteen hallitusohjelmassa linjataan asumisneuvonnan lakisääteistämisestä.
2. Talouden hallinnan näkökulman huomioiminen, mikä liittyy läheisesti asumisen turvaan, esim. kouluttamalla tiimin jäsenet ottamaan talous puheeksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteaa lausunnossaan, että palvelukarttaan olisi hyvä liittää tahoja, joiden kautta saadaan kontakti myös etnisiin vähemmistöihin. Järjestöjen lisäksi yhteistyötä voidaan sen mukaan rakentaa uskonnollisten yhteisöjen ja vertaiskontaktien kautta. Myös pääväestön osalta seurakuntien erityisnuorisotyöllä voi olla joillain paikkakunnilla merkittävä rooli. Erityisesti niissä yhteistyöverkostoissa, joissa lastensuojelu on osana, on tukisäätiön mukaan tärkeää, että yhteistyöhön osallistuvat varsinaisten lastensuojeluviranomaisten lisäksi myös lapsen/nuoren sijoitusperheen perhehoitajat tai nuorisokodin tai lastensuojelulaitoksen henkilöstö. Verkosto tulisi siis koota asiakaslähtöisesti, eikä siitä tulisi etukäteen rajata mitään tahoja pois.

Toimintamallissa tulisi Kriminaalihuollon tukisäätiön mukaan kiinnittää huomiota myös nopeaan reagointiin. Tämä on kohderyhmälle erityisen tärkeää, sillä nuorilla on usein negatiivisia kokemuksia viranomaisasioinnista, mm. siitä, ettei asioita hoideta tarpeeksi nopeasti. Säätiö kysyy, olisiko toimintamaliin mahdollista sisällyttää nuoren

asunnon pitämisen/saamisen turvaaminen, myös mahdollisena vankeusaikana? Säätiö pohtii myös, oliko toimintamallissa tarkoitus, että nuoren mielipide huomioidaan, kun työntekijä laatii mallissa mainittuja, nuorelle sopivia tukipalvelupaketteja?

Kris-Etelä-Suomi ry toteaa, että prosessissa järjestö, kuten vertaisjärjestö, tulisi tulla heti käytäntöön mukaan. Asenne rikolliseen elämäntapaan helposti syvenee pidätysten ja tuomioiden myötä. Vertaishenkilön tapaaminen ennen tätä prosessia olisi välttämätöntä. Se voi toimia pysäyttävänä seikkana nuorelle tilanteessa.

Kuopion Setlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio kirjoittaa, että toimintamallissa näkyy kokonaisvaltaisesti nuoren elämään liittyvät tärkeimmät palvelut. Ongelmana on se, että palvelut ovat hyvin lokeroituneet ja pirstaleiset. Mallin työstämisessä tulisi kiinnittää huomiota yhden palvelun mallin kehittämiseen, jossa nuori kohdataan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lausunnonantaja pitää erittäin hyvänä, että järjestötyö on huomioitu mallin kehittämisessä.

Mannerheimin lastensuojeluliiton mukaan toimintamallin kuviosta puuttuvat somaattiset terveyspalvelut, lasten ja nuorten kuntoutuspalvelut ja Ohjaamo-toiminta. Myös vanhemmuuden tuki eri muodoissaan voisi näkyä MLL:n mielestä kuviossa, mm. perhetyö.

Sininauhasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste toteaa, että toimintamalli ei huomioi kaikkia elämän osa-alueita, joilla tukea tarvitaan. Esimerkiksi asumispalvelut ml myös väliaikaismajoitus, terveyspalvelut ja erikoissairaanhoido. Lisäksi koulunkäynnin tuessa tulisi erityisopetuksen lisäksi huomioida myös oppilashuolto. Sininauhasäätiön mukaan järjestöjen tarjoamat palvelut on kirjattu liian isona kokonaisuutena, joten vaarana on, että psykososiaalisen kuntoutumisen osa-alueita jää huomioimatta.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa lausunnossaan, että perhe puuttuu kuviosta, jos kyseessä on nuorelle ja hänen perheelleen tarjottavat palvelut.

3.4 Onko teillä ehdotuksia, miten rikoksilla oireilevien nuorten ohjaaminen toimintamalliin tulisi järjestää?

Ministeriöt

OKM toteaa lausunnossaan, että poliisin ohjaus toimintamalliin olisi toimivaa.

Työryhmän ehdotuksessa todetaan, että nuoren tilanne arvioidaan, jotta nuori saa tarvitsemansa palvelut. **Sisäministeriö** toteaa lausunnossaan, että nuorten auttamisen kannalta kuitenkin yksi suuri haaste on tällä hetkellä keskeisten palvelujen, kuten päihdepalvelujen, mielenterveyspalvelujen sekä lastensuojelun palvelujen suuri työ-määrä ja pitkät jonot. Nuoren tilanteen arviointi ei riitä, tarvitaan myös nopea ja oikea-aikainen pääsy palveluihin. Lapsen ja nuoren ongelmien taustalla on usein laajasti erilaisia tekijöitä, joista osa voi liittyä nuoreen itseensä, osa hänen perheeseensä ja lähi-piiriinsä ja elämäntilanteeseensa laajemmin. Sisäministeriö toteaa, että palvelujen huono saatavuus johtaa siihen, että oikea-aikaista palvelua on vaikea saada ja tämä taas kärjistää ongelmia.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että viranomaisille voitaisiin säätää ilmoitus-velvollisuus toimintamalliin, kun he saavat tiedon rikoksen tehneestä lapsesta/nuoresta. Vähän vastaavasti, kuin lastensuojelulaissa (417/2007) on ilmoitusvelvollisuus (25 §).

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus kirjoittaa lausunnossaan, että perusrakenteiden ja toimijoiden osalta tulee tavoitella yhdenmukaisuutta, mutta myös paikalliset olosuhteet tulee huomioida. Huomiointi tapahtuu esimerkiksi eritasoisina ja -asteisina toimintoina (Helsingissä toiminta on päivittäistä, jossain muualla viikoittaista ja syrjäseudulla satunnaista).

Rikosseuraamuslaitoksen mukaan esitutkinnassa poliisilla lienee ohjaamisessa keskeinen rooli. Alaikäisten nuorten kohdalla poliisi tekee jo yhteistyötä mahdollisen poliisin sosiaalityöntekijän, Ankkuri-toiminnan ja lastensuojelun kanssa, joten ohjaamiseen ja työskentelyn aloituksen/vastuutyöntekijän valinnan tulisi tapahtua myös sitä kautta. Toinen taho, jolla voi olla tieto toimintamalliin ohjattavasta nuoresta, on koulu ja etsivä nuorisotyö. Suurimmalla osalla kohderyhmän nuorista lienee jo vastuutyöntekijöitä koulussa ja sosiaalihuollossa, minkä vuoksi RISE:n mukaan yksikköön/yhdelle vastuutyöntekijälle siirron sijasta tulisi miettiä työnjakoa. Palveluun motivointiin ja sitouttami-

seen panostaminen on keskeistä toimintamallin vaikuttavuuden näkökulmasta. Palveluohjausta on jo saatettu toteuttaa nuoren elämässä, mutta nuori (ja alaikäisen kohdalla myös hänen vanhempansa) ei välttämättä ole sitoutunut tarjottuihin palveluihin. Rikoksilla oireileva nuori, jolla voi lisäksi olla esim. päihde- ja mielenterveysongelmia, vaatii kiinnittyäkseen työntekijän aikaa ja mahdollisuutta rakentaa luottamuksellista asiakassuhdetta nuoren ja vanhempien kanssa. Keskeistä on RISE:n mukaan miettiä lähityötä ja motivointia.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos korostaa, että toimintamallin pariin ohjaaminen vaatii yhteiskehittämistä, sillä se taho, jossa asia nousee ensimmäisenä esille, on luontevin taho ohjaamaan toimintamallin pariin, mutta se ei ole välttämättä joka kerta sama taho. Tämä vaatii toimintamalliin liittyviltä ammattilaisilta yhteistä pohdintaa, toisen työn tuntemista ja yhteisten toimintatapojen määrittelyä: milloin ja miten nuori ohjataan toimintamalliin, miten nuori kohdataan ja mitä osaamista ammattilaisilta vaaditaan? Mikäli toimintamallia kehitetään edelleen, tulisi sen THL:n mielestä tapahtua yhteiskehittämisen työprosessissa, jossa yhdessä muotoillaan integroitu palvelukokonaisuus sekä rakennetaan luottamukseen ja kohtaamiseen perustuvaa toimintakulttuuria. Tällöin työskentely vahvistaa monitoimijaisen verkoston itseymmärrystä ja keskinäistä luottamusta, auttaa asettamaan yhteisiä tavoitteita ja sopimaan rooleista nostaen nuoren ja tämän omat verkostot lähtökohdaksi.

Yhteiseksi tunnistetun asiakasryhmän palvelupolun (tässä tilanteessa rikoksilla oireilevat nuoret) ja yhteistyön paikkojen käsittely antaa THL:n mukaan konkreettisia välineitä hallinnonalat ylittävään yhteisen työn johtamiseen. Tietoisuus toimintamallista tulisi sen mielestä levittää kaikille nuorten kanssa toimiville ammattilaisille, myös kouluihin, jotta nuori ohjautuisi palvelun piiriin mahdollisimman sujuvasti ilman tarpeetonta viivytystä ja lähettämistä palveluista toiseen. Asiakaslähtöistä on, että se ammattilainen, joka avun tarpeen havaitsee, on nuoren mukana hakemassa hänelle asiantuntevaa apua. Näin ehkäistään myös tietokatkoksia. THL toteaa, että kaikki rikoksilla oireilevat nuoret eivät ole lastensuojelun asiakkaita (selvityksen sivulla 18 on maininta, että ”päihteitä käyttävä ja rikoksilla oireileva nuori mitä ilmeisimmin vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään”, mikä voi kuitenkin tarkoittaa myös sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa olevaa, erityisen tuen tarpeessa olevaa henkilöä, mikäli hän ei ole lastensuojelun tukitoimien tarpeessa). Poliisin nuorisotiimejä ei ole kaikilla paikkakunnilla ja poliisin aktiivinen osallistuminen edellä mainitunlaisiin palveluverkkoihin on heikentynyt useiden vuosien ajan johtuen poliisin resurssitilanteesta. Silloin kun puhutaan monitoimijaisesta yhteistyöstä ja koordinoivasta vastuutyöntekijästä, tulee THL:n mukaan myös johtamiseen liittyvät kysymykset nostaa esiin. Se, että palvelut rakenteellisesti sijoitetaan saman katon alle, ei vielä poista yhteistyön tekemiseen ja prosessin johtamiseen liittyviä haasteita.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että toimintamallin piiriin ottamista tulee luonnollisesti koskea yhdenmukaiset perusteet, mikä edellyttää perusteiden mahdollisimman yksityiskohtaista lakiin kirjaamista. Onnistuneen ohjauksen edellytyksenä on riittävä tiedonkulku päätöksen tekeväälle viranomaiselle ja tämän riittävän laaja tiedonsaantioikeus.

Poliisilaitokset

Helsingin poliisilaitos painottaa, että ehdotetun mukaiseen toimintamalliin tulisi ottaa nimenomaisesti kaikkein haasteellisimmat rikos- ja päihdekierteessä olevat lapset, joita viranomaisten peruspalvelut eivät tavoita.

Helsingin poliisilaitos toteaa, että työryhmän ehdotuksessa ei ole käsitelty poliisin osuutta juuri lainkaan, vaikka ehdotus käsittelee rikosprosessiin sovitettavaa mallia ja rikoskierteessä olevat nuoret kohdataan akuutissa tilanteessa nimenomaan poliisin toimesta. Helsingin poliisilaitoksen nuorisoryhmällä on käytössä niin sanottu OmaPoliisi-malli, jossa vakavassa rikoskierteessä olevalle nuorelle määrätään yksittäinen tutkija, joka vastaa hänen asioistaan poliisissa. Tutkijan tehtävänä on myös kartoittaa nuoren tilannetta laajemmin. Tätä työtä tukee Aseman lasten Pasila -hanke, mitä kautta lapsi ohjataan tarpeellisiin palveluihin. Helsingin poliisilaitoksen mielestä työryhmän ehdotuksessa kuvattuun sopisi, että OmaPoliisi-malliin mukaan otetut nuoret ohjautuisivat nyt ehdotetun toimintamallin piiriin. Lapselle määrätty OmaPoliisi ja ehdotetun mallin vastuutyöntekijä toimisivat yhteistyössä rikoskierteessä olevan nuoren tilanteen parantamiseksi. Muilla poliisilaitoksilla toimintaan voitaisiin ohjata esimerkiksi Ankkuri-toiminnon kautta. Helsingin erityistekijöiden ja toimenpiteiden kohteiden suuren määrän vuoksi pelkkä Ankkurimallin mukainen toimintamalli ei ole Helsingissä poliisin mukaan riittävä.

OmaPoliisi-toimintamalliin tulisi Helsingin poliisilaitoksen näkemyksen mukaisesti edellä mainitusta syystä resursoida jatkossa enemmän voimavaroja. Resurssin tehokas käyttö edellyttää paitsi riittävää määrää tutkintahenkilöstöä, myös riittävästi kentällä nuorten parissa toimivaa valvontahenkilöstöä. Poliisilaitoksen laskelmien mukaan toiminnan kattava tehostaminen sekä tutkintatoiminnan että kenttävalvonnan osalta edellyttää yhteensä 12 uuden viran kohdentamista toimintaan. Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan rikoksilla oireileviin nuoriin kohdistettavien toimintamallien osalta tulee huomioida myös maahanmuuttajataustaisten nuorten oirehtiminen. Maahanmuuttajataustaisten nuorten keskuudessa esiintyvien ongelmien osalta poliisin nuorisotyöhön tulisi jatkossa kyetä rekrytoimaan näiden ryhmien olosuhteisiin perehtynyttä maahanmuuttajataustaista henkilöstöä. Helsingin poliisilaitoksella on aiemmin ollut rekrytointikampanja, jonka tavoitteena on ollut saada erityisesti maahanmuuttajataustaiset nuoret innostumaan poliisin ammatista. Rikoksilla oirehtivien ulkomaalaistaustaisten

nuorten osalta kulttuurien ja kielten tuntemus on erityisen tärkeässä roolissa. Rekrytointitoiminnan asianmukainen toteuttaminen edellyttää poliisilaitoksen mukaan kahta päätoimista rekrytointiprosessiin kohdennettua virkaa.

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus ehdottaa, että toimintamalliin ohjaaminen tulee tapahtua sosiaalihuollon sekä lastensuojelun kautta samoin kuin poliisin toimesta. Myös oppilaitoksilla tulisi sen mukaan olla selkeä rooli toimintamalliin ohjaamisessa. Sidosryhmätyöskentelyn toimintamalliin kuuluvien toimijoiden välillä tulee olla siten tiivistä, että nuori saadaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa toimintamalliin piiriin. Sen vuoksi tietoa nuoren toiminnasta tulee jakaa reaaliaikaisesti sidosryhmätyöskentelyssä. Helsingin käräjäoikeus korostaa, että toimintamalliin ohjaamisesta tulee jakaa tietoa siten, että myös rikoksilla oireilevien nuorten vanhemmat ja huoltajat osaavat hakea apua nuoren kanssa oleviin ongelmiin toimintamalliin ohjaamisen kautta.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että sekä toimintamalliin ohjaamisessa ja järjestämislaissa ylipäätään tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että mikäli varhaiset toimet eivät riitä ja nuori joudutaan ottamaan huostaan, olisi erittäin tärkeää huolehtia siitä, että nuori saisi edelleen toimia samojen tuttujen aikuisten kanssa. Huostaanotosta seuraa usein muutto kauas kotipaikasta. Huostaanotto ei taas muuta virallista asuinpaikkaa, mistä saattaa seurata se, että palvelut ja nuoren vastuuhenkilö kuten myös vanhemmat jäävät toiselle puolelle Suomea nuoren muuttaessa. Tämä ei käräjäoikeuden mukaan vastaa toimintamalliin eikä järjestämislain työryhmän ehdotuksesta ilmevää tarkoitusta.

Keski-Pohjanmaan käräjäoikeuden mukaan ohjaava malli tulisi järjestää siten, että toimenpiteisiin ryhdyttäisiin välittömästi oireilevan käyttäytymisen ilmettyä. Käräjäoikeus kysyy, olisiko tässä mielessä tehokkainta, että esimerkiksi poliisiasemilla olisi päivystäviä sosiaalityöntekijöitä (esimerkiksi Risen alaisuudessa), joille oireilevat (myös alle 15-vuotiaat) nuoret ohjattaisiin poliisin toimesta? Nämä työntekijät voisivat kuulua ehdotettuun eri toimialoja edustavien työntekijöiden tiimiin henkilöinä, jotka ottavat kokonaisvastuun nuoresta.

Kunnat

Helsingin kaupunki toteaa, että alaikäiset, rikoksilla oirehtivat nuoret ovat lähes poikkeuksetta lastensuojelun asiakkaita. Näiden nuorten kohdalla ohjautumisesta palveluihin tulee arvioida ja keskustella lastensuojelun vastuusosiaalityöntekijän kanssa, joka koordinoi ja arvioi nuorella jo olemassa olevia tukitoimia. Muutoin on riski, että nuoren kanssa toimivat tahot tekevät päällekkäistä työtä ja palvelut ovat hajalla toisistaan.

Tämä voi asiakkaan näkökulmasta olla hämmentävää ja kuormittavaa. Lastensuojelun työntekijöillä on usein myös (tai ainakin olisi syytä olla) kattava käsitys siitä, mitä palveluita on saatavilla ko kunnassa. Helsingin kaupunki toteaa, että on syytä panostaa lastensuojelun resursseihin, sillä lastensuojelun työntekijän tehtävä työssään on hyödyntää eri alojen ammattilaisia ja palvelutahoja, joiden katsotaan tukevan nuoren tilannetta. Alaikäisten rikoksesta oireilevien nuorten kohdalla kaupungin näkökulmasta näyttäytyy, että rikoksilla oireilevien nuorten toiminnan taustalla on usein paljon muita asioita. Rikoksilla oireilevien nuorten poimiminen ehdotuksen esittelemän toimintamallin piiriin ei välttämättä ole Helsingin kaupungin mukaan hyödyllistä, koska varsinkin alaikäisillä lastensuojelun asiakkaila on usein olemassa jo hyvin vankat, tiiviit tukitoimet ja verkostot.

Järvenpää toteaa lausunnossaan, että etsivän nuorisotyön kehittämistä ja hyväksi havaittuja toimintamalleja tulisi toteuttaa myös nuorempien nuorien kohdalla. Esimerkiksi nuorisolakiin kirjattu ilmoittamisvelvollisuus voitaisiin laajentaa koskemaan perusopetusikäisiä, eikä yksin koulupudokkaita, vaan esim. rikoksilla oireilevia nuoria. Tulisi omaksua tapa lähestyä perheitä niin, että he eivät ole sosiaalihuollon/lastensuojelun kohteina, vaan luontevia mahdollisuuksia tulla kohdatuksi ja saada mahdollisuus keskustella perheen asioista työntekijöiden kanssa. Järvenpään kaupungin mukaan pieniin asioihin perheen tukeminen/ neuvonta/ ohjaus/puuttuminen varhaisessa vaiheessa (varhaisen tuen perheohjaus). Kun palvelut kohtaavat perheet ja nuoret luontevissa toimintaympäristöissä varhain, on mahdollisuus ohjata ilman ilmoitusta/velvollisuutta palvelun piiriin ja asiakkaila ottaa myös itse yhteyttä (luontevasti). Tai vastaava malli, kuin TajuaMut! (esim. Kerava).

Järvenpään kaupunki toteaa, että kustannuksien tulee olla pienet, jotta kunnilla on tasavertainen mahdollisuus ottaa ne käyttöön. Koko prosessi nuoren tukemiseksi tulisi kaupungin mielestä aloittaa jo aikaisemmin, ei odottaa, että mikään virallinen taho käynnistää prosessin. Käynnistäjänä voi toimia esim. nuorisotyö/oppilashuolto, kun huolta on ja epäily nuoren monialaisen tuen tarpeesta. Kunta vastaa nuorten kasvuyhteisöissä tehdystä työstä (mm. koulut, nuorisotyö) ja varhaisen vaiheen toiminnasta. Kunnissa voisi toimia yhdyshenkilö toimintaa varten. Peruspalveluja kuten sosiaalityötä tarvitaan, mikäli nuorella on jo palveluiden tarvetta, jolloin olisi luontevaa, että vastuuhenkilö olisi myös siellä. Järvenpään kaupunki painottaa, että kunnan ja sote-palveluiden ja muiden toimijoiden välille on tarpeen rakentaa sujuva yhteistyön malli paikallisesti ja /tai alueellisesti.

Kuopion kaupunki toteaa, että toimintamallissa olisi hyvä olla moniammattillinen tiimi työryhmäen ehdotuksen kuvio 1:n mukaisesti.

Pieksämäen kaupunki kirjoittaa lausunnossaan, että nuorten Ohjaamo on paikka, jossa alle 30-vuotias saa kynnyksettömästi apua työhön, koulutukseen ja arkeen liittyvissä asioissa ilman ajanvarausta. Ohjaamalla toimii monialainen työntekijäverkosto, joka nuoren asioidessa ohjaamalla tekee kokonaiskartoituksen nuoren tarvitsemista palveluista. Pieksämäen mukaan verkosto ja paikalla olevat työntekijät voivat tehdä palveluohjauksen työntekijälle jonka vastuulle on nimetty rikoksilla oirelevien nuorten ohjaus. Tarvitessaan nuori saa ohjaamolta muunkin tarvitsemansa tuen ja avun (kokonaisvaltainen kohtaaminen).

Seinäjoen kaupunki ehdottaa, että ohjaaminen voisi tapahtua esimerkiksi Ankkurimallin kautta.

Tampereen kaupungin sosiaalipäivystyksessä työskennellään ensikertalaisten rikoksentehtävien kanssa moniammatillisella työotteella. Toistuvasti rikoksia tekevien lasten ja nuorten palvelut toteutetaan Tampereella perhepalveluiden ja lastensuojelun toimesta. Sosiaaliviranomaiset vastaavat kaikista toimenpiteistä, joita sovelletaan alle 15-vuotiaisiin yhteistyössä Ankkuri-poliisin kanssa. Yli 15-vuotiaan kohdalla päävastuu on edelleen sosiaalitoimella, mutta sen rinnalla kulkevat poliisin, oikeuslaitoksen ja rikosseuraamuslaitoksen toimet. Sosiaaliviranomaiset toimivalta ei rajoitu vai rikollisesta teosta seuraaviin toimenpiteisiin. Tampereen kaupungin sosiaalipäivystys toteaa, ettei koe hyvänä sitä, että haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten kohdalla ykkösfokukseksi nostetaan rikosasian käsittely, koska usein miten näissä tapauksissa syyt rikolliseen käytökseen voivat johtua aivan muista asioista. Poikkeuksen muodostavat järjestäytyneessä rikollisuudessa mukana olevat nuoret tai hyvin tiiviisti lyhyellä aikavälillä useisiin rikoksiin syyllistyneet nuoret. Sosiaalipäivystys katsoo lausunnossaan, että moniammatillinen verkostoituminen missä tahansa nuoren elämän ongelmatilanteessa on tarpeen. Nuorten poimiminen tällaisen toimintamallin piiriin rikosten vuoksi pisrtaaloittaa entisestään olemassa olevaa palveluverkkoa.

Vantaan kaupunki toteaa, että ohjaamisen tulisi tapahtua ensisijaisesti poliisin ja Ankkurin kautta. Myös sosiaaliviranomainen voisi ohjata nuoren toimintamalliin.

Säätiöt ja järjestöt

A-klinikkasäätiö toteaa, että nykyiset useissa kunnissa toimivat mallit ovat aika hyviä sinänsä, mutta arviointiraportin mukaan ongelmana on ollut, että viranomaisjärjestelmä tai johto ei ole selvillä tai tue johdonmukaisesti toimintaa ja käytäntöjä. Jospa tätä puolta vahvistaisi?

Aseman lapset ry painottaa, että ohjautuvuuden suhteen on ensiarvoisen tärkeää tehdä erilaisia kokeiluja, jotta löydetään nuorten tarpeiden kannalta sujuvimmat käytännöt ja kanavat. Ohjautumisreitit on syytä kokeilujen jälkeenkin järjestää monikanavaisiksi, jotta erilaiset ohjautumisesteet saadaan minimoitua. Suomen alueelliset erot ovat myös suuret sekä rakenteiden että palveluiden osalta. Tärkeitä ohjaajatahoja oikeusviranomaistoiminnan lisäksi ovat Aseman Lapsien mukaan esimerkiksi nuorten lähipiiri, nuorisotoimi, lastensuojelun sosiaalitoimi sekä myös lastensuojelun sijaishuoltopaikat.

Aseman Lapset toteaa, että rikoskierteen katkaisun näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää päästä aloittamaan työskentely nuoren tilanteen parissa mahdollisimman varhain rikoskasautuminen tunnistettaessa, jo ennen mahdollista ensimmäistä tuomiota. Jotta toimintamallin tulokset pilotointi onnistuu ja kohderyhmä tavoitetaan sen piiriin, ehdottaa Aseman Lapset ry, että etenkin pilottivaiheessa poliisitoimen roolia korostetaan ja että se huomioidaan huolella myös jatkossa. Poliisin rooli rikoksista kiinni jääneiden tai rikoksilla oireilevien nuorten tavoittamisessa on lähes ohittamaton. Esimerkiksi Helsingissä, Oulussa ja Turussa, joissa on keskitetyt nuorten rikosten tutkiminta, on tämä tutkintayksikkö luonteva ohjaustaho, sillä yksiköllä on jo varhaisessa vaiheessa erinomainen mahdollisuus tunnistaa rikosten tai epäilyjen kasautuminen yksittäiselle nuorelle. Lisäksi pilottivaiheen alueita haarukoitaessa Aseman Lapset ehdottaa huomioitavaksi alueet, joilla on edistynyt ja vahvasti verkostoitunut poliisin ennalta estävä toiminta tai Ankkuri-toiminta. Näiden toimijatahojen lisäksi Aseman Lapset haluaa myös nostaa esiin alueellisten sovittelutoimistojen roolin nuorten rikosten tekijöiden kohtaamisessa.

Asunottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE)/Jari Karppinen kirjoittaa, että viranomaisten tekemän ohjaamisen lisäksi järjestöillä tulisi olla mahdollisuus ohjata asiakkaita helposti palveluun ja palveluun tulisi asiakkaan voida hakeutua ilman ajanvarausta myös itse.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteaa, että kun kohderyhmänä ovat rikoksilla oireilevat nuoret, tärkein ohjaava taho on poliisi. Mikäli toimintamallien kokeilut toteutuvat, poliisin tulee olla tiiviisti mukana nimenomaan palveluun ohjautumisen suunnittelussa. Työryhmän ehdotuksen kohdassa 3.2 Moniammatillinen osaaminen puhutaan siitä, että rikosasioita hoitavien työntekijöiden työn painopiste on sosiaaliohjauksessa, perhetyössä ja nuorten sosiaalisessa kuntoutumisessa, mutta myös rinnalla pidetään päi-vystyspuhelinta rikosasioiden varalta. Tukisäätiö kysyy, olisiko päi-vystyspuhelimessa mahdollista hoitaa/keskustella myös muista kuin rikosasioista? Tulisiko sen olla avoinna myös virka-ajan ulkopuolella, tämä madaltaisi asiakkaiden kynnystä lähteä selvittämään asioitaan? Lisäksi eri järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoi-

den osaamista tulee Kriminaalihuollon tukisäätiön mukaan hyödyntää palveluun ohjaamisen suunnittelussa esimerkiksi etsivän työn osaamista hyödyntäen. Myöskään erilaisia some-kanavia ei ole syytä unohtaa toimintamallin kokeilun markkinoinnissa.

Kris-Etelä-Suomi ry ehdottaa, että ohjaaminen voi tapahtua nuorten parissa työskentelevien sekä lähiomaisten/läheisten henkilöiden toimesta, kun tilanne tarvitsee väliintuloa tai on vaarassa eskaloitua nuoren elämässä. Lähettävä taho voi olla läheisten lisäksi koulu, oppilaitos, rikosseuraamuslaitos, poliisi tai sosiaalityöntekijä. Vertaistyyö voi ottaa omalta osaltaan koppia nuoren tilanteesta. Pääteettömyys ja rikoksettomuus ovat Kris-Etelä-Suomi ry:n mukaan keskeiset arvot, joiden pohjalta vertaistoimija toimii nuoren kanssa. Toiminta perustuu keskusteluun ja mielekkääseen ajanviettoon, myöhemmin ja sopivassa vaiheessa voidaan ohjata myös koulutukseen ja kohti työtä. Ry kannattaa esitystä, että jollakin toimijalla on kokonaisvastuu nuoren tilanteesta – ei missään tapauksessa palvelusta toiseen "pompottelua". Vertaisjärjestö tarjoaa sisältöään sitten vastuuhenkilön pyynnöstä ja sovitusti.

Kuopion Setlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio toteaa, että nuoren kohtaamiseen, kuulemiseen ja kokonaisvaltaiseen tilannearviointiin tulee osoittaa riittävästi resursseja. Tämä edesauttaa nuoren sitoutumista ja motivaatiota.

Mannerheimin lastensuojeluliitto painottaa, että ammattilaisten laaja tietoisuus toimintamallista ja moniammatillinen työote ovat keskeisessä roolissa siinä, että toimintamallin piiriin ohjataan sitä tarvitsevia nuoria. Poliisin, lastensuojelun/muun sosiaalihuollon ja nuorisotyön yhteistyö ja sen rakenteet ovat MLL:n mukaan tärkeitä.

Sininauhasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste toteaa, että toimintamalliin ohjautumisen tulisi olla selkeä ja palveluun ohjaututaan, kun nuori alkaa oireilla rikoksilla. Tämä tapahtuisi rutiinomaisesti poliisiin taholta. Palvelu tulisi olla yhden oven periaatteella eli nuori saisi kaikki tarvitsemansa palvelut tai palveluohjauksen yhdestä paikasta ympärivuorokautisesti, sisältäen myös mahdollisuuden lepäämiseen, ravintoon, peseytymiseen yms. Palvelun tulisi Sininauhasäätiön mukaan sisältää psyykoedukaatiota nuoren tekemien rikosten vähentämiseksi tai ehkäisemiseksi.

Suomen Icehearts ry korostaa, että toimintamallin mukaisen tuen piirin pääsyä ei tulisi rajoittaa ja vaikeuttaa määräämällä ennakkoon väylää, jota pitkin toimintamalliin ohjataan. Pääasiassa ohjaava taho on Iceheartsin mukaan luultavasti poliisi tai lastensuojelu, mutta tukea tulisi voida hakea suoraan myös esim. oppilashuollon tai terveydenhuollon kautta tai omatoimisesti (esim. vanhemmat).

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että poliisi tapaa usein ensimmäisenä rikoksilla oireilevat nuoret, joten poliisi olisi luonteva taho toimintamalliin ohjaamisessa. Tämä vaatii

poliisin koulutusta. Kuntaliitto kritisoi, että mallissa sekoitetaan ajoittain päihde- ja mielenterveysongelmaiset ja rikoksilla oireilevat nuoret (esimerkiksi sivu 11). Toimintamallin tulee sen mukaan keskittyä rikoksilla oireileviin nuoriin, joilla voi olla päihde- ja mielenterveysongelmia. Rikoksilla oireilun tulisi olla mallin laukaiseva tekijä.

3.5 Onko teillä ehdotuksia systemaattiseen BAROfi-arvioon nuoren tilanteen ja tuen tarpeiden määrittämiseksi (kappale 3.3)?

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus toteaa lausunnossaan, että kokonaisuudessa tulee hyödyntää hyväksi havaittuja arviointimenetelmiä ja käytänteitä sekä vaihtaa niistä syntyviä kokemuksia, tavoitteena luoda valtakunnallisesti yhtenäisiä käytänteitä ja menetelmiä.

Nuoren tilanteen ja tuen tarpeiden arviointi tulisi tehdä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. **Rikosseuraamuslaitoksen** käsityksen mukaan suuri osa BAROfi-arviosta tehdään jo sosiaalihuoltolain mukaisessa palvelutarpeen arvioinnissa, joka linkittyy myös lastensuojelun selvittämiseen. Toimintamallin arviota pitäisi miettiä suhteessa jo tehtävään arvioon. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen muutamassa yksikössä BAROfi-menetelmä on testattu ja otettu käyttöön. Menetelmä on osoittautunut hyväksi ja sen on todettu soveltuvan erityisesti alaikäisille ja varhaiseen vaiheeseen. Psykiatrin konsultointimahdollisuus on koettu menetelmän käytössä erittäin tärkeäksi. Menetelmä on aikaa vievä, joten sen resursointiin on RISE:n mukaan hyvä kiinnittää huomiota. Alueiden lausunnoissa tuotiin esille, että mikäli toimintamallissa päädytään BAROfi-arvion käyttöön, sen yhtenäinen käyttö eri toimijatahoilla tulisi varmistaa riittävällä koulutuksella tasalaatuisen tiedonkeruun turvaamiseksi ja päällekkäisen arvioinnin vähentämiseksi. Mahdollisuutena tässä nähdään juuri "yhteisen kielen" löytäminen ja tuottaminen. Tarvittaessa voisi pohtia vaihtelisiko arvioinnin taso tietyin perustein. Sähköinen eBaro olisi hyvä olla käytettävissä. RISE toteaa, että toimintamallia suunniteltaessa kannattaa huomioida, että BAROfi-arviointimenetelmän tarkoituksena ei ole luottamussuhteen rakentaminen, vaan mahdollisimman tulkintavapaan tiedon saaminen.

Työryhmä esittää, että toimintamallin puitteissa käytettäisiin puolistrukturoitua BAROfi menetelmää nuoren tilanteen selvittämiseen ja tuen tarpeen arvioinnin pohjaksi. Tämän lisäksi esitetään käytettäväksi erilaisia strukturoituja työkaluja nuoren palvelutarpeen kartoittamiseksi ja tilanteen selvittämiseksi. **Terveyden ja hyvinvoinnin laitos**

toteaa, että esityksestä ei käy ilmi kuinka tunnettu ja laajasti käytetty tämä menetelmä on ja onko muita vartenotettavia vaihtoehtoja selvitetty. Jos mittari päätetään ottaa käyttöön, tulisi THL:n mielestä kokeiluihin liittää mukaan vaikutusten arviointi ja mittarin käyttökelpoisuuden seuranta. Kun menetelmä lanseerataan kokeilualueille, tulee henkilöstö kouluttaa tämän menetelmän käyttöön ottoon.

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus painottaa, että BAROfi-malliin tulee sisällyttää terveydenhuollon laatimien kysymysten kautta tehty arvio rikoksella oireilevan nuoren käyttäytymisestä.

Kunnat

Helsingin kaupunki toteaa, että BAROfi-arvio on hyvä työmenetelmä systemaattiseen arviointiin nuorten kohdalla.

Järvenpään kaupunki kirjoittaa, että BAROfi arviointimenetelmä voisi toimia nuoren kanssa työskentelevien yhteisenä dokumenttina ja kysyy, voisiko siihen liittää toimintoja, joiden avulla myös tietoa voidaan siirtää ja nuoren kartoitusta/aktiivisia toimenpiteitä täydentää prosessin edetessä. Eli yhteinen tietojärjestelmä monitoimijaiselle ryhmälle, joka edellyttää muutoksia lainsäädännössä (esim. Valtiovarainministeriön Kuntakokeilut 2014–2016).

Kuopion kaupunki toteaa, että BAROfi-arvio vaikuttaa varsin kattavalta.

Pieksämäen kaupunki huomioi, että BAROfi menetelmä tuntuu liian vaikealta nuoren näkökulmasta. Osa-alueet ovat olennaiset ja riittävät ja ne tulee käydä keskustellen läpi nuoren kanssa. Mokkamukit käteen ja vapaasti keskustellen. Nuoren oma arvio on Pieksämäen mukaan olennaista.

Seinäjoen kaupunki toteaa, että yhteneväinen arviointi tukee asian käsittelyn etene- mistä.

Tampereen kaupungin sosiaalipäivystys painottaa, että toistuvasti rikollisiin tekoihin syyllystyvä nuori hyötyy siitä, että hän saa omiin tarpeisiin perustuvat palvelut (tuki&hoito) oman sosiaalityöntekijän organisoimana. Sosiaalityöntekijä hyödyntää työssään eri alojen ammattilaisia (mm. poliisi, mielenterveys- ja päihdepalvelut, nuorisotyö, 3. sektorin toimijat esim. Kris). Tämä mahdollistuu Tampereen kaupungin mukaan riittävällä sosiaalityön resurssilla. Tampereella on käytössä itsetuotettu materiaa-

lipaketti rikoksiin syyllistyneen nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltaiseen kartoittamiseen ja muutostyön tekemiseen. Materiaalipaketin käyttö tukee nuoren elämäntilanteen systemaattista ja kokonaisvaltaista arviointia ja ohjaa toimia uusintarikollisuuden ehkäisemiseen.

Vantaan kaupunki toteaa, että systemaattinen arvio tarjoaa tasalaatuisempaa ja luotettavampaa arviointitietoa nuoren tilanteesta. BAROfi vaikuttaa Vantaan mielestä taroituksenmukaiselta ja strukturoidulta menetelmältä. Asiakasnäkökulmasta katsoen on kaupungin mukaan hyvä huomioida eri arviointien päällekkäisyys tai jatkuva arviointien tekeminen sekä niiden hyödyntäminen (esim. lastensuojelutarpeen arviointi, toimintamallin nuoren tilanteen arviointi, seuraamusselvitys ovat ajallisesti lähekkäin). BAROfin on Vantaan kaupungin mielestä hyvä sijoittua jo esitutkintavaiheeseen, jolloin nuoren tilanne on akuutti. Toimintamallissa tulisi myös huomioida välineet seurantaan sekä vaikuttavuuden arviointiin.

Järjestöt ja säätiöt

Aseman lapset ry pitää hyvänä systemaattisen arviotiedon keräämistä nuorten tilanteista ja nuoren elämäntilanteen edistymisestä, mutta suhtautuu varovaisesti ns. arviointimenetelmälähtöisesti käynnistyvään toimintamalliin. BAROfi-menetelmä on siinänsä Aseman lapsien mukaan varsin kattava. Järjestön kokemus nuorten rikoksentehtäjäkijöiden kanssa toimimisesta kuitenkin kertoo, että ennen aidon luottamuksen luomista nuoreen, voi nuorelta olla vaikea saada rehellistä ja avointa tietoa elämäntilanteen kokonaisuudesta. Tällöin arviointi ja tuen tarpeiden määrittely ei perustu tosiasioihin. Aseman Lapset näkee, että toimintamallin työskentelyn tulisi aina käynnistyä nuorilähtöisestä luottamuksen luomisprosessista eivätkä strukturoidut arviointimenetelmät heti työskentelyn aluksi aina tätä tavoitetta tue parhaalla mahdollisella tavalla.

Sininauhasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste katsoo lausunnossaan, että ehdotettu BAROFI malli on liian raskas eikä tue nuoren tarpeiden määrittelyä. Sininauhasäätiön mukaan nuori tulee kohdata arvostavasti ja nuoreen tulisi luoda luottamuksellinen suhde. Vaikuttavuuden arvioimiseksi olisi hyvä olla kevyempi malli.

Suomen Icehearts ry toteaa, että nuoret, jotka oireilevat rikoksilla ovat usein olleet usean eri palvelun piirissä ja heistä on tehty useita viranomaisarvioita. Näin ollen heidän kokonaistilanteestaan tiedetään jo paljon. Iceheartsin mukaan tässä tapauksessa tulisikin eritellä se, ketä ja mitä varten tietoa kerätään. Järjestön kokemuksen mukaan luottamuksellisen suhteen ja vaikuttavan muutostyön edellytyksenä ei ole systeemaattinen arviointi vaan rinnallakulku ja kokonaisvaltainen tuki. Uudelleen tehtävä arviointi voi luoda nuorelle tunteen, että hän on jälleen kerran uuden intervention kohteena ja

näin estää luottamuksellisen suhteen synnyn, joka mahdollistaa nuoren oman muutosprosessin.

Suomen Kuntaliitto ry kannattaa nuoren tilanteen ja tuen tarpeiden systemaattista arviointia. On hyvä, jos yhdellä menetelmällä pystytään vähentämään eri toimijoiden erillisten arviointien määrää ja saadaan yhtenäisyyttä arviointiin. Kuntaliitolla ei ole erityisiä kehittämissuhteita BAROfi-arvioon.

3.6 Onko teillä ehdotuksia liitteessä 2 esiteltyihin työmenetelmiin rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseksi?

Ministeriöt

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että tukihenkilö, joka toimii myös virka-ajan ulkopuolella, on hyvä toimintamalli.

Sisäministeriöllä on hyvät kokemukset Ankkuritoiminnan menetelmistä. Ankkuritoimintaa toteutetaan ministeriön mukaan moniammatillisessa tiimissä, johon kuuluvat asiantuntijat poliisista, sosiaalitoimesta, terveystoimesta ja nuorisotoimesta. Myös opetustoimi osallistuu Ankkuritoimintaan. Ankkuritoiminta tapaa nuoren enintään 5 kertaa, jonka jälkeen nuori ohjataan muihin palveluihin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että nuorella tulisi olla oikeus ammatilliseen tukihenkilöön tmv. vierellä kulkijaan ja tukijaan.

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus toteaa lausunnossaan, että tukevat ja motivoivat menetelmät ovat kokonaisuuden kannalta osaavissa käsissä hyviä ja tärkeitä. Akuutissa tilanteessa rikoskierteen katkaisemiseksi voi sinällään yksinkertainen viranomaisen (poliisi) puhutuskin olla tehokas toimenpide tukemaan motivoivaa työmenetelmää osana varhaista puuttamista.

Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan ehdotuksessa pitäisi tarkemmin tuoda esiin se, miten nykyisiä työmenetelmiä pitäisi/voisi kehittää. Alueiden lausunnoissa tuotiin esiin, että kehittämistyöryhmän ehdotus sisälsi hyviä työmenetelmiä, ku-

ten motivoiva haastattelu, ohjelmatyö ja perheinterventiot. Päihdekuntoutus on kohde-ryhmän nuorilla olennaista, mutta nuorten motivoituminen siihen on usein heikkoa. Suojaavien tekijöiden (koulunkäynti, harrastukset ja prososiaalisen käyttäytymisen vahvistaminen) on olennaista riskitekijöihin keskittymisen lisäksi. Toimintamallin olisi RISE:n mukaan hyvä sisältää myös taito- ja valmennusta liittyen mm. ongelmanratkaisuun, tunnetaitoihin sekä itsehillintään. Huomiota tulisi kiinnittää lisäksi nuoren elämänpiiriin jalkautumiseen esim. kouluun, palveluihin, Ohjaamoon ja arjen taidoissa tukemiseen liittyen. Toimintamallin onnistumisen kannalta on RISE:n mielestä keskeistä, että myös vanhemmat saadaan aktivoitua taito- ja valmennuksen ja muun tuen piiriin. Nuorten vanhempien vanhemmuustaitojen kehittäminen, koko perheen taloudellisen tilanteen tukeminen (tuki esim. nuoren harrastuksiin) ja muut perheinterventiot ovat RISE:n mukaan ensiarvoisen tärkeitä, koska on havaittu rikoksilla oireilevien nuorten tulevan usein moniongelmaisista perheistä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että työmenetelmien kuvailu jää hyvin yleiselle tasolle toimintamallin kuvauksessa. Esimerkiksi päihteiden rooli on erittäin suuri nuorten rikosentekijöiden kohdalla, mutta päihdehoidosta ei ole mainintaa. Kaiken kaikkiaan työmenetelmiä tulisi THL:n mukaan miettiä pyrkimyksen näkökulmasta: mitkä työmenetelmät edistävät nuoren kohtaamista ja luottamuksen rakentamista. Monitoimijainen yhteistyö tulee rakentaa nuorilähtöisesti, mikä tarkoittaa, että keskiössä ovat nuoren omat toiveet, tavoitteet ja huolet. THL toteaa, että on olemassa runsaasti erilaisia materiaali- ja -menetelmäsivustoja, joita voi hyödyntää, kuten esimerkiksi dialogiset työmenetelmävälineet (huolen puheeksiottaminen yms.) sekä yhteisölliset verkko- ja valmennukset (esim. Luo luottamusta – suojele lasta -valmennus).

Kunnat

Järvenpään kaupunki toteaa, että työmenetelmiä tulee olla useita (soveltuminen eri kuntien ja kuntayhtymien käyttöön). Työmenetelmät tulisi Järvenpään kaupungin mielestä koota yhdeksi kokonaisuudeksi ja huolehtia siitä, että lainsäädäntö mahdollistaa niiden käytön ja että rahoitus toiminnan turvaamiseksi on olemassa.

Kuopion kaupunki toteaa, että esitetyt työmenetelmät ovat riittäviä.

Pieksämäen kaupungin mukaan menetelmät ovat hyvät, ja käytössä jo Ohjaamolla.

Seinäjoen kaupunki toteaa, että työmenetelmien tulisi olla mahdollisimman monipuoliset ja asiakaslähtöiset, joita voisi vielä kehittää pidemmälle.

Tampereen kaupungin sosiaalipäivystys kirjoittaa lausunnossaan, että nuoren muutostyön mahdollistamiseksi on olemassa valtava määrä sosiaalityön työmenetelmiä. Onko järkevää nostaa esille jotain tiettyä strukturoitua menetelmää? Tärkeämpää Tampereen kaupungin mielestä on, että työmenetelmien hyödyntämisen ja hallinnan perustana ovat riittävät asiakastyön taidot alkaen vuorovaikutuksesta ja vuorovaikutustaidoista ja asiakkaan kohtaamisesta. Työmenetelmien valintaan sisältyvät Tampereen mukaan myös muiden muassa ammatillinen harkinta, eettisyys ja eettisesti kestävä toimintatapa sekä tapauskohtaisuus.

Vantaan kaupunki pitää hyvänä sitä, että toimintamallissa pyritään hyödyntämään näyttöön perustuvia menetelmiä. CBT ja MDFT tutkittuja ja hyväksi havaittuja menetelmiä. Niiden käyttäminen edellyttää Vantaan kaupungin mukaan nuorelta ja perheeltä sitoutumista. Motivoiva haastattelu sopii hyvin monenlaisiin tilanteisiin, myös nuorten rikoksilla oireilevien kanssa työskentelyyn. Ehdotettujen toimintojen rinnalle olisi kaupungin mielestä hyvä kehittää myös toiminnallisia ryhmiä tai toiminnallista yksilötyötä sekä kokemusasiantuntijuuden käyttöä. Lisäksi toimintamallissa on Vantaan mukaan hyvä huomioida erilaiset nuorten kohtaamisen viitekehykset (mm. voimavara- ja ratkaisukeskeisyys).

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö toteaa lausunnossaan, että työmenetelmät on kuvattu aika yleisluonteisesti, mutta sieltä on löydettävissä myös vaikuttavia interventiotapoja. Ehkä voisi priorisoida niitä, joissa on tutkimusnäyttöä ja jotka ottavat huomioon myös nuoren sosiaalisen lähiyhteisön.

Aseman Lapset ry painottaa, että rikoksilla oirehtivien nuorten kanssa ensisijaisen tärkeää on nuorilähtöisellä intensiiviyöllä rakentaa luottamusta nuoreen ja tämän perheeseen. Ennen aidon ja vuorovaikutteisen luottamussuhteen luomista, ovat monien menetelmällisten työskentelymuotojen onnistumismahdollisuudet varsin heikot. Tärkeää on järjestön mukaan myös huomioida, että luottamuksen rakentaminen nuoreen vaatii aikaa ja mahdollisuuksia aikuisen joustavaan, johdonmukaiseen ja sinnikkäästi nuoren torjunnan erilaisin keinoin purkamaan pyrkivään toimintaan. Tämä korostuu etenkin sellaisten nuorten kohdalla, joiden taustalla on huonoja kokemuksia aikuisista ja eri alojen ammattityöntekijöistä, joita useimmiten rikoksilla oirehtiva on kohdannut. Luottamuksen rakentamisen jälkeen nuoren ja perheen tarpeiden mukaisesti valitut palvelut ja ohjelmat sekä suunnitelmallinen perhetyö (kuten tunnetaitojen harjoittelu) ovat Aseman Lapsien mukaan usein tarpeen.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE)/Jari Karppinen ottaa esille asuminen ja talous puheeksi -käytännöt toimivina työmenetelminä.

Kriminaalihuollon tukisäätiö mainitsee, että Rikosseuraamuslaitoksessa käytössä olevista toimintaohjelmista mitään ei ole rakennettu erityisesti nuorille. Työryhmän ehdotukseen olisi ollut tukisäätiön mielestä hyvä avata hieman tarkemmin, mitä ohjelmista on käytetty nuorten rikoksentekeijöiden kanssa ja minkälaisia kokemuksia niistä on saatu. Kaiken kaikkiaan työryhmän ehdotuksen liitteessä 2 esitellyistä menetelmistä tulisi säätiön mielestä valita soveltuvimmat mutta toisaalta myös sellaiset, joiden osaamisen ylläpitäminen on kohtuullisella panostuksella mahdollista esim. tilanteissa, joissa henkilöstöä vaihtuu.

Kris-Etelä-Suomi ry ehdottaa oman toimintansa puitteissa nuorten oireilevaan toimintaan sekä ennaltaehkäisyyn BASIC-keskusteluryhmää, jossa keskustellaan arvoista, kuten päihteettömyys, rikoksettomuus, rehellisyys, yhteisvastuu ja toveruus; mitä ne kullekin omakohtaisesti merkitsevät ja miten niitä noudattaa omassa elämässään. Järjestö tarjoaa tähän myös vertaisyksilökeskusteluja sekä toimintaa, kuten kuntosali. Toiminnan puitteissa keskustellaan myös nuoren akuuteista asioista, myös arvoista. Vertaiskeskusteluja voidaan käydä myös kahvien, elokuvien tai vaikka ruuanlaiton ja ruokailujen merkeissä. Tärkeätä on yhdessä tekeminen ja mukava toiminta. Järjestön mukaan vältetään asetelmaa, jossa nuorelle luetellaan vaihtoehtoja tai elämänmalleja "tiskin"/tietokoneen takaa. Nuorelle tarjottava toiminta ja aito läsnäolo pitää hänet siinä kohtaa pois "kadulta" ja jo tällä voi olla iso merkitys – saadaan aikaa. Järjestö pyrkisi omalta osaltaan tuomaan myös arvioinnissa ja seurannassa esiin niitä prosesseja, jotka vertaistyössä osaltaan laukaisevat yksilössä toiminnan kohti muutosta.

Kuopion Settlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio toteaa, että työmenetelmät on kuvattu aika yleisluonteisesti. Työmenetelmien taustalta tulee löytyä luottamus, arvostus ja kunnioitus nuoren ja työntekijän välillä. Tärkeää on, että työskentely tapahtuu vuorovaikutuksessa nuorta kuunnellen ja hänen tarpeet huomioiden.

Sininahasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste kirjoittaa, että vuorovaikutukseen pohjautuva motivoiva haastattelu on hyvä ja toimiva oikein käytettynä. Perheiden kanssa tehtävä ohjelmatyöskentely sopii mahdollisesti kevyesti oireilevien nuorten ja heidän perheiden kanssa työskentelyyn, mutta mielestämme ei sovellu raskeasti rikoksilla oireilevien nuorten ja heidän perheiden kanssa.

Suomen Icehearts ry toteaa, että työryhmän ehdotuksen liitteessä 2 mainituilla viranomaisilla tulee olla jo nyt vastuuhenkilöt määriteltynä. Icehearts kannattaa jo ole-

massa olevien toimintamallien muutosta siten, että rikoksilla oireilevalle nuorelle varmistetaan vahva tuki nimeämällä nuorelle pitkäkestoinen tukihenkilö, joka varmistaa tuen saannin kaikilla tasoilla. Tämä tarkoittaa asiakasmäärien rajaamista siten, että henkilökohtainen, vahva tuki mahdollistuu. Järjestö kannattaa vahvasti yhteistyön vahvistamista tiedonvaihdon helpottamisella (järjestämislaki), yhteistyövelvoitteella ja järjestöjen yhteistyömenettelyllä. Erityisesti Icehearts huomioisi konkreettisen tuen kouluun ja arkeen sekä harrastusmahdollisuuksien lisäämisen, jotta nuori tuntee olevansa osa yhteiskuntaa ja näkee eri mahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että liitteessä 2 on kuvattu työmenetelmiä hyvin eritasoisesti. Motivoiva haastattelu on kuvattu menetelmätasolla. Ohjelmatyössä luetellaan lukuisia joukko erilaisia menetelmiä, jotka eivät aukene lukijalle. Tekstissä on 5 esimerkkiä ohjelmista ja 4 esimerkkiä hyvistä käytännöistä, jotka todetaan nimitasolla, mutta niiden sisältö jää epäselväksi.

3.7 Onko teillä ehdotuksia järjestämislakiin (kappale 4.1)?

Ministeriöt

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että järjestämislaki olisi hyvä yhteensovittaa lastensuojelun jälkihuollon uudistamisen kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan palvelut (opetus, koulutus, nuorisotyö) on mahdollista toteuttaa olemassa olevan lainsäädännön puitteissa.

Sisäministeriö kirjoittaa, että ehdotuksen mukaan säädettävä järjestämislaki olisi toiminnan kivijalka, se ohjaisi toimintaa ja ratkaisisi käytännössä esimerkiksi tiedonvaihtoon liittyvät ongelmat. Ministeriön mukaan saattaa olla, että järjestämislakiin ja sen mahdollisuuksiin ratkaista eteen tulevia ongelmia kohdistuu liikaa odotuksia.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö toteaa, että järjestämislaki tulisi yhteensovittaa lastensuojelun jälkihuollon uudistamisen kanssa. Kohderyhmä on osin samaa, osin eri nuoria. Molemmilla on kuitenkin tarve kokonaisvaltaiseen moniammatilliseen tukeen, jonka viranomaiset koordinoivat ja vastaavat että palvelut ja tuki järjestyy nuoren tarpeiden mukaan. Ministeriön mukaan ei ole järkevää kehittää kahta erillistä järjestelmää syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

Valtiovarainministeriö toteaa, että työryhmän ehdotusta järjestämislaiksi on arvioitava ensinnäkin siitä näkökulmasta, onko asia hoidettavissa muutoin kuin lainsäädännön keinoin. Ongelmalliselta vaikuttaa erityisesti ehdotus resurssitarpeen ja täydennyskoulutuksen lakisääteisydestä. Huolellisesti on arvioitava myös tarve lakisääteisen yhteistyövelvoitteen kirjaamisesta erillislakiin. VM katsoo, että ehdotuksen jatkovalmistelussa on perusteltua selvittää, olisiko tarvittava yhteistyö saavutettavissa jo olemassa olevan lainsäädännön turvin tai täsmentämällä sitä. Lisäksi on varmistettava siitä, ettei uusi mahdollinen yhteistyövelvoite ole ristiriidassa jo olemassa olevien yhteistyövelvoitteiden kanssa.

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus kirjoittaa lausunnossaan, että Suomessa on jo nyt kattavasti erilaista lainsäädäntöä, joka tukee ja edellyttää viranomaisten tiedonsaantia ja luovuttamista yms. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että kattavasta lainsäädännöstä huolimatta viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyö ei ole sujuvaa, etenkin akuuteissa tilanteissa, joissa pitäisi pystyä toimimaan nopeasti lapsen edun mukaisesti. Koko suomalaisen yhteiskunnan ja lapsen edun mukaista on tarkastella po. asioihin liittyvää lainsäädäntöä kriittisesti. Poliisihallituksen mielestä esitetty järjestämislaki hyvin valmisteluna ja toteutettuna voisi edistää eri toimijoiden sujuvampaa yhteistyötä niin, että päästäisiin yhteistyön ohessa tekemään enemmän ja nopeammin yhdessä töitä lapsen edun mukaisesti.

Rikosseuraamuslaitokselle on [työryhmän] esityksen perusteella jäänyt epäselväksi, mitä perustettavalla yksiköllä ja yhdellä vastuuyöntekijällä tarkoitetaan. Mahdollisesti tarkoitetaan jotakin jo olemassa olevaa tai sote-uudistuksessa perustettavaa yksikköä, johon palvelut kootaan tai josta toimintaa ohjataan. Ei avata, olisiko yksikkö kunnan, maakunnan vai valtionhallinnon yksikkö. Uutta viranomaisyksikköä ei liene tarkoitus perustaa. Yksi mahdollinen tulkinta RISE:n mukaan on, että työryhmä ehdottaa lakisääteistä moniammatillista viranomaisverkostoa ja lisävaatimuksena olisi, että tällä verkostolla tulisi olla yhteinen osoite (yksikkö). Verkostotyön kokoaminen fyysisesti yhteen pisteeseen ei liene perusteltua etäyhteyksien yms. tekniikan kehittymisen myötä.

RISE:lle on myös jäänyt epäselväksi miten esimerkiksi päätöksenteko ja muut vastuut on yksikössä tarkoitettu järjestää ja mikä ylipäänsä RISE:n rooli ehdotetussa mallissa on tarkoitettu olevan. Rikosseuraamuslaitos pyytää ottamaan huomioon mallissa, että nuoren kohdalla RISE vastaa tutkintavankeuden toimeenpanosta, nuoren tilanteen selvittämisestä, seuraamusselvityksestä ja seuraamusten täytäntöönpanosta. RISE:n mukaan sen rooli mallissa voisi olla lähinnä seuraamuksiin ja nuoriin rikoksenteijöihin liittyvän tietotaidon jakaminen. Totetun perusteella järjestämislain säätämistarve ei

avaudu Rikosseuraamuslaitokselle. RISE toteaa, että sosiaalihuoltolaissa säädetään jo monialaisesta yhteistyöstä (41 §).

RISE:n mukaan toimintamallissa tulisi jatkossa kuvata tarkemmin myös muiden rikosprosessin toimijoiden (poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet) osuutta ja ehkä myös ulosoton ja sovittelun osuutta. Nyt kuvataan pääasiassa RISE:n ja muiden viranomaisten toimien yhteensovittamista. Rikosseuraamuslaitos kehottaa työryhmää arvioimaan MA-RAK-mallin tai vastaavan mallin käytettävyyttä ehdotetun toimintamallin sijaan. MA-RAK eli moniammatillinen riskinarvointikokous on työväline parisuhdeväkivallan uusiutumisen riskin arviointiin. Väkivallan uhrille tai uhan alla elävälle henkilölle laaditaan viranomaisyhteistyössä turvasuunnitelma. Menetelmän vaikuttavuudesta on saatu arviointitutkimuksissa hyvää näyttöä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kysyy lausunnossaan, mitä erillinen järjestämislaki käytännössä voisi tarkoittaa. Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen (THL) ja sosiaalisen ja terveyspalvelujen järjestämistä säätelevät omat lakinsa, samoin nuorisopalveluja, koulunkäynnin tukipalveluja ja päihde- ja mielenterveyspalvelujen järjestämistä. Esityksestä ei THL:n mielestä käy ilmi, minkä erityisen palvelun järjestämistä tässä esitetään säädettäväksi ja missä laissa asiasta säädettäisiin.

Tiedonvaihtoon liittyvät kysymykset ovat viime vuosina olleet esillä monessa muussakin yhteydessä, joten on THL:n mukaan tärkeää selvittää, ovatko asiaan liittyvät tarkennukset jo jossain muussa työryhmässä valmisteltavana. Järjestämislain tarpeellisuutta on THL:n mielestä työryhmän ehdotuksessa perusteltu varsin kevyesti, minkä vuoksi jää auki, mikä on se pääosan ulkopuolelle jäävä osa tietojen vaihdossa, joka halutaan järjestämislailla turvata. Nyt lainsäädäntö velvoittaa yhteistyöhön, mutta käytännössä tietosuojatulkinnat ahtaavat ja vaikeuttavat monissa tilanteissa yhteistyön toteutumista parhaalla mahdollisella tavalla. Tiedonvaihdon pitäisi olla eri yhteistyötoimien välillä erityisen sujuvaa etenkin silloin, kun asiakas/potilas sitä itse haluaa tai jopa edellyttää. Tästä saatiin aikanaan hyviä kokemuksia esim. VM:n kuntakokouksissa.

THL toivookin, että tiedonvaihdon lainsäädännöllisiä perusteita tarkistettaisiin, kun asiakaslakia, substanssilakeja yms. sote-lakeja päivitetään. Sama koskee myös esimerkiksi oppilashuoltotietoa. Rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (633/2010) säädetään 15–20 vuotiaan seuraamusselvityksestä, eli rikosseuraamukseen johtavista toimenpiteistä ja vastuista viranomaisten välillä. Mikäli ehdotuksessa kuvattu toimintamalli toteutuu, ei siinä näytä olevan kyse yksin mainitussa säädöksessä tarkoitetusta seuraamukseen johtavasta selvittelystä, vaikkakin seuraamusselvittely lukee sisälleen myös nuoren tilanteen kartoittamisen. Tavoitteena tässä selvittelystä on kuitenkin se, että seuraamus ja sen täytäntöönpano mahdollisimman hyvin vastaisivat nuoren tarpeisiin. Tavoitteena on tilanne, jossa pystytään turvaamaan

nuoren tukeminen jo ennen seuraamus selvitysvaihetta. Haasteeksi muodostunee esimerkiksi yhteistyövelvoitteen toteutuminen tämän Rikosseuraamuslaitoksen lakisääteisen selvitysvelvollisuuden ulkopuolella. THL kirjoittaa, että tämä ajatus lienee ilmeisesti se ydin, miksi tietojenvaihto ja toimijoiden roolit tulisi mahdollisesti määritellä järjestämislaissa. On olemassa prosessuaalisia vaiheita, joissa yhteistyövelvoite on täsmällisesti kirjattu, mutta pitkän tähtäimen jatkumoa ei ole turvattu. Siksi juuri ja erityyten vastuutyöntekijän merkitystä on tässä korostettava. THL korostaa, että yhteistyövelvoitteen toteutuminen vaatii ensisijassa toimintakäytäntöjen – ja tapojen muutosta, joka ei yksin toteudu velvoitteita lakiin kirjaamalla.

Poliisilaitokset

Helsingin poliisilaitos toteaa, että tiedonsaantioikeuteen liittyen on silloin tällöin haasteita sosiaaliviranomaisten mutta myös koulujen kanssa. Jossain tapauksissa sosiaaliviranomainen on kieltäytynyt antamasta tietoja lapsesta poliisille, vaikka heillä on ollut siihen lain mukaan oikeus. Tämä on ollut omiaan vaikeuttamaan esitutkintaa, eikä tätä voida pitää myöskään lapsen edun mukaisena, vaikka sillä on sinänsä kielteinen rikosoikeudellinen vaikutus lapselle. Toisaalta jossain tapauksissa sosiaaliviranomainen on voinut antaa tietoja oma-aloitteisesti, vaikka siihen ei ole ollut velvollisuutta. Tästä esimerkkinä tapaus, jossa sosiaaliviranomainen ilmoitti poliisille lapsen nuuskakaupasta. Ehdotetun mallin mukaiseen toimintaan liittyen poliisilla voi olla paljon myös niin sanottua hiljaista tietoa lapsesta, jota on voinut kertyä esitutkinnan aikana. Vaikka tiedolla ei ole välttämättä merkitystä poliisille, voi tieto olla tärkeää ehdotetun mallin kannalta. Tällaisen tiedon vaihtuminen tulee varmistaa. Tiedonvaihtoon liittyen olisi tärkeä poliisilaitoksen mielestä arvioida, pitääkö eri toimijoille säätää ehdotettuun toimintamalliin liittyen velvollisuus toimittaa sen kannalta tarpeellisia tietoja lapsesta myös ehdotetulle vastuutyöntekijälle. Järjestyslaissa tulisi ottaa selvästi huomioon myös kolmannen sektorin toimijat, joilla on oikeus saada tietoja lähtökohtaisesti vain kohdehenkilön ja hänen huoltajiensa suostumuksella.

Lapin poliisilaitoksen mukaan toimintamalli vaikuttaa onnistuneelta, koska se pyrkii vaikuttamaan rakenteisiin ja velvoittaa tulevan järjestämislain nojalla hallintokuntia yhteistyöhön. Koordinointivastuun siirtäminen kunnille on järkevää. Samalla on myös erittäin tärkeää, että resurssien merkitys on huomioitu pilotissa; sosiaalityön paineet ja kiireet on Lapissakin tunnustettu, etenkin suuremmissa kaupungeissa. Yhteistyön ongelmat kohdentuvat usein juuri sosiaaliviranomaisten kiireeseen ja työntekijöiden suureen vaihtuvuuteen. On nurinkurista, että keskeisen toimijan ongelmat hankaloittavat prosessien kehittymistä. Poliisilaitoksen mielestä Lapissa voisi harkita myös kuntien palveluverkkojen yhdistämistä pilotin aikana. Se voisi antaa tarvittavan sysäyksen pysyville järjestelyille. Sitä olisi mielenkiintoista olla myös poliisissa rakentamassa.

Käräjäoikeudet

Lakiin ehdotetaan säädettäväksi velvoite eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön. **Helsingin käräjäoikeuden** mukaan yhteistyön toimimisen takaamiseksi lakiin tulisi säätää minimitaso yhteistyöstä sekä velvoite raportoida yhteistyön toimimisesta. Yhteistyön toimimista valvoisi se yhteistyötaho, joka koordinoisi yhteistyötä muutenkin. Yhteistyötä tekevilla tahoilla tulisi olla käräjäoikeuden mielestä yhtenevä tiedonsaantioikeus oireilevaa nuorta koskevista eri viranomaisten tekemistä kirjauksista (järjestelmätiedot) sekä vastaavasti ehdoton salassapitovelvoite tietojen osalta.

Kunnat

Helsingin kaupunki toteaa, että tiedonvaihdon varmistaminen on tärkeä teema. Tietoa on kyettävä vaihtamaan kun se on lapsen edun mukaista, vaikka rikoksilla oirehtiva nuori ja vanhempansa olisivat kieltäneet tiedonvaihdon.

Järvenpään kaupunki painottaa, että tärkeintä on monialaisen yhteistyön ja tiedon siirron varmistaminen. Ennaltaehkäisevän työn kehittämiseksi tarvitaan omaa lainsäädäntöä, ilmoitus, monialaisen yhteistyön käynnistäminen herkillä otteella, varhain. Liittyvä lainsäädäntö pirstaileista, senkin voisi kaupungin mielestä koota yhteen.

Kuopion kaupunki painottaa, että tiedon kulkuun eri viranomaisten välillä pitäisi kiinnittää enemmän huomiota (salassapitovelvollisuus vaikeuttaa usein asioiden hoitoa). Rahoituksen järjestäminen toimintaan tulisi varmistaa.

Pieksämäen kaupunki toteaa, että yhteistyövelvoitteen auki kirjoittaminen on hyvä asia. Täysi-ikäisellä nuorella tulee olla itsellään oikeus määrittää, kenelle tietoja saa luovuttaa.

Seinäjoen kaupunki huomauttaa, että ehdotuksen perusteella jäi avoimeksi nuorten ikäraajat, joihin toimintamallia voidaan soveltaa.

Vantaan kaupunki toteaa, että järjestämislaissa oleellista on poikkihallinnollinen, mm. eri ministeriöiden ja muiden tahojen saumaton yhteistyö. Velvoite yhteistyöhön on keskeinen järjestämislaissa huomioitava asia. Tiedonkulku, vastuut ja velvollisuudet tulisi kaupungin mukaan määritellä tarkasti. Mallia toteuttavien, eri hallinnonaloilta tulevien työntekijöiden johtaminen on haaste ja edellyttää malliin sitoutunutta johtoa.

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö toteaa, että järjestämislakia ei ole yksityiskohtaisesti tähän kirjoitettu, mutta tässä yhteydessä voisi kyllä perustella sitä, miksi järjestämislakia tarvitaan, kun kaikki mahdolliset toimintavaltuudet., tiedonsaantivaltuudet jne. ovat jo nykyisessä lastensuojelulaissa, sinne on kirjattu myös monialaisen asiantuntemuksen turvaaminen, maahanmuuttajanuorten erityistilanteet, erilaisten raopittamistoimenpiteiden edellytykset (mikä saattaa toisinaan olla hyvinkin tarpeellista tällä ryhmällä), sijaishuollon, huostaanoton ja jälkihuollon velvoitteet. A-klinikkasäätiö kysyy, olisiko yksinkertaisempaa perustaa kokeilu lastensuojeluun ja vahvistaa sitä noilla paikkakunnilla OM:n ja Risen näkökulmilla sekä toiminnallisesti muilla tarpeellisilla toimijoilla.

Aseman lapset ry toteaa, että ehdotus järjestämislaista on hyvä. Tärkeää on mahdollistaa eri toimijatahojen kitkaton tiedonsiirto nuoren tilanteessa. Aseman Lasten nykytyössä ollut käytäntönä pyytää nuoren huoltajien suostumus tiedonsiirtoon eri toimijoiden välillä ja useimmiten tämän saaminen ei ole ollut ongelma, koska perheet ovat ymmärtäneet, että tiedonsiirron tavoite on nuoren ja perheen tukeminen. Viranomais- ja taustaisilta toimijoilta edellytetyt erillispyynnöt tietojen siirtämiseen saatetaan joskus perheissä tulkita negatiivisesti aiempien huonojen kokemusten vuoksi. Järjestämislaki myös varmistaisi järjestön mielestä sen, että vastuutyöntekijällä tai -yksiköllä on mandaatti hoitaa nuoren tilannetta kokonaisvaltaisesti. Lisäehdotuksena lainvalmistelussa huomioitavaksi tuodaan esiin myös rikoksilla oirehtivien nuorten osalta tarpeellisen tiedon vaihtamisoikeus, mikäli nämä nuoret ovat luvattomasti poissa eli ns. hatkassa kotoaan tai sijaishuoltopaikasta. Moni hatkoissa oleva rikoksilla oirehtiva nuori rahoittaa hatkailujaan uusimalla rikoksia ja pahimmillaan joutuvat hyväksikäytön ja rikoksien kohteeksi. Nykykäytännöllä nuorten kanssa työskentelevät eivät pysty riittävän ketterään yhteistyöhön näissä tilanteissa, vaikka nuori olisi vahingoittamassa omaa tai toisten fyysistä ja psyykkistä kehitystä.

Kriminaalihuollon tukisäätiö kirjoittaa, että järjestämislaki on erittäin hyvä ehdotus ja se varmistaa toiminnan toteutumista. Lakiin säädettäisiin yhteistyövelvoite viranomaisten välille. Velvoite on erittäin tarpeellinen, mutta sen toteutuminen käytännössä vaatii paljon koulutusta toimintatapojen muuttamiseksi, mikä todetaankin esityksessä. Säätiö toteaa, että kuten on nähty sosiaalihuoltolaistakin, lainsäädäntö ei varmista toiminnan muuttamista. Työryhmän ehdottamassa mallissa toimijat työskentelevät samassa työpisteessä. Tarvittaessa nuori voidaan myös saattaa tarvitsemaansa toimipisteen ulkopuoliseen palveluun. Tämä on säätiön mielestä tärkeä osa ehdotusta, koska sillä vältetään ns. luukuttaminen eli asiakkaan kierrättäminen palvelusta toiseen ilman, että hänen asiansa varsinaisesti edistyvät. Palveluihin saattaminen puolestaan tukee niihin kiinnittymistä.

Kuopion Setlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio kirjoittaa, että toimintamallissa on kiitettävästi huomioitu kokonaisvaltainen vastuu yhdellä työntekijällä sekä jalkautuva työote.

Kehittämistyöryhmä esittää järjestämislain laatimista. Jotta toimintamalli tulisi yhdenvertaisella tavalla käyttöön koko maassa, toimintamallista tulee säätää lailla. **Mannerheimin lastensuojeluliiton** mukaan tulee kuitenkin arvioida, tarvitaanko toimintamallista oma järjestämislakinsa, vai voidaanko säännökset sisällyttää sosiaali- ja terveydenhuollon ja rikosseuraamusalan nykyiseen (tai tulevaan) muuhun lainsäädäntöön.

Sininahasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste toteaa, että on ymmärrettävää, että tarvitaan hallintorajat ylittävä järjestämislaki, mikäli asiakas ei anna suostumusta tietojen luovuttamiseen. Tiedon luovuttaminen tulisi säätiön mukaan koskea myös eri sektoreiden välistä yhteistyötä myös järjestökenttää eli kaikkia niitä tahoja tapauskohtaisesti nuoren asioiden hoitamiseksi, jotta nuori saa tarvittavan tuen.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että ensin pitäisi säätää kokeilulaista ja kokeilun perusteella järjestämislaista. Jos järjestämislaki tulee suoraan voimaan, niin kokeilulla ei voi tutkia asiaa.

3.8 Miten toimintamallin ohjaus, seuranta ja kouluttaminen tulisi järjestää paikallisesti ja valtakunnallisesti (kappale 4.2)?

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus toteaa lausunnossaan, että toimintamallin tehokas ja tuottava toteutus edellyttää aitoa johdettua rakenteellista ohjausta ja koordinointia niin valtakunnallisesti kuin alueellisesti, jotta voidaan tiedostaa ja turvata tarvittava koulutus useiden eri toimijoiden osalta. Toimintamallin kehittämistä ja sen toimeenpanon seuraamista varten työryhmä ehdottaa perustettavaksi kansallisen ohjausryhmän, missä ovat edustettuina paikalliset työryhmät, ohjaavat ministeriöt, Rikosseuraamuslaitos sekä toimintamallin arviointitutkimusta tekevä taho. Poliisihallitus näkee, että myös poliisiin tulisi olla mukana kansallisessa ohjausryhmässä ja paikallisissa työryhmissä, joko jäsenenä tai ainakin vakituisena asiantuntijana.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos korostaa, että toimintamallin ohjaukseen, seurantaan, koulutukseen ja tutkimukseen tulee perustaa valtakunnallinen eri hallinnonalat

ylittävä koordinaattorakenne, joka verkostoi eri kunnissa/alueilla toimintamallin mukaisen toiminnan. Verkosto voisi toimia sekä fyysisenä että digitaalisena verkostona yhteisten periaatteiden ja menetelmien kehittämiseksi, seurannan ja osaamisen varmistamiseksi sekä ajantasaisen tiedon hyödyntämiseksi.

Poliisilaitokset

Helsingin poliisilaitos kirjoittaa, että jotta moniammatillinen yhteistyö saadaan onnistumaan, on tärkeää, että eri viranomaisilla on käsitys toisen viranomaisen toimintakentästä edes yleisellä tasolla. Alaikäisten rikoksesta epäiltyjen kanssa työskentelevien poliisien on tiedettävä lastensuojelulain säännöksistä ja toimintamalleista. Sama myös toisinpäin, jossa esimerkiksi lastenkotien työntekijöillä olisi hyvä olla tieto esitutkintaan ja pakkokeinoihin liittyvistä asioista yleisellä tasolla. Erityisen tärkeää poikkiallinen osaaminen on nyt käsiteltävän ehdotuksen vastuutyöntekijälle, kuten ehdotuksessa tuodaankin esille.

Ehdotukselle voidaan luoda valtakunnalliset raamit, mutta käytännön toiminta tulee sovittavaksi paikallisten toimijoiden kesken, koska toimintaympäristöt poikkeavat osin toisistaan eri puolella Suomea. Tämä on otettava poliisilaitoksen mielestä huomioon myös koulutuksessa. Suositeltavaa olisi järjestää paikallisen koulutuksen lisäksi valtakunnallinen tapaaminen eri toimijoiden kesken, jossa voidaan esitellä myös paikallisista malleista koottuja parhaimpia käytäntöjä. Toiminnan ja sen vaikuttavuuden seuraaminen voi olla haastavaa. Toiminnan onnistumisen arviointiin voidaan käyttää eri mittareita, esimerkiksi rikosepäilyjen määrä, "hatkojen" määrällä, lastensuojeluilmoitusten määrällä, koulumenestyksen ja -käyttäytymisen arvioinnilla. Poliisilaitos korostaa, että on myös ratkaistava, mikä taho seuraa ja tilastoi toimintamallin tuloksia.

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että ohjaus, seuranta ja kouluttaminen tulisi järjestää yhteisesti eri toimijoiden kesken. Koulutuksen lisäksi myös seurannalla on suuri merkitys. Sen vuoksi yhteistyötahoille tulisi järjestää säännöllisiä tapaamisia keskenään esimerkiksi vuosittain.

Kunnat

Järvenpään kaupungin mukaan ohjausryhmä on hyvä, mutta paikallinen toteutus jää kuitenkin kuntien/kuntayhtymien vastuulle. Ohjausryhmällä ei ole oikeuksia puuttua yksittäisten kuntien toimintaan.

Kuopion kaupunki toteaa, että valtakunnallisesti on hyvä olla ohjausryhmä, joka koordinoi toimintaa. Paikallisesti olisi hyvä olla pienempi ohjausryhmä, joka huolehtisi käytännön toiminnasta. Erilaisista viitekehyksistä tuleville viranomaisille tulisi Kuopion mukaan järjestää yhteistä koulutusta.

Pieksämäen kaupunki ehdottaa koulutusta skype-koulutuksella. Seuranta ja ohjaus järjestettäisiin paikallisesti nuorisolain vaatiman monialaisen työryhmän toimesta ja valtakunnallisesti ehdotetun ohjausryhmän toimesta.

Vantaan kaupunki kannattaa kansallisen ohjausryhmän perustamista ja toimintamallin valtakunnallista ohjausta. Mikäli tavoitteena on valtakunnallisen mallin kehittäminen, koulutuksen järjestäminen valtakunnallisesti ja yhdenmukaisesti on tarkoituksenmukaista. Työntekijöiden koulutuksessa olisi huomioitava tutkittuun tietoon perustuvien työmenetelmät (esim. MDTF) ja niiden resursointi vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden lisäämiseksi.

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö ehdottaa, että ohjausryhmä voisi olla kullakin paikallisella hankkeella ja toimia paikallisten tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaisesti. Johtoryhmä koostuisi ministeriöiden ym. edustajista, se vastaisi erilaisten paikkakuntien toiminnan ja painotusten vertailevasta tutkimuksesta ja yleisohjauksesta.

Aseman Lapset ry toteaa, että arkityön dokumentointiin on asiakastyön peruskirjausten lisäksi syytä saada lisäksi hyvä, asiakasnuoret ja perheet tarvittaessa anonyymisoiva, mutta esim. kysymyksenasettelujen ja mittaristojen osalta muokattavissa oleva työkalu, jonka kautta työntekijöiden reflektiotieto tehdystä työstä ja nuorten tilanteiden etenemisestä on saatavissa seurantaan varten. Työn kehittämistä on syytä ohjata valtakunnallisesti vähintään ohjausryhmän sekä eri paikallistoimijat yhdistävän kehittämisverkoston kautta. Toimintamallin kehittämisen tueksi on tärkeä saada riittävän pitkäjänteinen tutkimuksellinen tarkastelu, jossa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan myös toimintatutkimuksen keinoja. Lisäksi esimerkiksi seurantatutkimus verokkiryhmineen laitokseen sijoitettujen nuorten osalta.

Aseman Lapset ry kirjoittaa, että usein kehittämishankkeiden tuloksista vaaditaan vahvoja tuloksellisuusnäyttöjä, mutta nykytiedon valossa esim. rikoksilla oirehtivien nuorten sijoittaminen ei ole vaikuttavaa eikä kustannustehokasta toimintaa. Lastensuojelun sijoitukseen menee enemmän rahaa kuin avotyöhön. Tätä olisi syytä tutkia ja panostaa toimintamallissa tehtävään avo-intensiivityöhön sijoittamisen rinnalla. Koulutustoiminnassa on hyvä huomioida mahdollisuuksien mukaan mentoroiva työskentely sekä myös korkeakoulu yhteistyö. Aseman Lapset ry:llä on vahva osaaminen rikoksilla

oirehtivien nuorten parissa tehtävästä rikoskierteen katkaisuun tähtäävästä työstä ja lisäksi vankka koulutuskokemus useista eri hankkeista valtakunnallisesti. Järjestö tarjoaa mielellään tukeaan paikallisen ja valtakunnallisen kouluttamisen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Kriminaalihuollon tukisäätiö painottaa, että kansallisen ohjausryhmän lisäksi tulisi perustaa myös paikallisia ohjausryhmiä paitsi tukemaan perustettavien yksiköiden työskentelyä, myös edistämään eri hallinnonalojen ja toimijoiden välisen yhteistyön rakentumista. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus voinee vastata Rikosseuraamuslaitoksessa käytössä olevien ohjelmien koulutuksesta tai koulutuksen järjestämisestä. Koska Kokonaisvastuu nuoresta -toimintamallissa ilmeisimmin tavoitellaan myös yksiköiden toiminnan jonkinasteista yhteneväisyyttä, koulutusten tulisi olla tukisäätiön mielestä kaikille yksiköille samoja.

Kris-Etelä-Suomi ry näkee, että hallinnoiva taho koordinoisi seurannan ja koulutuksen järjestämisen sekä vastaisi sen toteutumisesta. Sisällön osalta myös järjestöt ovat siten keskeisessä asemassa. Esim. Kris-Etelä-Suomi ry:tä voisi käyttää tässä kohdassa kokemusasiantuntijuuden esiin tuomisessa ja keskustelussa siitä, mitä rikollisessa maailmassa koetaan ja miten se nuoreen vaikuttaa – missä maailmassa he elävät/mihin kierre voi johtaa. Kokemusasiantuntijuuden jakaminen voi auttaa ymmärtämään, mitä palvelua nuori tarvitsee, miten palvelun tulisi reagoida. Eli kouluttamisessa tulee ottaa mukaan kokemusasiantuntijuuden ja vertaistoimijan näkökulma asiaan. Järjestöjen on hyvä olla Kris-Etelä-Suomi ry:n mukaan mukana ohjausryhmässä ja alueellisissa työryhmissä.

Kuopion Setlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio toteaa, että tulisi järjestää valtakunnallisesti yhteneväinen koulutus, arviointi ja seuranta.

Mannerheimin lastensuojeluliitto katsoo, että toimintamallin ohjaukseen, seurantaan ja koulutusten järjestämiseen tulee olla valtakunnallinen rakenne ja paikalliset rakenteet.

Sininahasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste näkee, että valtakunnallisesti ohjausryhmään tulisi ottaa valtakunnallisia toimijoita, mutta ohjausryhmään tulisi ottaa osalliseksi myös operatiivisesta toiminnasta vastaavia tahoja kuten järjestöjä, jotta käytännön työn tekeminen tulisi näkyväksi. Paikallisesti olisi hyvä olla mukana paikallisia toimijoita.

Suomen Icehearts ry toteaa, että toimintamalli tulisi ensisijaisesti rakentaa osaksi kunnan/maakunnan prosesseja esim. osaksi lastensuojelua. Ohjaus ja koulutus tulisi järjestää valtakunnallisesti.

Suomen Kuntaliitto ry kysyy lausunossaan, onko tarkoituksena, että Rikosseuraamuslaitos kouluttaa sekä paikallisesti että valtakunnallisesti? Kirjaus on epäselvä. Tärkeää on Kuntaliiton mukaan, että koulutus ja kokeilu käyvät käsi kädessä.

3.9 Toimintamallia esitetään perustettavaksi samaa aluejakoa noudattaen kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoilla on tällä hetkellä (14 kpl). Jos tämä ei ole mielestänne toimiva ratkaisu, mitä ehdottaisitte tilalle?

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus toteaa, että eri viranomaisilla ja muilla toimijoilla on toisistaan poikkeavia aluejakoja, joten joku kompromissi täytyy löytää. Kompromissin tulisi olla sellainen, että se tukee mahdollisimman hyvin keskeisten toimijoiden toimintamahdollisuuksia.

Ehdotus toimintamallista kohdistuu vain osittain **Rikosseuraamuslaitoksen** tehtäväkenttään eli tutkintavankeuden toimeenpanoon, nuoren tilanteen selvittämiseen, seuraamusselvitykseen ja seuraamusten täytäntöönpanoon. Muita kuin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan piirissä olevia nuoria toimintamallin piirissä olisivat rikoksia toistuvasti tekevät alle 15-vuotiaat sekä rikoksia tehneet yli 15-vuotiaat nuoret, jotka eivät ole olleet tutkintavankeina eikä heitä vastaan ole nostettu syytettä, jonka käsittelyä varten olisi tilattu Rikosseuraamuslaitokselta nuoren tilanteen selvittämistä tai seuraamusselvitystä eikä heille ole määrätty täytäntöön pantavaa rikosseuraamusta. Kun ehdotettu toimintamalli kohdistuisi vain osittain Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin, työryhmän ehdottama yhdyskuntaseuraamustoimistojen aluejako ei RISE:n mielestä vaikuttaisi olevan tarkoituksenmukainen lähtökohta toimintamallin yhteistoiminta-alueiden rajauksille. Aluejako tulisi RISE:n mukaan miettiä Lape-muutosohjelman ja OT-toimintamallin pohjalta.

Käräjäoikeudet

Pohjois-Savon käräjäoikeus toteaa, että käytettävissä olevan asiantuntemuksen kannalta ehdotettu malli lienee hyvä, mutta muutoin lienee arvioitava sen soveltuminen tuleviin kunta/maakunta/sote -ratkaisuihin.

Kunnat

Espoo näkee, että rikoksilla oireilevan lapsen/nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä täytyy olla kunnan tai kuntayhtymän virkamies jotta hänellä on toimivalta tehdä sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaisia päätöksiä ja toimenpiteitä. Jos työntekijä on jonkun muun instanssin kuin kunnan/kuntayhtymän palveluksessa, ei hänellä ole vaadittavaa toimivaltaa olla käytännössä lapsen/nuoren vastuutyöntekijä, jos lapsella/nuorella ja hänen perheellään on tarvetta sosiaalihuollon tai lastensuojelun tukitoimiin.

Järvenpää ehdottaa pienempiin kokonaisuuksiin jakamista hyödyntäen olemassa olevia alueellisia toimijoita, esim. sote-kuntayhtymät, poliisilaitosten alueet jne.

Kuopion kaupunki toteaa, että aluejako vaikuttaa riittävältä tällä hetkellä.

Pieksämäki hyväksyy esitetyn aluejaon.

Seinäjoen kaupunki toteaa, että aluejako olisi hyvä olla sama kuin sosiaali- ja terveyspalveluiden aluejako. Tämä edesauttaa myös tietojen vaihtoa.

Vantaan kaupungin näkökulmasta esitetty aluejako olisi toimiva ratkaisu.

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö kirjoittaa, että aluejakoa ei löytynyt esityksestä, mutta parempi voisi olla kunta/maakuntalähtöinen jako, jossa vastuut toiminnan pääsisällöstä, kehittämisestä ja jatkuvuudesta putoavat suoraan oikeille paikoilleen. Rise-vetoiset kuntahankkeet ovat takavuosina toimineet säätiön mukaan hiukan tökkien juuri siksi, että pääasiallisten vastuutahojen sitoutuminen on jäänyt välilliseksi.

Yhdyskuntaseuraamustoimistojen sijaan **Aseman Lapset ry** ehdottaa poliisialueittain tehtyä aluejakoa toimintamallin toteutukselle. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen nykytoiminta kohdistuu lähtökohtaisesti vasta tuomion jo saaneisiin nuoriin, ja monilla nuorilla on ennen ensimmäistä tuomiota pitkä rikosoireiluhistoria taustallaan. Poliisitoimen kautta voidaan tunnistaa ja saada jo nivelvaiheessa luonteva tarttumapinta toistuvasti rikoksilla oirehtivista nuoriin jo ennen kuin nämä ovat saaneet tuomioita. Ohjauksen onnistumiseksi on tärkeää, että yhdellä poliisialueella ei olisi useita toisistaan eroavia käytäntöjä. Pasila-hankkeessa on hyviä kokemuksia siitä, että nuoret tavoitetaan poliisin syötteestä ja niiden nuorten kanssa, joilla on tuomioita tai tulevia oikeudenkäyntejä tuetaan koko rikosprosessin ajan ja tehdään yhteistyötä rikosseuraamuslaitoksen yksikköjen kanssa.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE), Jari Karppinen ehdottaa, että yksi hyvä vaihtoehto voisi olla toimintamallin kytkeminen sote-uudistuksessa luotavaan rakenteeseen.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteaa kannatavansa A-klinikkasäätiön ehdotusta maakuntien mukaan rakentuvasta jaottelusta.

Kris-Etelä-Suomi ry toteaa, että kyseinen aluejako on mielekäs.

Mannerheimin lastensuojeluliitto kirjoittaa, että myös maakuntaperusteista aluejakoa tulisi harkita.

Sininahasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste ehdottaa, että aluejako voisi olla myös tulevaa sote maakuntajakoa noudattava. Huolena on säätiön mukaan kuitenkin se, miten turvataan pohjoisessa olevien nuorten palvelut ja ettei välimatkat nouse esteeksi palvelun saamiseksi.

Suomen Icehearts ry painottaa, että ideaalimallissa toimintamalli tulisi olla osa kunnan/maakunnan prosesseja ja aluejako tulisi noudattaa tätä. Lastensuojelu- ja sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus voi Iceheartsin mukaan nousta ongelmaksi mallin järjestämisessä kunnan toimesta. Asiantuntemuksen ja pysyvyyden kannalta aluejako yhdyskuntaseuraamustoimistoittain voisi olla järjestön mielestä viisaampi ratkaisu.

Suomen Kuntaliitto ry:n mielestä ehdotettu aluejako on toimiva ratkaisu, mutta sen tulisi näkyä jo työryhmän ehdotuksessa sivulla 10. 1. kohdassa kerrotaan, että kyse olisi paikallisesta tai alueellisesta yksiköstä, mutta siinä ei kerrota, kuinka monta on suunnitteilla.

3.10 Haluatteko olla mukana toimintamallin toteutuksessa?

Kyllä: A-klinikkasäätiö, Aseman lapset ry, AUNE (Jari Karppinen), Helsingin käräjäoikeus, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Kris-Etelä-Suomi ry, Kuopio, Lapin poliisilaitos, Pieksämäki, Poliisihallitus, Rikosseuraamuslaitos, Suomen Kuntaliitto ry, Sininahasäätiö sr/Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste, Terveystieteiden tutkimuskeskus, Vantaan kaupunki.

Poliisihallitus: Kyllä – Poliisilla tulee joka tapauksessa olemaan oma merkittävä roolinsa näissä asioissa, joten poliisin mukanaolo on tärkeää. Käytännön toteutus tulee kuitenkin miettiä aina erikseen etenkin rahoitus ja resurssit huomioiden. Käytännössä poliisin toimijat toimintamallin toteutukseen löytyy poliisilaitosten ennalta estävän toiminnan johdetuista rakenteista ja ankkuritoimijoista.

Ei: Järvenpää, Espoo, Keski-Pohjanmaan käräjäoikeus, opetus- ja kulttuuriministeriö, Pohjois-Savon käräjäoikeus, Tampere.

Ei osaa sanoa: sosiaali- ja terveysministeriö.

3.11 Mikä olisi roolinne toimintamallissa?

Sisäministeriö kirjoittaa lausunnossaan, että tärkein ero Ankkuritoimintaan näyttäisi olevan se, että sisäministeriöllä ja poliisilla ei ole vastuita eikä roolia kehitettävässä toimintamallissa. Ministeriö painottaa, että olisi huolehdittava, että Ankkuritoiminnan ja kehitettävän toimintamallin yhteistyö varmistetaan. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että ministeriöt keskittävät omia ja hallinnonalan voimavaroja yhteisesti sovittujen moniammatillisten toimintamallien kehittämiseen.

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus toteaa, että poliisin rooli on poliisin tehtävien mukainen. Samalla poliisi pystyy kehittämään omaa toimintaansa ja moniviranomais- sekä sidosryhmäosaamistaan, liittyen etenkin em. poliisin ennalta estävään toimintaan ja Ankkuritoimintaan.

Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan sen rooli mallissa voisi olla lähinnä seuraamuksiin ja nuoriin rikoksentehtäjiin liittyvän tietotaidon jakaminen sekä yhteistyö muiden toimintamallin toimijoiden kanssa. Yhteistyö tapahtuisi Rikosseuraamuslaitoksen nuorten asiakkaiden suunnitelmissa ja niiden toteuttamisessa ennen seuraamuksen täytäntöönpanoa, täytäntöönpanon aikana ja seuraamuksen loppuvaiheessa jatkumoiden varmistamiseksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on mielellään mukana hankkeen jatkovalmistelussa esimerkiksi osallistumalla ohjausryhmätyöhön, kehittämistyön koordinoimisen tukemiseen ja asiantuntijatyöhön. THL pitää tärkeänä, että toimintamallin toteutukseen ja seurantaan kytketään tutkimus.

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo, että toimintamallin jatkovalmistelusta ja vastuutahojen tarkemmasta määrittelystä riippuen Syyttäjälaitoksen roolina toimintamallin toteutuksessa voi olla ainakin rikosprosessia koskevan asiantuntija-avun tarjoaminen eri vastuutahoille. Ks. myös aiemmin syyttäjän roolista kuvion 1 osalta lausuttu.

Poliisilaitokset

Helsingin poliisilaitos voi osallistua toimintamallin toteutukseen tehostetuin resurssein paitsi esitutkintaviranomaisen roolissa, myös OmaPoliisi-toiminnan sekä edellä mainitun rekrytointiprosessin kautta.

Lapin poliisilaitos kirjoittaa, että Lapissa on käynnissä projekti, jonka keskiössä on ovat huumeita käyttävät nuoret. Pilottiin osallistuminen toimisi erittäin hyvin jatkumona tuolle prosessille, koska valtaosa rikostenusijoista on juuri huumeita käyttäviä ja syrjäytymisuhan alla olevia nuoria miehiä. Tutkimuksen huomioinen pilotin tavoitteissa kuulostaa hyvältä. Poliisilaitos on aloittanut keskustelut tästä Lapin AMK:n ja Lapin Yliopiston kanssa oman projektinsa yhteydessä. Mukana olo pilotissa vauhdittaisi kehitystä varmasti myös näiltä osin. Lappiin perustettu, eri viranomaisien ja järjestöjen edustajista koottu maakunnallinen radikalisoitumista estävän toiminnan organisaatio (RETO) voisi poliisilaitoksen mukaan olla myös mukana kokeilussa osaltaan.

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus voi olla mukana tiedon jakamisessa rikosprosessista sekä rangaistuskäytännöstä.

Oulun käräjäoikeus pitää tärkeänä yhteistyön vahvistamista ensikertalaisen nuoren rikosasioihin puuttumisessa akselilla sosiaalitoimi – rise – poliisi – syyttäjä – käräjäoikeus. Ratkaisu pitäisi saada muutaman päivän sisällä kiinnijäämisestä, olipa se nuhtelu, sovitteluratkaisu tai ratkaisu kärjäsälissä. Voisiko toimintamuotona olla valistuskasvatusta sisältävä pakollinen vierailu viranomaisen luona mahdollisimman pian oireiden alettua?

Kunnat

Järvenpään kaupungissa jo käytössä olevien mallien tai parhaillaan rakennettavien mallien kautta voidaan kaupungin mukaan lähteä pohtimaan yhteensovittamista tässä kontekstissa.

Kuopion kaupunki voi olla mukana kaikissa ryhmissä, missä toimintamallia muodostetaan.

Pieksämäen kaupunki ehdottaa ohjaamon pilotointia vastuutahona monialaisesti.

Vantaan kaupunki haluaisi olla mukana kehittämässä toimintamallia erityisesti lastensuojelun, mutta myös sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden, poliisin sosiaalityön, nuorten oikeusedustuksen ja Nuortenkeskus Nupin sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksen osalta. Vantaan lastensuojelussa toteutetaan ns. systeemistä sosiaalityötä. Kaupungin näkemyksen mukaan ko. viitekehyksestä voisi olla hyötyä myös tämän toimintamallin kehittämisessä.

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö on mallin pilotoinnissa mukana sopimuksen ja tarpeen mukaan.

Mikäli yhtenä pilottialueena on Helsinki, tarjoaa **Aseman Lapset ry** vuoteen 2021 käynnissä olevaa Pasila-hankettaan yhteistyökumppaniksi toimintamallin pilottitoteutukseen ja kehittämistyöhön. Myös muun Suomen osalta kehittämistyöhön järjestö on valmis tarjoamaan toimintamallin kehittämiseen kenttä- ja toimintaympäristötason erityisasiantuntemustaan esim. ohjausryhmäjäsennyden muodossa.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE), Jari Karppinen toisi mallin toteutukseen mukaan asumissosiaalisen työn näkökulman ja osaamisen tuominen toimintamalliin ja tuki asumissosiaalisen työn ammattilaisten linkittämiseen paikallisiin yksiköihin.

Kriminaalihuollon tukisäätiöllä on käytössään monipuolinen valikoima toimintoja, joihin nuoria ja heidän vanhempiaan voidaan heidän tarpeidensa mukaan ohjata.

Kris-Etelä-Suomi ry voisi olla vertaisjärjestönä mukana antamassa infoa ja tukea nuorelle, kun hän on joutunut poliisin ja rikosseuraamuslaitoksen kanssa tekemisiin. Järjestön näkemys omasta roolistaan: poliisi ottaisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa Krisiin vertaisjärjestönä yhteyttä, kun nuori ensimmäisiä kertoja joutuu poliisin kanssa tekemisiin. Näin on muutamia kertoja toteutunutkin. Tilanteessa vertaistoimijalla on mahdollisuus antaa tukea ja nuori on ilmeisesti vastaanottavainen ja nöyrä tuen suhteen. Väliintulolla voidaan ennaltaehkäistä tulevia tilanteita ja muutos on tässä vaiheessa mahdollista saada alulle. Nuori saa vertaistyöntekijän kautta realistisen kuvan elämästään, mikäli hän aikoo jatkaa rikollista polkua: rikollisuuden arki takavarikoineen, pidätyksineen, parisuhteiden ongelmineen, väkivallan ongelmineen, velkoineen, perimisineen (johon kuuluu myös väkivaltaa). Kierre johtaa usein moniongelmaisuuuteen ja ongelmat alkavat kasautua. Rikoksilla jo oireileva nuori voi tarvita näkemystä elämäntavasta vertaisilta, joilla on pitkää vertaistaustaa sekä myös vankka

muutosprosessi taustalla. Kris-Etelä-Suomi ry:llä on vertaistyössä kokemus, että nuorilla (20–30 v.) tulee olla taho, jolle kertoa tavallisessa arjessa tapahtuvia asioita – arjen ongelmista, mutta myös varsinkin onnistumisista. Näitä asioita ei omille päihdepiireille voida jakaa. On tärkeätä, että nuoret saavat näistä asioista palautetta ja he kokevat henkilön turvalliseksi niistä puhua. Oma piiri kadulla ja kaveripiirissä, joissa päihteeet ovat mukana, on melko kova maailma, eikä tarjoa tähän luontevaa sosiaalista viitekehystä.

Kuopion Settlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio toisi mallin toteutukseen omalta osaltaan järjestötyön näkökulman kodin ulkopuolista väkivaltaa tehneen tai väkivaltaisesti oireilevan nuoren kohtaamiseen.

Sininauhasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste toisi kaikkein heikoimmassa asemassa olevien nuorten ääntä esille ja halua olla mukana pilotoimassa mallia.

Suomen Icehearts ry toteaa pystyvänsä tarjoamaan rikoksilla oireileville nuorille tukihenkilön ja turvallisen yhteisön, mutta luottamuksellista suhdetta se ei usko rakennettavan lyhyessä ajassa. Rikoksilla oireileminen ei ala yllättäen, ja tästä syystä Icehearts painottaa kaikessa varhaista puuttumista ja tukea jo ennen ongelmien kasautumista. Tukityön tulisi alkaa varhaisessa vaiheessa, ja jatkua pitkäkestoisesti pysyvän tukihenkilön toimesta. Erityisesti tähän yhteiskunnalliseen ongelmaan, jossa ongelmat pääsevät kriisiytymään ja vastuuhenkilöt vaihtuvat usein, voisi Iceheartsin mielestä toimintamallin yhteydessä ottaa yhteiskunnallisesti kantaa ja esittää ratkaisuja.

Suomen Kuntaliitto ry toteaa, että jatkokehittämisessä Kuntaliitosta löytyy osaamista sekä sosiaali- ja opetustoimen että lainsäädännön alueilta.

3.12 Onko teillä ehdotuksia pilotointialueista tai pilottipaikkakunnista?

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus toteaa, että Suomessa on 11 poliisilaitosta, jotka poikkeavat toisistaan osin merkittävästi paikallisten olosuhteiden osalta. Poliisin kannalta katsoen pilotointialueina voisi olla paikkakunta, jossa on pääpoliisiasema ja keskikokoinen kaupunki, jossa on poliisiasema sekä joku syrjäisempi paikkakunta, jossa on haasteita muodostaa po. palvelurakenteita. Paikkakuntia pohdittaessa tulee Poliisihallituksen mukaan

huomioida myös sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioita, jolloin voisi ottaa huomioon esimerkiksi alueen, jossa toimii useamman kunnan kuntayhtymän sosiaali- ja terveysterveystoimet.

Rikosseuraamuslaitos jakaantuu kolmeen rikosseuraamusalueeseen, joista jokaisella voisi RISE:n mielestä olla yksi pilottialue/paikkakunta.

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että pilotointi saattaa olla helpompi järjestää pienemmillä alueella kuin pääkaupunkiseudulla.

Keski-Pohjanmaan käräjäoikeus ehdottaa Pohjanmaalta Vaasan kaupungin seutua.

Oulun käräjäoikeus ehdottaa Oulun seutua ja paria muuta aluetta.

Kunnat

Helsingin kaupunki toteaa, että halukkuus pilotointiin tulisi olla lähtökohtana valittavissa alueissa tai kunnissa.

Vantaan kaupunki ehdottaa pilotointia käynnistettäväksi alueella, jossa ei ole tällä hetkellä toimivaa työskentelymallia (kuten Ankkuri tai Nuoriso-ryhmä). Lisäksi tarkoituksenmukaista olisi, että ainakin yksi kolmesta pilottialueesta olisi väestömäärältään ns. suuri kaupunki. Väestöpohjaltaan suuremmissa kaupungeissa ko. toimintamallin operoiminen ja koordinoiminen eroaa pienempien kuntien vastaavasta, koska toimijoita on enemmän. Kaupungin näkemyksen mukaan Vantaa sopisi hyvin pilottikunnaksi edelliset perustelut huomioiden.

Järjestöt ja säätiöt

A-klinikkasäätiö ehdottaa pilotointialueiksi Turku, Tamperetta ja Kuopiota.

Aseman lapset ry toteaa, että ainakin Helsingissä, Oulussa ja Turussa on poliisitoimella tunnistamis- ja ohjaustyön kannalta tärkeä keskitetty nuorten rikosten tutkinta. Suurempien kaupunkien lisäksi pilottitoimintaa olisi järjestön mukaan hyvä kokeilla jollain pienemmällä, esim. rikostilastoissa tai demografisesti ja sosioekonomisesti esiin nousevalla alueella.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016–2019 (AUNE), Jari Karppinen katsoo, että pääkaupunkiseutu olisi hyvä saada mukaan pilottiin.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteaa, että Helsingin on syytä olla yksi pilottipaikkakunnista, koska suuren väestömäärän takia kohderyhmää on Helsingissä paljon. Helsingin Sanomat julkaisi vuonna 2017 vertailun nuorten syrjäytymisestä ml. rikosepäilyt Suomen eri paikkakunnilla. Vertailun perusteella muita pilottialueita voisivat olla Etelä-Karjala (maakuntakeskus Lappeenranta), Pirkanmaa (Tampere), Keski-Suomi (Jyväskylä) ja Pohjois-Savo (Kuopio). Pohjois-Suomen osalta Oulu olisi tukisäätiön mielestä luonteva pilottipaikkakunta.

Kris-Etelä-Suomi ry ehdottaa yhtenä pilotointialueena pääkaupunkiseutua ja Helsinkiä. Valtakunnallisesti voisi olla keskeisiä myös Pirkanmaan, Itä-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan keskuksset (Tampere, Joensuu, Oulu).

Kuopion kaupunki ehdottaa, että Kuopio voisi olla sopiva pilottipaikkakunta Itä-Suomessa.

Kuopion Setlementti Puijola ry/Aggredi Kuopio ehdottaa seuraavia alueita pilottiin: Helsinki, Kuopio, Oulu.

Sininauhasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste ehdottaa ääkaupunkiseutua.

Suomen Kuntaliitto ry ottaisi mielellään mukaan erilaisia alueita (väestöpohja, nuorten oireilu alueella, maantieteellinen monimuotoisuus).

3.13 Mitä lyhyttä ja kuvaavaa nimeä ehdottaisit rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallille?

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus ei lausunnossaan esitä mitään nimeä, mutta toteaa, että nimeä ei tulisi tehdä viranomaisnäkökulmasta, vaan sen tulisi olla sellainen, että se tulisi tutuksi etenkin nuorten arkisessa kielenkäytössä (kuten jalkapallon yhteydessä aikanaan käytetty sanonta: "rasisti on reppana"). Nimi ei saisi myöskään luoda negatiivista leimaa rikoksen tekemisestä, vaan sen tulisi olla myönteisen kohtaamisen kautta syntynyt.

Rikosseuraamuslaitos mainitsee, että Länsi-Suomen rikosseuraamusalue esitti lausunnossaan nimikilpailua, jossa nimen toimintamallille keksisivät kohderyhmän nuoret itse. Nimikilpailu voisi RISE:n mielestä mahdollisesti lisätä tulevan toimintamallin näkyvyyttä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ehdottaa nimeksi positiivissävyistä, mieleen jäävää lyhennettä, joka jollain tavalla kuvastaa hanketta, kuten esimerkiksi Stoppi, Reitti, Virta, Nipsu, Roiva, Rova tai Sulku.

Kunnat

Järvenpää toteaa, että toimintamallin kuviossa 5 (6.3. Ehdotus palvelujen järjestämiseksi) kohdat 1–2 olisivat Ankkuri. Tämä malli voisi olla siis Ankkuri+ tms. jotta palvelun lanseeraaminen nuorille olisi yksinkertaisempaa, ei olisi erillisiä asioita, vaan jatkumoa.

Kuopion kaupunki ehdottaa Riko-mallia, eli rikoksilla oireilevien nuorten malli.

Tampereen kaupungin sosiaalipäivystys kirjoittaa, että Tampeella on käytössä ensikertalaisille rikoksentekeijöille RISU-Rikoksista irti suuntaamalla uudelleen; moniammatillinen työote alle 18-vuotiaille rikoksentekeijöille.

Järjestöt ja säätiöt

Aseman lapset ry ehdottaa mallin nimeksi Pasila-intensiiviyötä.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteaa, että Suomen Kuntaliitto ry:n ehdotus RON-toimintamalli vaikuttaa hyvältä.

Kris-Etelä-Suomi ry painottaa, että nuoren kohdatessa kriisin keskeistä on jatkuva yhteydenpito nuoreen puolin ja toisin, nuorta ei jätetä yksin ratkaisujensa kanssa. "Tiukka-Hellä-Ote!" "Teot"-toimintamalli voisi järjestön mielestä olla toimiva nimi.

Mannerheimin lastensuojeluliitto ehdottaa lausunnossaan nimiä Virta tai Voima.

Sininahasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste ehdottaa nimeä "ROKKI – toimintamalli".

Suomen Kuntaliitto ry ehdottaa nimeä "RON-toimintamalli".

3.14 Onko teillä muita ehdotuksia toimintamallin toimeenpanoa varten?

Ministeriöt

Sisäministeriö erittelee lausunnossaan esitetyn toimintamallin suhdetta Ankkuritoimintaan ja esittää, että ministeriöt jatkaisivat yhteistyössä Ankkuritoiminnan kehittämistä. Tavoitteena SM:n mukaan tulisi olla, että Ankkuritoiminta kohdistettaisiin ennenmuuta niihin nuoriin, jotka ovat rikoskierteen tai muun rikoksilla oireilun alkuvaiheessa, ja joita ei ole vielä tuomittu rikoksista. Tämä olisi tärkeää nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Se olisi myös yhteiskunnan resurssien tehokasta käyttöä, sillä tutkimusten mukaan ennalta ehkäisy on aina taloudellisesti kannattavampaa kuin raskaat toimenpiteet siinä vaiheessa, kun ongelmat ovat jo kärjistyneet. Ministeriön mukaan olisi myös taloudellisesti järkevää jatkaa Ankkuritoiminnan kehittämistä, eikä heittäisi jo lähes kaksi vuosikymmentä tehtyä tuloksellista kehittämistyötä hukkaan.

Joka tapauksessa työryhmän esittämän toimintamallin kohderyhmä tulisi sisäministeriön mukaan määritellä täsmällisemmin niin, että sen kohteena olisi ne nuoret, joihin Ankkuritoiminta ei enää "pure" ja jotka vaativat vahvempaa tukea. Tämän mukaisesti kohderyhmänä olisivat nuoret, jotka ovat tehneet useamman rikoksen tai vakavan rikoksen ja joiden kohdalla keskeistä on torjua uusintarikollisuutta. Tämä on juuri se ryhmä, joka tarvitsee toimintamallissa tarkoitettua erityistukea. Tällä hetkellä ei ole olemassa toimintamallia, joka tarjoaisi palveluja niille nuorille, joiden ongelmat ovat vakavampia ja joiden kohdalla rikollinen ura on jo todellinen riski. Samalla olisi huolehdittava, että Ankkuritoiminnan ja kehitettävän toimintamallin yhteistyö varmistetaan. SM toteaa, että järkevällä työnjaolla ja yhteistyöllä saadaan laajempi joukko palveluja tarvitsevia nuoria palvelun piiriin ja pystytään tarjoamaan räätälöidymää palvelua.

Valtiovarainministeriö toteaa, että ehdotusten taloudellisten vaikutusten kuvausta tulee kattavasti täydentää niiden jatkovalmistelussa. Ehdotusten toteuttamisesta valtiontaloudelle aiheutuvat kustannukset on katettava valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvion mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa.

Ministeriöiden alainen hallinto

Poliisihallitus toteaa, että asiakokonaisuuteen liittyvät haasteet ja suoranaiset ongelmat ovat nuorten parissa toimiville itsestään selvä ikuisuuskyseminen – toimintamallin toteutus edellyttää erillisrahoitusta ja etenkin eri hallinnonalojen ylimmän johdon sitoutumista.

Rikosseuraamuslaitoksen mukaan tulee arvioida, voidaanko olemassa olevista resursseista luoda viranomaisyhteistyötä lisäämällä toimintamalli, joka voitaisiin ottaa käyttöön. Joka tapauksessa mallin reunaehdot on määriteltävä perusteellisesti ennen toimeenpanoon ryhtymistä.

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että toimintamallin toimeenpano tulee aloittaa rikoksilla oireilevan nuoren ikään katsomatta. Toimintamallia tulee soveltaa niihin lapsiin, jotka kykenevät ymmärtämään toimintansa merkityksen, eli ainakin jo alakouluikäisiin lapsiin.

Kunnat

Helsingin kaupunki katsoo, että lastensuojelu olisi syytä kytkeä tiiviimmin toimintamallin suunnitteluun.

Seinäjoen kaupungin mukaan tulee tarkastella voidaanko jo olemassa olevista resursseista luoda toimintamallia, jota voitaisiin ottaa käyttöön. Esim. Seinäjoella on saatu aikaan toimiva Ankkurimalli, ilman uusien toimien perustamista. Tehostamalla yhteistyötä ja yhdistämällä toimintatapoja voidaan myös luoda uusia toimintatapoja ilman uusia kustannuksia.

Vantaan kaupunki painottaa, että toimintamallin kehittämisessä tulee huomioida resursointi. Kunnassa resursointi voi olla nopealla aikataululla haasteellista järjestää. Mahdollinen hankerahoitus voisi ratkaista ongelmaan. Lisäksi kaupunki pitää tärkeänä, että mallissa voidaan aidosti huomioida nuoren tarpeet ja toiveet perusteellisesti. Ehdotus tukihenkilöstä, joka vastaisi myös virka-ajan ulkopuolella, on erinomainen. Nuoren elämä ei noudata virka-aikaa ja nuoren oma tilanne ja perhetilanne voi olla hyvin yksilöllinen.

Järjestöt ja säätiöt

Aseman lapset ry toteaa, että järjestön kokemuksen mukaan tämänkaltaisen työn haasteellisuus on siinä, että työtä ja sen kohdentumista on vaikea etukäteen mitoittaa ja ennakoida. Rikoksilla oirehtivat nuoret saattavat oireillessaan karata kotoa tai laitoksista, yllättäviä perheriitoja saattaa ilmetä ja nuorilla on usein erittäin heikko pettymyksen sietokyky, jonka vuoksi pieniltäkin tuntuvat asiat pitäisi pystyä akuutisti käsittelemään työntekijän kanssa. Osa nuorista saattaa olla jo sijoitettuna lastensuojelulaitokseen tai tulee sijoitetuksi työskentelyn aikana. Tämän vuoksi toimintamallin lähi-

työntekijöillä tulee järjestön mukaan olla kriisi- ja perhetyön osaamista, konfliktien dynamiikan ymmärrystä yksilön ja yhteisön osalta, sovittelutaitoja, sosiaalisen nuorisotyön osaamista ja verkostotyön sekä alan mekanismien ymmärtämis- ja hallintataitoja. Työn rakenteiden tulee olla hyvin joustavat ja työntekijällä aito mahdollisuus ohjata omaa työaikaansa tarpeiden mukaan. Etenkin nuoren kanssa työskentelyn alkuvaiheessa, ennen luottamuksen lujittumista ja nuoren tilanteen ollessa epävakaa on näitä kriisi- ja konfliktitilanteita usein enemmän. Pienten onnistumisten kautta työn luonne usein muuttuu, ja nuori sekä perhe saadaan perhe sitoutumaan myös muihin palveluihin tai strukturoituun muutostyöhön vahvemmin. Myös nuorten opinto- ja työelämäpolkuja tukien saadaan nuoren arkeen vahvistettua myönteisiä rutiineja.

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää hyvänä työryhmän ehdotusta, että rikoksilla oireilevien nuorten palvelut kootaan yhteen toimintamalliin ja yhteen paikalliseen tai alueelliseen yksikköön siten, että kokonaisvastuu nuoren tilanteesta kuuluu yhdelle työntekijälle. Eritoten tukisäätiön toteuttamassa Jenginuorihankkeessa tehtiin havainto, että nuoret saattavat olla tekemisissä hyvinkin monen sekä auttavan että kontrolloivan tahon kanssa, mutta kokonaisvastuuta ja nuoren tilanteen kokonaisvaltaista ohjausta ei ole osoitettu kenellekään. Nuorten kanssa työskenneltäessä myös turvallisen tukisuhteen muodostuminen työntekijään on keskeistä, jolloin ehdotus siitä, että jokaisella vakavasti oireilevalla nuorella olisi oma vastuutyöntekijä, on kannatettava.

Rikollisesti oireilevien nuorten tyttöjen tilanteeseen tulee tukisäätiön mukaan kiinnittää toimintamallin toimeenpanossa erityistä huomiota. Rikoksiin syyllistymisen naisersyytteen liittyvä piirre naisen roolista sekä tekijänä että uhrina ei voi jäädä pilottihankkeessa huomiotta. Myös ehdotuksessa on tukisäätiön mielestä kannatettavaa se, että toimintamallia ensin kokeillaan. Tämä eritoten siksi, että pystytään tarkemmin arvioimaan, minkälaista resurssointia ja minkälaisia – mahdollisesti vielä puuttuvia – palveluita nuorten tueksi tarvitaan. Ehdotuksessa on tärkeää, että kokonaisvastuu nuoren tilanteesta kuuluu viranomaiselle mutta myös järjestöt on huomioitu yhteistyökumppaneina.

Mikäli toimintamallikokeilut tulevaisuudessa käynnistyvät, Kriminaalihuollon tukisäätiö toivoo, että järjestöjen toiminnan rahoitus on niissä huomioitu varaamalla riittävästi ostopalvelurahaa. Monet nuorille suunnatut palvelut rahoitetaan veikkausvaroin joko projekteina tai pysyväisluonteisempina kohdennettuna avustuksena. Projektien päättyessä jatkorahoitus on usein epävarmaa ja tulevaisuudessa STEAn mahdollisuudet jakaa kohdennettuja avustuksia tulevat todennäköisesti supistumaan. Nuoret saattavat tarvita myös erityispalveluita, kuten oppimisvaikeuksien tai neuropsykiatristen oireiden tunnistamista (ehdotuksen sivu 15). Näiden selvittäminen vaatii erityisasiantuntemusta, jonka piiriin pääseminen voi kunnan palveluissa olla hyvin hidasta ja vaikeaa. Tästäkin syystä toimintamallikokeilujen budjeteissa tulisi Kriminaalihuollon tukisäätiön mielestä olla mahdollisuus myös palveluiden ostoon.

Mahdollisesti alkavien toimintamallikokeilujen tuloksellisuutta on tarkoitus tutkia, mikä on toki kannatettavaa. Ehdotettu tutkimusasetelma herättää kuitenkin tukisäätiön mukaan kysymyksen sen eettisyydestä. Onko eettisesti aivan kestävä ratkaisu, että kohderyhmästä puolet otetaan mukaan palveluun toisen puolen jäädessä verrokkiryhmäksi? Tällöin on olemassa vaara, että apua voimakkaasti tarvitseva ja haluava nuori jää palvelun ulkopuolelle vain tutkimuksellisista syistä. Monimuotoisessa sosiaalisessa todellisuudessa tapahtuva vaikuttavuuden arviointi on joka tapauksessa vaikeaa, eikä sen onnistumisesta ole takeita. Esimerkiksi kuvatuslaisessa asetelmassa verrokkiryhmään jäänyt nuori voi oma-aloitteisesti hakeutua jonkin hyväksi koemansa tuen piiriin ja hyötyä siitä, jolloin oletettu ero käsittelyryhmän ja verrokkiryhmän välillä kapeutuu.

Kris-Etelä-Suomi ry painottaa, että kuten mallissa mainitaan, niin järjestöjen rooli tulee ottaa vahvasti mukaan, myös oppilaitokset ja niiden tukipalvelut.

Mannerheimin lastensuojeluliitto toteaa, että 18-vuotiaat ovat lapsia, ja heitä koskevassa toiminnassa ja päätöksenteossa erityisen merkittävässä roolissa on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Toimintamallin kehittämisessä on tärkeää ottaa huomioon sopimusmääräysten lisäksi YK:n lapsen oikeuksien komitean antamat yleiskommentit, kuten Lapsen oikeudet nuoriso-oikeudessa (yleiskommentti nro 10), Lapsen oikeuksien täytäntöönpano nuoruusiässä (yleiskommentti nro 20), Lapsen edun ensisijaisuus (yleiskommentti nro 14), Lapsen oikeus tulla kuulluksi (yleiskommentti nro 12) ja Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimet (yleiskommentti nro 5) Yleiskommentit löytyvät mm. lapsiasiavaltuutetun toimiston sivuilta.

Sininahasäätiö sr, Nuoli – kohtaamis- ja tukipiste kirjoittaa, että tässä mallissa nuorten tuen tulisi olla pitkäkestoista ja pitkäjänteistä ja tämä edellyttäisi myös työntekijältä sitoutumista. Järjestökenttää tulisi kuulla riittävästi. Sininahasäätiö haluaa olla mukana luomassa tätä toimintamallia.

Suomen Punaisen Ristin mukaan on tärkeää, että nuorten rikosten ehkäisyyn panostetaan kokonaisvaltaisella tavalla. Nuorten tekemät rikokset on tunnistettava, arvioitava ja ehkäistävä osana nuorten muuta elämää: perhe- ja muita ihmissuhteita, identiteettiä, kasvua ja itsenäistymistä, tukea ja sen tarvetta. Olennaista on arvioida, millaisten toimintamallien kehittäminen on niin nuorten ja heidän lähiyhteisöjensä kuin palvelujärjestelmän resursoinnin kannalta mielekkäintä. Kokonaisvaltaisuus, joustavuus ja nuorilähtöisyys oltava toimintamallien kehittämisen perustana. SPR:n mukaan Nuorten turvatalo osallistuu kernaasti kehittämistyöhön rikoksilla oirehtivien nuorten ja heidän perheidensä tuen sekä järjestöjen ja julkisen sektorin välisen yhteistyön kehittämiseksi. SPR toteaa lausunnossaan:

– Arvioitava, miten ensimmäisiä rikoksia nuorten kohdalla ehkäistään ja toisaalta miten rikoksilla oirehtivia nuoria tuetaan mahdollisimman vaikuttavasti: erillisellä toiminnalla vai integroituna osana moniammatillista nuorten hyvinvoinnin tukemista ja ongelmien ehkäisyä? Nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä tarkasteltava palvelujen laatua, yhdenvertaisuutta ja nuorten mahdollisuutta osallistua palvelujen suunnitteluun tavalla, joka lisää saavutettavuutta ja palvelujen mielekkyyttä. Erillisten toimintamallien luomisen riskinä on pirstaleisuus, josta nuorten(kin) palvelujärjestelmää on kritisoitu, myös nuorten itsensä taholta.

– Nuorille suunnattuja tukitoimintoja kehitettäessä satsattava paitsi kokonaisvaltaisuuteen, myös siihen, että nuoret itse kokevat tuen luottamukselliseksi pikemminkin kuin leimaavaksi. Pelko leimautumisesta estää nuoria hakeutumasta tuen piiriin, vaikka sitä olisi tarjolla. Nuorten ja palvelujärjestelmän kohtaamattomuudessa ei aina ole siis kyse palvelujen vähäisyydestä vaan kohtaamisen ongelmasta. Nuorten osallistuminen heitä koskevien tukitoimien kehittämiseen on paitsi lakisääteinen velvollisuus, myös ehto sille, että tarjotut tukimuodot kohtaavat nuorten tarpeet ja toiveet.

– Viranomaisten ja järjestöjen systemaattisella yhteistyöllä voidaan hälventää byrokratian, kohtaamattomuuden ja epäluottamuksen haasteita. Lisäksi järjestöt voivat tarjota nuorille mielekästä tekemistä ja uudenlaisia sosiaalisia verkostoja, joihin kiinnittyä. Turun alueen nuorten näpistyskeskusteluista on vastannut 20 vuoden ajan SPR:n Nuorten turvatalo. Vuosien kokemus on tuonut esille, että nuorten näpistykset kytkeytyvät heidän sosiaaliseen elämäänsä monin tavoin, minkä vuoksi nuoren ja hänen perheensä tuen tarvetta on arvioitava tapauskohtaisesti ja tukijärjestelmien on syytä olla riittävän joustavia.

– Rikoksia ensimmäistä kertaa tekevien alle 15-vuotiaiden nuorten tukitoimintoja kuvataan lausunnon taustaraportissa sirpaleiseksi. Huomiota ja kehittämistä kaipaavat myös yli 15-vuotiaiden sekä nuorten aikuisten rikosten ehkäisy ja rikoksia tehneiden nuorten aikuisten tukiratkaisut, mm. nuorisorangeistuksen kehittäminen ja soveltaminen eri-ikäisten nuorten rikoksien käsittelyyn ja tukemiseen.

– Niin ikään vakavampia tai uusintarikoksia tehneiden nuorten tukemiseen ja heille suunnattujen toimintamallien kehittämiseen on syytä suunnata huomiota ja resursseja. Mm. vankilassa olevien nuorten toiveista ja tarpeista on syytä kerätä systemaattisesti tietoa, mukaan lukien nuorten ja heidän lähiyhteisöjensä kokemustieto.

Suomen Icehearts ry toteaa, että kohortti 87 tutkimus nosti suurimmaksi syrjäytymisriskiksi kasautuneen huono-osaisuuden. Nämä riskitekijät ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tunnistetaan hyvin jo neuvolassa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Kasautuneet riskitekijät voivat toimia indikaattorina rikolliselle käyttäytymiselle vanhem-

malla iällä. Toimintamallissa tulisi Iceheartsin mukaan kiinnittää huomiota vastuuhenkilön pysyvyyteen ja pitkäkestoisuuden varmistamiseen (vuosia kestävään tukityöhön).

Yksi suuri riskitekijä rikolliselle käyttäytymiselle on myös koulupudokkuus. Ennen kuin perustetaan uusia toimintamalleja, tulisi olemassa olevat toimintatavat ottaa tarkasteluun. Iceheartsin kokemuksen mukaan suuri syy rikolliselle käyttäytymiselle teini-iässä on kasautuneet ongelmat vapaa-ajalla ja koulussa ja turvallisen aikuisen puute lapsuudessa. Näillä nuorilla on usein ollut ongelmia koulunkäynnin kanssa ja tätä tulisi tukea jo ennen kuin ongelmat kriisiytyvät. Yhdeksi suureksi ongelmaksi järjestö nostaa erityisen tuen päätösten saannin vaikeudet ja riittämättömän tuen saannin koulussa. Toiselle asteelle siirtyessä suureksi ongelmaksi muodostuu se, etteivät erityisen tuen päätökset seuraa lasta tässä kriittisessä kehitysvaiheessa, jossa nuorelta vaaditaan itseohjautuvuutta, johon kaikki eivät ole valmiita. Tiedonkulkua tulee Iceheartsin mielestä parantaa näissä tärkeissä nivelvaiheissa ja nuorille tulee varmistaa tarvittava tuki kouluun ja vapaa-ajalle, jotta he pääsevät kiinni normaaliin yhteiskuntaan, saavat tutkinnon ja ammatin.

Suomen Kuntaliitto ry kirjoittaa, että työryhmän mietinnön sivulla 14 puhutaan erityisopettajasta. Kuntaliitto ehdottaa, että tämä korvataan opiskeluhuollon palveluilla eli koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut sekä opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut. Tuki toteutetaan sosiaali- ja opetustoimen yhteistyönä.

Yliopistot

Oulun yliopisto kiittää mahdollisuudesta kommentoida ja näkee esityksen hyväksi.

3.15 Vapaamuotoiset lausunnot

Tähän kappaleeseen on kerätty lausunnot, jotka eivät noudattaneet strukturoitua lausuntopyyntöä, eli sisäministeriön ja valtiovarainministeriön lausunnot.

1) Lausunto 18.8.2019, sisäministeriö

Pyydettyinä lausuntona oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotukseen toimintamallista rikoksilla oireileville nuorille sisäministeriö lausuu seuraavaa.

Työryhmä on laatinut ehdotuksen siitä, miten viranomaiset yhteistyössä arvioivat rikoksiin syyllistyneen nuoren tilanteen ja ohjaavat hänet yksilöllisesti palveluihin. Keskeinen tavoite on ennalta ehkäistä uusintarikollisuutta. Toiminnan kohderyhmänä ovat nuoret, jotka ovat tehneet useamman rikoksen tai vakavamman rikoksen, ja joista nuoren kohdanneella viranomaisella on herännyt vakava huoli päihteiden käytöstä tai muusta syrjäytymisen riskistä. Toimintamallin piiriin voidaan ottaa myös alle 15-vuotias nuori.

Toimintamallin toimeenpanon vastuut ja muut seikat määriteltäisiin valmisteltavassa järjestämislaisissa. Vastuut toimeenpanon johtamisesta, ohjaamisesta ja kehittämisestä jakaantuisivat niin, että sosiaalihuoltoon liittyvien asioiden osalta vastuu olisi sosiaali- ja terveysministeriöllä, rikosseuraamuksiin liittyvien asioiden osalta oikeusministeriöllä ja toimeenpanon osalta vastuussa olisi Rikosseuraamuslaitos. Ehdotuksessa ei ole esitetty vastuita sisäministeriölle tai poliisille, ja poliisin tehtävänä olisi lähinnä nuorten ohjaaminen palveluihin.

Yleisiä havaintoja ehdotuksesta

Sisäministeriö pitää ehdotusta tavoitteiltaan kannatettava. Sen toteuttaminen vaatisi paljon pitkäjänteistä työtä, resursseja sekä yhteistyötä eri toimijoiden välillä sekä yhteensovittamista olemassa olevien palvelujen ja toimintamallien kanssa. Työryhmän ehdotus on sisällöltään tiivis ja siten melko suppea. Siinä on kuvattu toimintaa yleisellä tasolla, joten tässä vaiheessa on varsin vaikea arvioida ehdotuksen toteuttamismahdollisuuksia ja mahdollista vaikuttavuutta.

Ehdotuksessa todetaan, että nuoren tilanne arvioidaan, jotta nuori saa tarvitsemansa palvelut. Nuorten auttamisen kannalta kuitenkin yksi suuri haaste on tällä hetkellä keskeisten palvelujen, kuten päihdepalvelujen, mielenterveyspalvelujen sekä lastensuojelun palvelujen suuri työmäärä ja pitkät jonot. Nuoren tilanteen arviointi ei riitä, tarvitaan myös nopea ja oikea-aikainen pääsy palveluihin. Lapsen ja nuoren ongelmien taustalla on usein laajasti erilaisia tekijöitä, joista osa voi liittyä nuoreen itseensä, osa hänen perheeseensä ja lähipiiriinsä ja elämäntilanteeseensa laajemmin. Palvelujen huono saatavuus johtaa siihen, että oikea-aikaista palvelua on vaikea saada ja tämä taas kärjistää ongelmia.

Ehdotuksen mukaan säädettävä järjestämislaki olisi toiminnan kivijalka, se ohjaisi toimintaa ja ratkaisisi käytännössä esimerkiksi tiedonvaihtoon liittyvät ongelmat. Saattaa olla, että järjestämislakiin ja sen mahdollisuuksiin ratkaista eteen tulevia ongelmia kohdistuu liikaa odotuksia.

Moniammatillisten toimintamallien kehittäminen on haasteellista. Ankkuritoiminnan kehittäminen käynnistyi 1990-luvun lopussa paikallisesti suunnitellulla pilottihankkeella, ja toimintaa on kehitetty lähes 20 vuotta. Toimintaa kehitetään ja laajennetaan edelleen, jotta palvelut ovat yhdenvertaisesti saavutettavissa kaikkialla maassa.

Ehdotuksessa toiminnan kohderyhmä on kuvattu epäselvästi. Ehdotuksessa mainitaan kohderyhmäksi nuoret, jotka ovat tehneet useamman rikoksen tai vakavan rikoksen, ja joilla on riski syrjäytyä esimerkiksi päihteiden käytön tai muun seikan vuoksi. Toiminnan tarkoituksena on myös torjua uusintarikollisuutta. Kohderyhmää on kuvattu myös käsitteellä ”rikoksilla oireilevat nuoret”, jolla kuvataan myös Ankkuritoiminnan kohderyhmää. Edellä esitetyn perusteella näyttäisi siltä, että toimintamallin kohderyhmänä olisivat kaikki nuoret, joilla on haasteita elämänhallinnassa. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että mahdollisen kehitettävän toimintamallin kohderyhmä määriteltäisiin tarkemmin. Näin varsinainen toiminta kohdentuisi tarkemmin ja yhteistyö muiden palvelujen kanssa olisi helpompaa järjestää.

Ehdotuksessa todetaan, että toimintamallin palvelujen kohteena voisi olla myös alle 15-vuotias, joka ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan. Sisäministeriö pitää tärkeänä tuoda näiden nuorten kohdalla esille, että alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan rikoksella aiheuttamansa vahingon. Tämä jää usein vähemmälle huomiolle siitä huolimatta, että korvauksen maksamisella voi olla vaikutusta nuoren tulevaa elämään. Nuori saattaa pitää korvausvelvollisuutta jopa rangaistukseen verrattavana asiana.

Mahdollisesti kehitettävän toimintamalli ja sen suhde olemassa olevaan Ankkuritoimintaan

Sisäministeriö käsittelee lausunnossaan vain ehdotuksen suhdetta Ankkuritoimintaan mutta on tietoinen siitä, että on myös muita nuorille kohdistettuja toimintamalleja, joiden suhde mahdolliseen uuteen toimintamalliin tulisi selkeyttää.

Ministeriöt ovat kehittäneet ja toteuttaneet yhteistyössä usean vuoden ajan moniammatillista Ankkuritoimintaa, jolla tarkoitetaan ”moniammatillista yhteistyötä, joka kohdistuu lasten ja nuorten (alle 18-vuotiaiden) hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennalta ehkäisyyn. Lisäksi Ankkuri pyrkii ehkäisemään väkivaltaiseen ekstremismiin radikalisoitumista ilman ikärajoja¹”. Ankkuritoimintaa toteutetaan moniammatillisessa tiimissä, johon kuuluvat asiantuntijat poliisista, sosiaalitoimesta, terveystoimesta ja nuorisotoimesta. Myös opetustoimi osallistuu Ankkuritoimintaan. Ankkuritoimintaa on

¹ Ankkuritoiminnan käsikirja. SM julkaisu 2019:16

kaikkialla maassa, ja Ankkuritoiminnassa mukana olevien työntekijöiden määrä oli keväällä 2018 noin 200². Ankkuritoimintaan osallistuvat asiantuntijat työskentelevät yhdessä ja usein samassa tilassa, mutta ovat samalla osa omaa organisaatiotaan. Heidän palkkansa maksaa oma taustaorganisaatiotaan.

Työryhmän ehdotuksessa on mainittu Ankkuritoiminta ja työryhmä myös kuuli Ankkuritoimintaa kehittäviä asiantuntijoita työssään. Ehdotuksessa on todettu, että toimintamallin on tarkoitus täydentää rikosprosessiin ja nuorten tukemiseen liittyviä olemassa olevia malleja ja käytäntöjä, joista yhtenä mainitaan Ankkuritoiminta. Sitä kuitenkin luonnehditaan toiminnaksi, jolla puututaan nuorten tekemiin ensimmäisiin ja lieviin rikoksiin, ja se rinnastetaan esimerkiksi näpistelyihin puuttuviin hankkeisiin. Tämä antaa harhaanjohtavan kuvan Ankkuritoiminnasta. Se on vakiintunutta valtakunnallista toimintaa ja sen asiakkaana on myös nuoria, jotka ovat tehneet näpistyksiä vakavampia tekoja. Ankkuritoiminta tapaa nuoren enintään 5 kertaa, jonka jälkeen nuori ohjataan muihin palveluihin. Ankkuritoiminnassa on eroja maan eri puolilla, eikä näitä eroja voida täysin perustella paikallisilla erityispiirteillä. Tästä syystä yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston kanssa laaditun Ankkuritoiminnan käsikirjan yksi keskeinen tavoite on yhtenäistää Ankkuritoimintaa.

Työryhmän ehdotuksesta ei käy täysin ilmi, miten se käytännössä täydentäisi Ankkuritoimintaa ja miten yhteistyö käytännössä järjestettäisi. Työryhmän ehdotuksen tarkoitusta on kuvattu ehdotuksen sivulla 11, ja tämän perusteella näyttäisi siltä, että se olisi ainakin osin päällekkäinen Ankkuritoiminnan kohderyhmän kanssa (*”Uuden toimintamallin tarkoituksena on tavoittaa ja tukea nuoria, joilla rikokset toistuvat, muuttuvat vakavammaksi, tai nuoret joiden kohdalla työntekijällä on herännyt erityinen huoli esimerkiksi päihteiden käyttöön liittyen tai nuoren tilanteessa havaitaan muu uhka, joka lisää riskiä syrjäytyä”*). Tämä ei ole sinällään ongelma, sillä palveluja tarvitsevia nuoria on paljon, eikä nykyiset palvelut saavuta läheskään kaikkia tukea tarvitsevia nuoria. On kuitenkin tärkeää sopia yhteistyöstä ja toiminnasta, jotta niukat resurssit olisivat parhaassa mahdollisessa käytössä ja mahdollisimman moni nuori saisi palveluja.

Tärkein ero Ankkuritoimintaan näyttäisi olevan se, että sisäministeriöllä ja poliisilla ei ole vastuita eikä roolia kehitettävässä toimintamallissa. Tämä on mielenkiintoinen ratkaisu, sillä käytännön työtä tarkasteltaessa ja Ankkuritoiminnasta saatujen kokemusten perusteella poliisilla on selkeä rooli toiminnassa nuorten kanssa, jotka syyllistyvät tai ovat riskissä syyllistyä rikoksiin.

² Lukumäärä perustuu kyselyyn, joka tehtiin Ankkuritoiminnan käsikirjan valmistelun yhteydessä.

Jos ryhdytään kehittämään Ankkuritoiminnan rinnalle uutta, lähes samalle kohderyhmälle suunnattua toimintamallia, saattaa haasteena olla, että kummankin toiminta kärsii. Tästä syystä olisi erittäin tärkeää määritellä uuden kehitettävän toimintamallin kohderyhmä selkeästi ja yksiselitteisesti ja kuvata myös yhteistyö muiden, olemassa olevien toimintojen kanssa.

Sisäministeriön näkemyksiä

Edellä esitetyn lisäksi sisäministeriö esittää, että ministeriöt jatkaisivat yhteistyössä Ankkuritoiminnan kehittämistä tavoitteena, että Ankkuritoiminta kohdistettaisi ennenmuuta niihin nuoriin, jotka ovat rikoskierteen tai muun rikoksilla oireilun alkuvaiheessa, ja joita ei ole vielä tuomittu rikoksista. Tämä olisi tärkeää nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Se olisi myös yhteiskunnan resurssien tehokasta käyttöä, sillä tutkimusten mukaan ennalta ehkäisy on aina taloudellisesti kannattavampaa kuin raskaat toimenpiteet siinä vaiheessa, kun ongelmat ovat jo kärjistyneet. Olisi myös taloudellisesti järkevää jatkaa Ankkuritoiminnan kehittämistä eikä heittää jo lähes kaksi vuosikymmentä tehtyä tuloksellista kehittämistyötä hukkaan.

Joka tapauksessa Työryhmän esittämän toimintamallin kohderyhmä tulisi määritellä täsmällisemmin niin, että sen kohteena olisi ne nuoret, joihin Ankkuritoiminta ei enää ”pure” ja jotka vaativat vahvempaa tukea. Tämän mukaisesti kohderyhmän olisivat nuoret, jotka ovat tehneet useamman rikoksen tai vakavan rikoksen ja joiden kohdalla keskeistä on torjua uusintarikollisuutta³. Tämä on juuri se ryhmä, joka tarvitsee toimintamallissa tarkoitettua erityistukea. Tällä hetkellä ei ole olemassa toimintamallia, joka tarjoaisi palveluja niille nuorille, joiden ongelmat ovat vakavampia ja joiden kohdalla rikollinen ura on jo todellinen riski. Samalla olisi huolehdittava, että Ankkuritoiminnan ja kehitettävän toimintamallin yhteistyö varmistetaan. Järkevällä työnjaolla ja yhteistyöllä saadaan laajempi joukko palveluja tarvitsevia nuoria palvelun piiriin ja pystytään tarjoamaan räätälöidymppää palvelua.

Sisäministeriö pitää tärkeänä, että ministeriöt keskittävät omia ja hallinnonalan voimavaroja yhteisesti sovittujen moniammatillisten toimintamallien kehittämiseen. Hallinnonalojen raja-aidat eivät saisi olla tämän esteenä. Tämä on ollut varsin haasteellista, ja yhteisestä toiminnasta on ollut varsin vaikea sopia, ja tästä on ollut seurauksena hajanaista ja sirpaleista toimintaa, jossa käytössä olevat resurssit ja osaaminen eivät kohdennu parhaalla mahdollisella tavalla. Suurin kärsijä on lapsi, nuori tai aikuinen, joka jää ilman palvelua.

³ Tämä määritelmä on ehdotuksen sivulla 10.

2) Lausunto 26.8.2019, valtiovarainministeriö

Oikeusministeriö on pyytänyt valtiovarainministeriöltä lausuntoa edellä mainitusta työryhmän ehdotuksesta. Ministeriö toteaa lausuntonaan seuraavan.

Työryhmä ehdottaa rikoksilla oireileville nuorille toimintamallia, jossa rikosprosessiin sovitetaan yhteen eri viranomaisten toiminnot ja muiden ennaltaehkäiseviä palveluita tuottavien tahojen toimenpiteet koordinoitusti ja yksilöiden tarpeet huomioiden siten, että kokonaisvastuu on yhdellä työntekijällä.

Työryhmä ehdottaa myös laadittavaksi järjestämislakia, jossa säädettäisiin moniammatillisen poikkihallinnollisen viranomaismallin toimivalta ja velvollisuudet. Laissa säädettäisiin palvelujen järjestämisestä, organisoinnista, yhteistyövelvoitteesta eri hallinnonalojen välillä, tiedonsaantioikeudesta ja tiedon luovutusvelvollisuudesta, resursseista ja täydennyskoulutuksesta.

Valtiovarainministeriö pitää sinänsä perusteltuna työryhmän ehdottaman toimintamallin valmistelun jatkamista. Jatkovalmistelussa tulee kuitenkin arvioida tarkemmin, mihin konkreettisiin tavoitteisiin toimintamallilla pyritään ja arvioidaanko ne saavutettavan esitetyllä toimintamallilla verrattuna nykyiseen. Jatkovalmistelussa tulee myös arvioida huolellisesti ja kattavasti esitetyn mallin vaikutukset kuntiin, muun muassa kuntien sosiaalityöntekijöiden, päihdetyöntekijöiden, erityisopettajien mahdollinen lisäresurssitarve ja sen kustannusvaikutukset sekä työryhmän ehdotusten muut kustannusvaikutukset.

Työryhmän ehdotusta järjestämislaiksi on arvioitava ensinnäkin siitä näkökulmasta, onko asia hoidettavissa muutoin kuin lainsäädännön keinoin. Ongelmalliselta vaikuttaa erityisesti ehdotus resurssitarpeen ja täydennyskoulutuksen lakisääteisydestä. Huolellisesti on arvioitava myös tarve lakisääteisen yhteistyövelvoitteen kirjaamisesta erillislakiin. Valtiovarainministeriö katsoo, että ehdotuksen jatkovalmistelussa on perusteltua selvittää, olisiko tarvittava yhteistyö saavutettavissa jo olemassa olevan lainsäädännön turvin tai täsmentämällä sitä. Lisäksi on varmistuttava siitä, ettei mahdollinen uusi yhteistyövelvoite ole ristiriidassa jo olemassa olevien yhteistyövelvoitteiden kanssa.

Työryhmän ehdotukset on tarpeen sovittaa yhteen muiden sekä hallitusohjelmassa olevien vastaavien hankkeiden (mm. nuorten syrjäytymisen hanke) että muiden moniammatillista panostusta vaativien hankkeiden kanssa (mm. sosiaali- ja terveysministeriön lapsi- ja perhepalveluiden – Lape-muutosohjelma). Edellä mainitusta monitoimijamallista on julkaistu työryhmän raportti (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:24: Yksi lapsi, yksi tilannekuva -työryhmän raportti).

Valtiovarainministeriö toteaa, että ehdotusten jatkovalmistelussa on huolehdittava riittävästä kunta-alan asiantuntemuksesta.

Valtiovarainministeriö toteaa, että ehdotusten taloudellisten vaikutusten kuvausta tulee kattavasti täydentää niiden jatkovalmistelussa. Ehdotusten toteuttamisesta valtiontaloudelle aiheutuvat kustannukset on katettava valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-259-785-4 (PDF)